

BRUDDET

ET FENGSEL I LILLESAND

prosess

Fakultet for arkitektur og billedkunst
NTNU
Veileder Ole Jørgen Bryn
Vår 2015

PROSESS

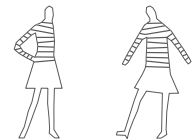
Margrethe Munthe Magnus og Thea Myhrer

FORORD

Med dette heftet ønsker vi å beskrive prosessen gjennom arbeidet med vår masteroppgave, som handler om å prosjektere et lukket fengsel i Lillesand i Aust-Agder. Heftet viser prosjektets utvikling gjennom semesteret i kronologisk rekkefølge, og inneholder våre tanker, skisser, tegninger, modellstudier, valg og konklusjoner. Utgangspunktet for prosjektet er et anonymisert romprogram fra Statsbygg.

Margrethe og Thea
Masteroppgave i arkitektur
NTNU, vår 2015

TOMTEBEFARING

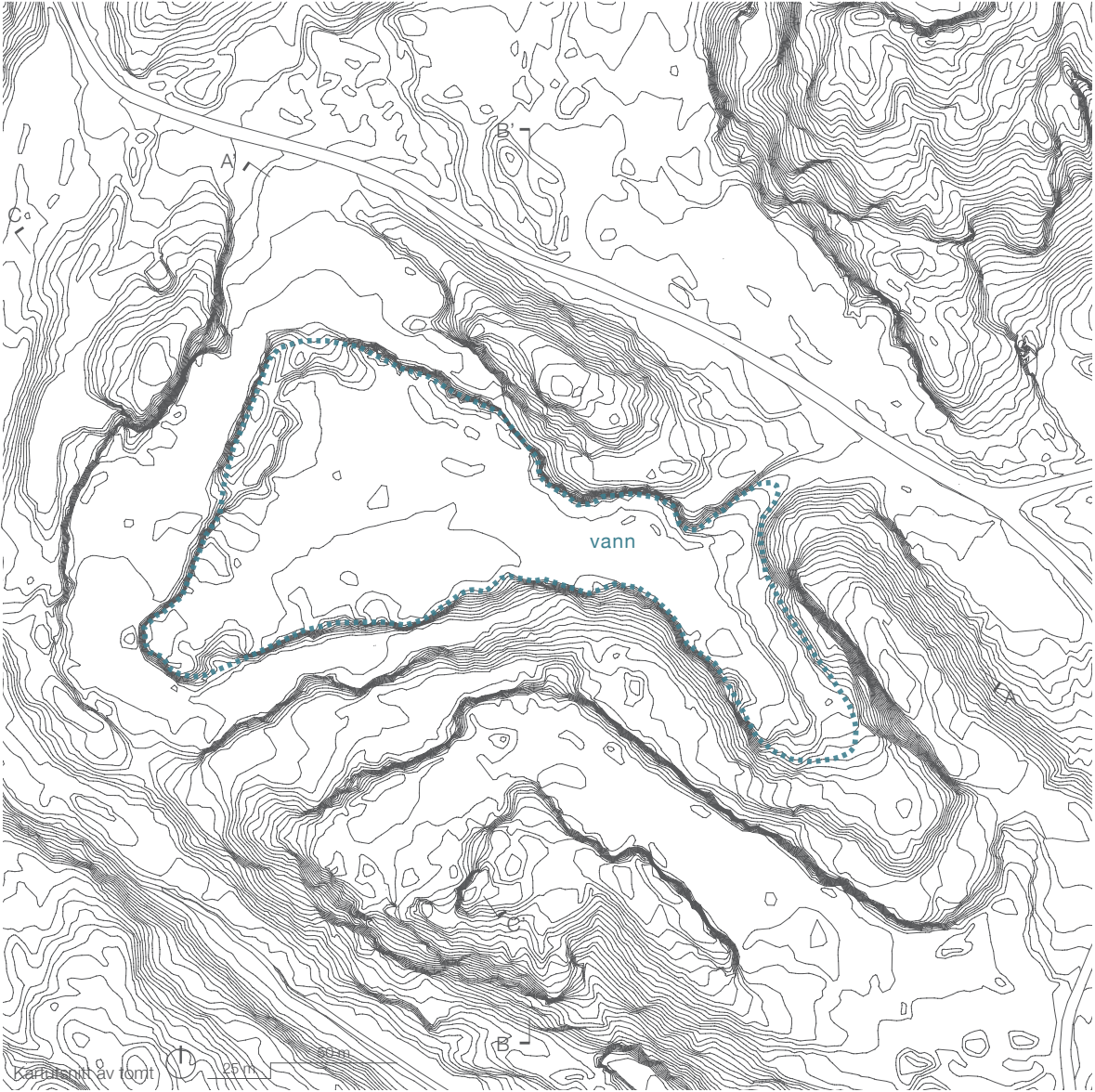
Tomten gjorde et sterkt inntrykk på oss med sin spesielle steinbruddskarakter. Den tydelige landskapsformen opplevdes som voldsom, og uttrykte massivitet og tyngde.

Bruddet fremstod som et menneskeskapt sår etterlatt i det skogkledde landskapet. Selve krateret var fylt med regnvann med en klar blågrønn farge, som utgjorde en fin kontrast til den rødlig steinen.

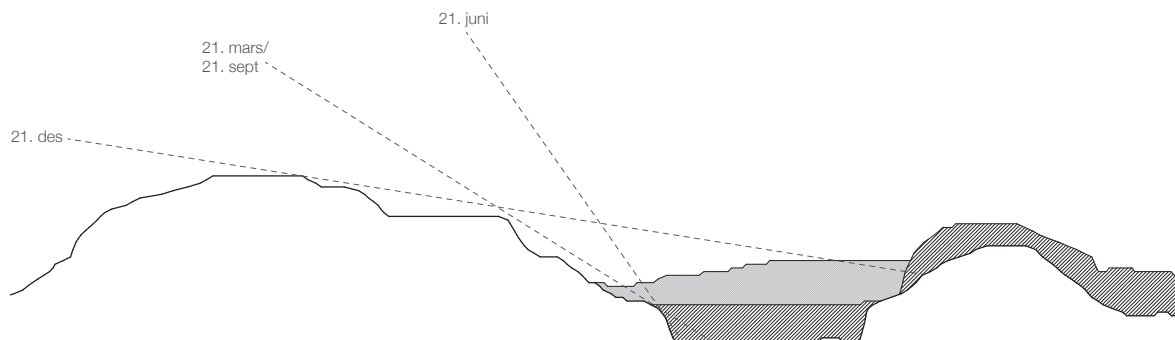

Tomten ligger skjermet til uten naboer, omgitt av kupert naturlandskap. Stedet var fredfullt og stille, plassert midt i en stor skog. Oppover i høyden var det åpent og luftig med fin utsikt til den skogkledde horisonten. Vi synes tomten er fascinerende og et spennende utgangspunkt for masteroppgaven.

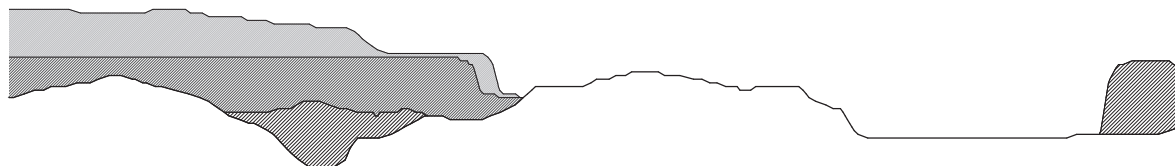
Tenk om steinbruddet igjen kan gli inn i naturen, og ikke lenger fremstå som et sår i landskapet?

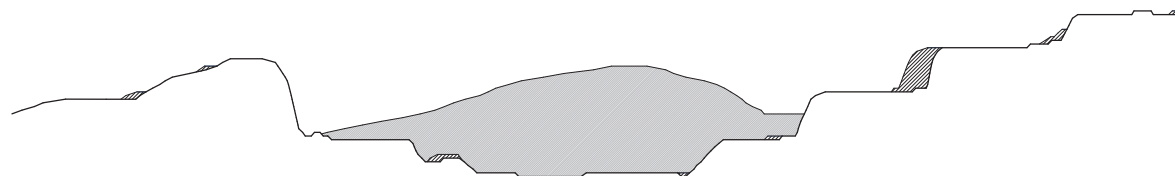

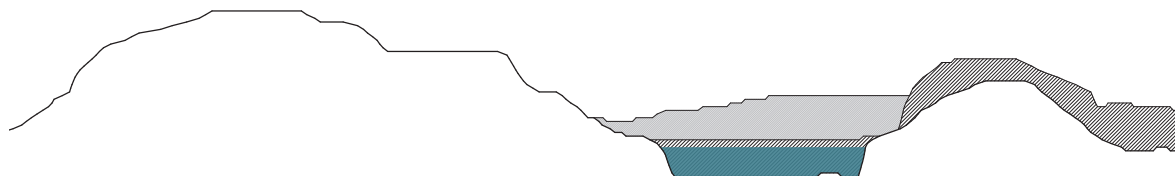
snitt B-B': sol fra sør nede i steinbruddet

snitt A-A': naturlige åpninger i terrenget inn mot steinbruddet

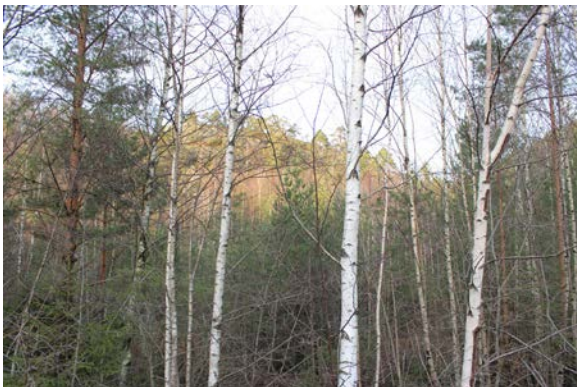
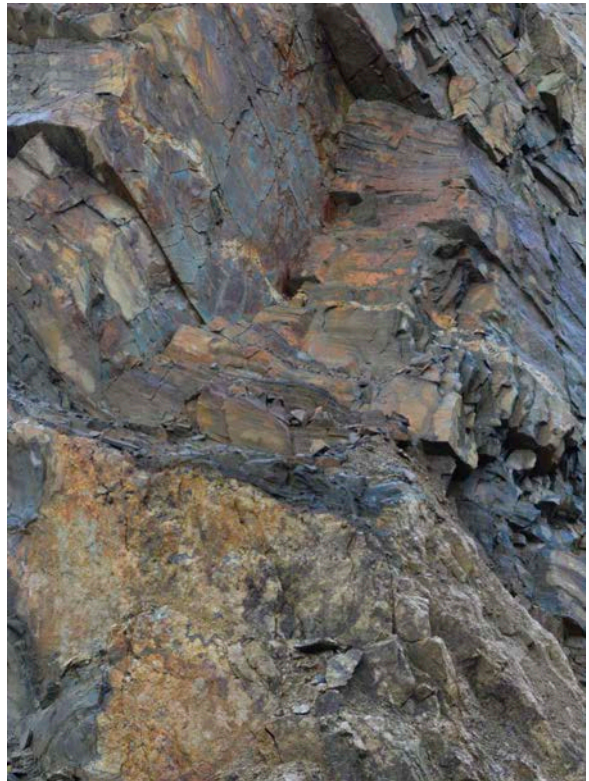

snitt C-C': karakteristiske terrasser og rygger i landskapet

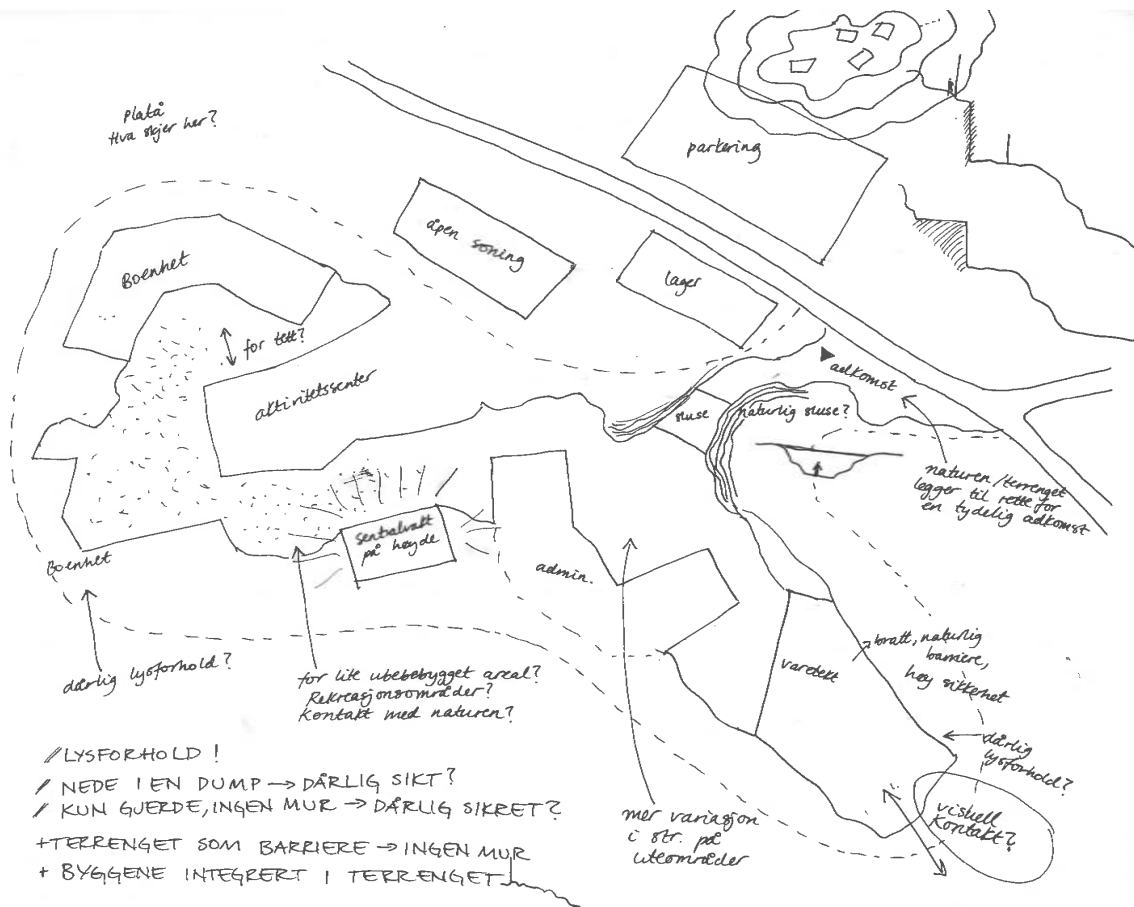

snitt B-B': overvann (ca. 8 m dypt) har samlet seg opp nede i krateret over tid

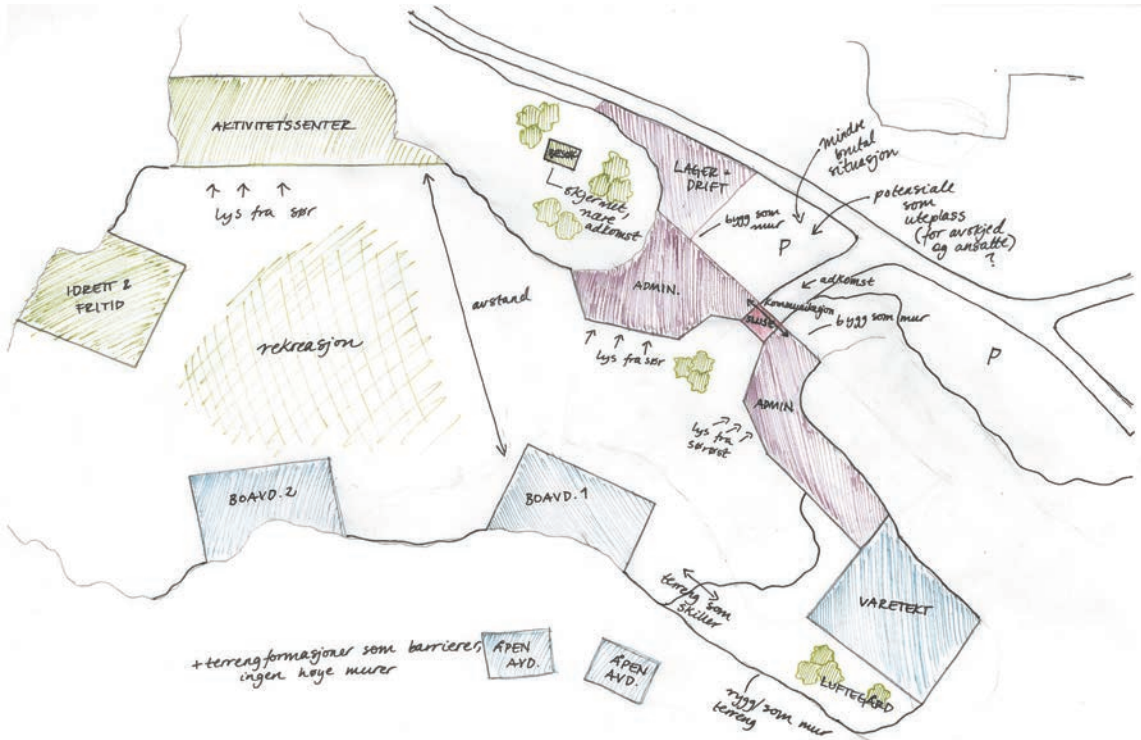
overordnet skisse

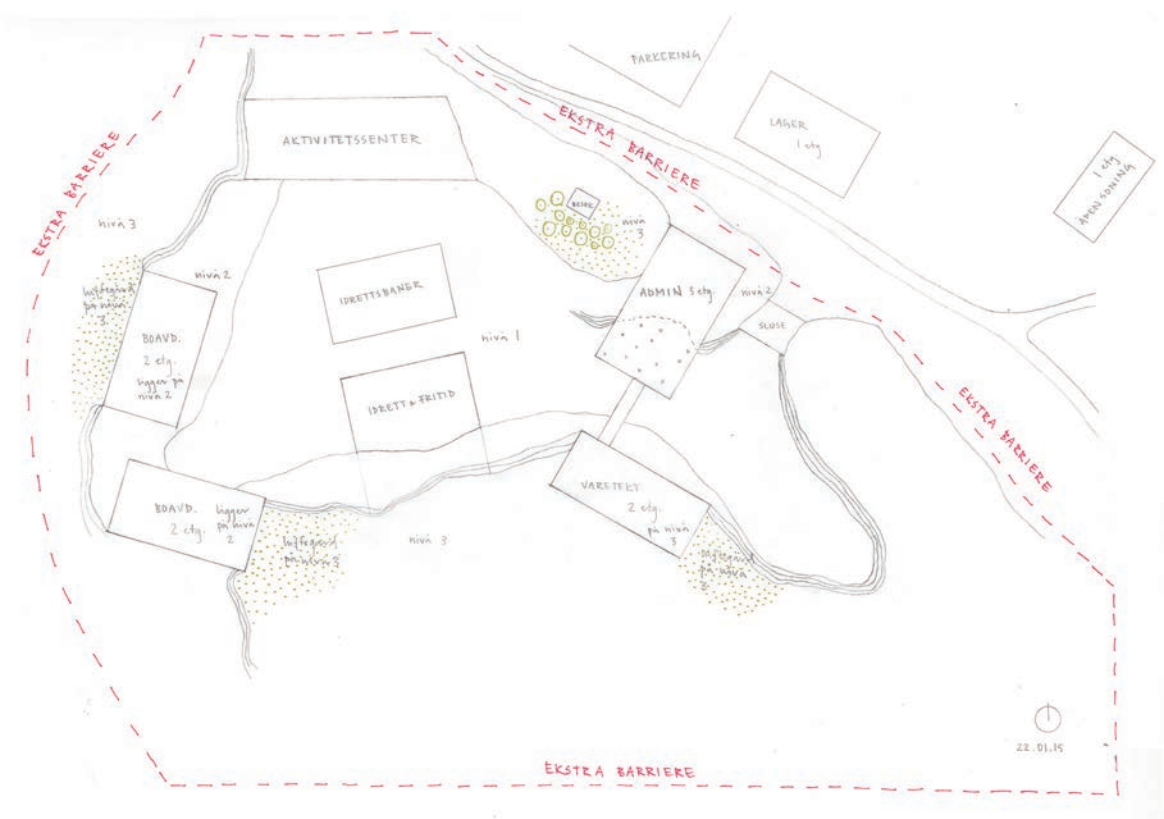
overordnet skisse

overordnet skisse

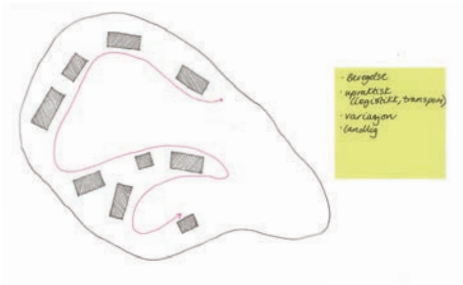

overordnet skisse

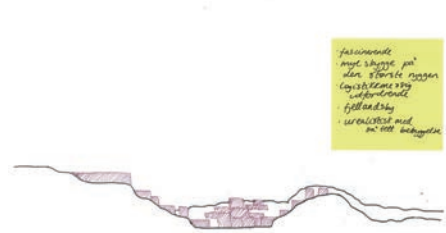

overordnet skisse

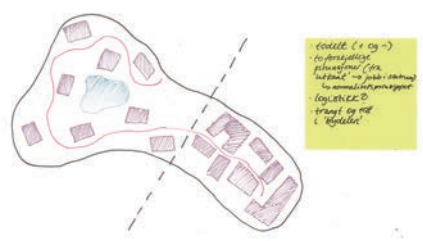

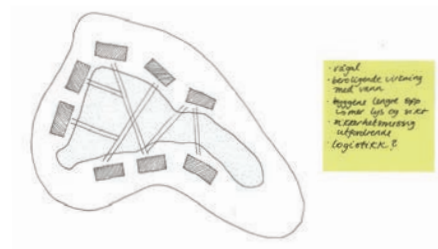
- Berget
- opplyst
- logistikk, transport
- variasjon
- landlig

- plasserte
- mye bygget på
- den gamle ruten
- logistikk og
- utbredelse
- fjellveg
- utvidelse med
- i 1800

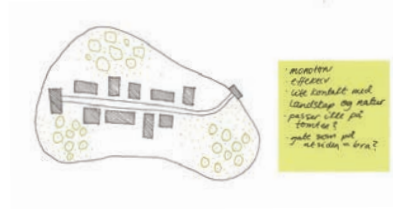
- tette (1 og 2)
- to plassert
- skillete (1 og 2)
- utvidelse → på en annen
- i 1800
- logistikk
- trafikk og
- i 1800

- regel
- plasserte omkring
- med vann
- bygget langt opp
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800

- sporeprosjekt
- relativt mellom
- bygge
- ikke som, ingen
- lokale materialer
- potensial for
- nye materialer
- landlig

- moderne
- effektiv
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800

- sporeprosjekt
- trafikk
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800

- effektivt rom
- vellyst
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800
- i 1800

konseptskisser

ROMPROGRAM OG FUNKSJONER

(Fra Halden Fengsel og aktivitetsbygg Oslo fengsel)

Administrasjon

- x vakt og ankomst
- x kontorfunksjoner
- x møterom
- x vaktavdeling
- x mottak
- x besteksavdeling
- x helseavdeling
- x varetektsavdeling er tilknyttet admin.

— Knyttet opp mot admin. bygget
— Høyt sikringsnivå
luffegårder i vitteform
7 en stjerne der flere kan lufte samtidig

Aktivitetsbygg

- x flerbukshall (idrettshall mm.)
- x garderobesett
- x undervisningsrom
- x kjøkken
- x butikk
- x musikkrom
- x tekniske rom

må bevege seg ut?
↳ helsemessig bra

Fysisk sammenkopling?
↳ lettere logistikk?
(Persontransport)

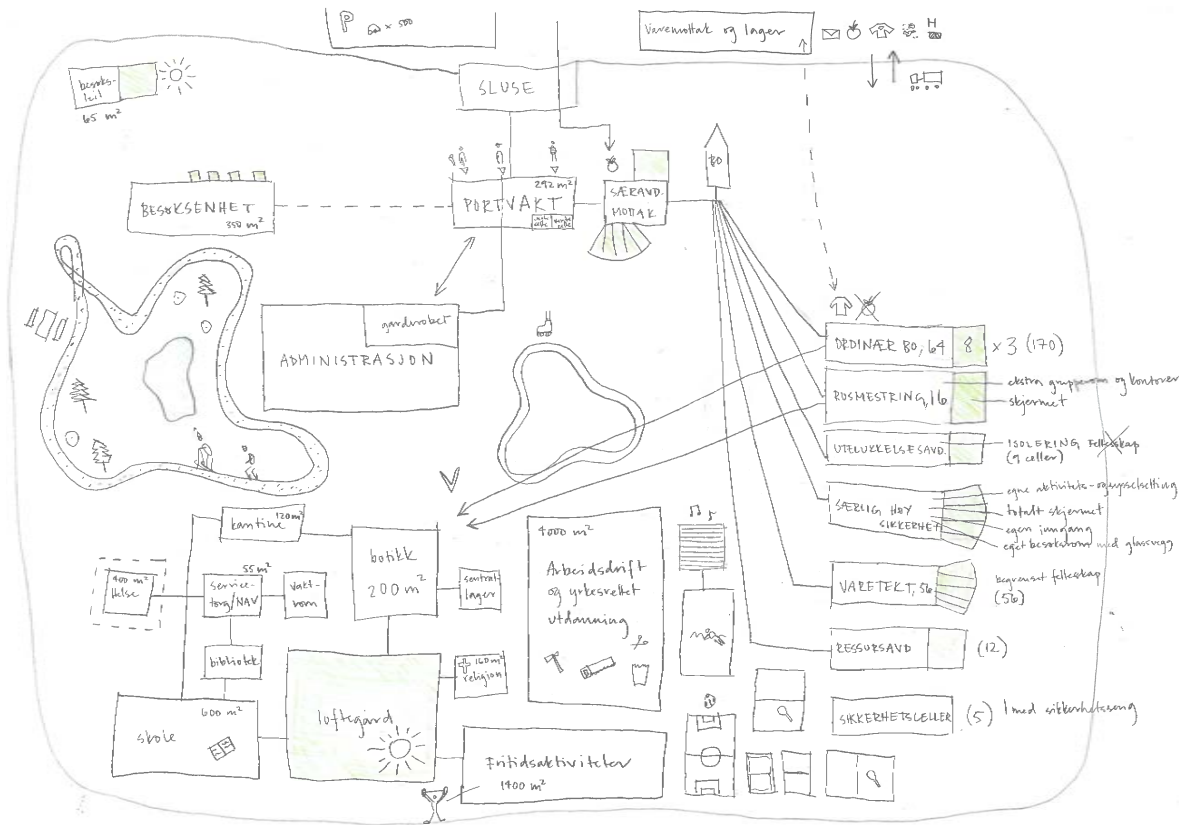

del I luffegård del II
rekreasjon Aktivitet

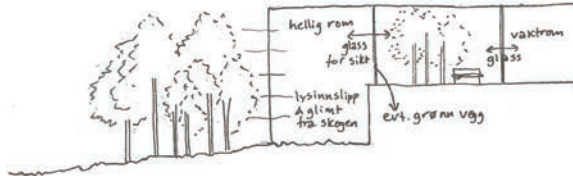
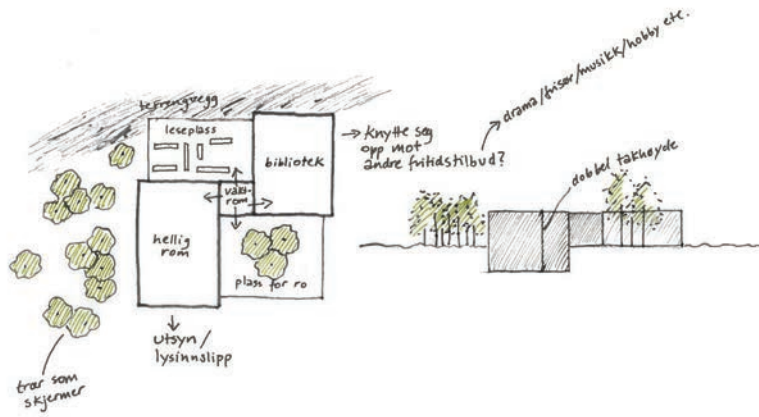
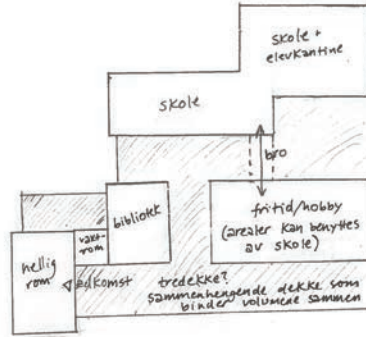
Boardeling(er)

- x i Halden: avskjernet fra resten av byggene
↳ aktiviserer de innsatte, bytte opp hverdagen
↳ bevege seg i ulendt terreng (etter lengre fengselsopphold mister man evnen til å bevege seg i terreng fordi det kun er flate gulv).
- x i Oslo: Effektivt mtp. logistikk at de knyttes opp mot boardelingene

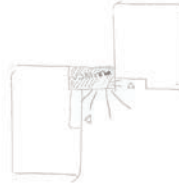
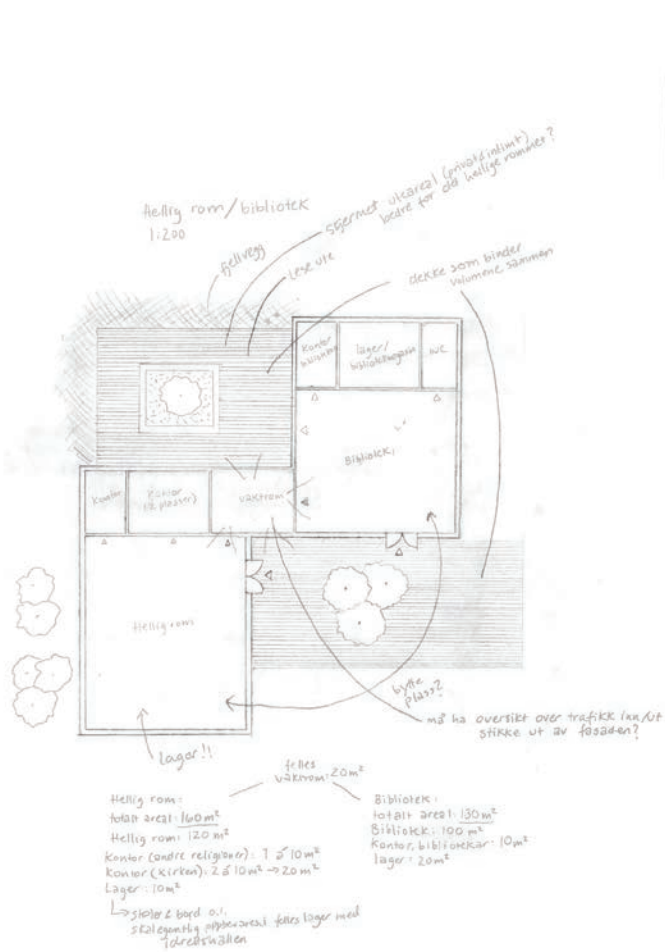

tanker om romprogrammet

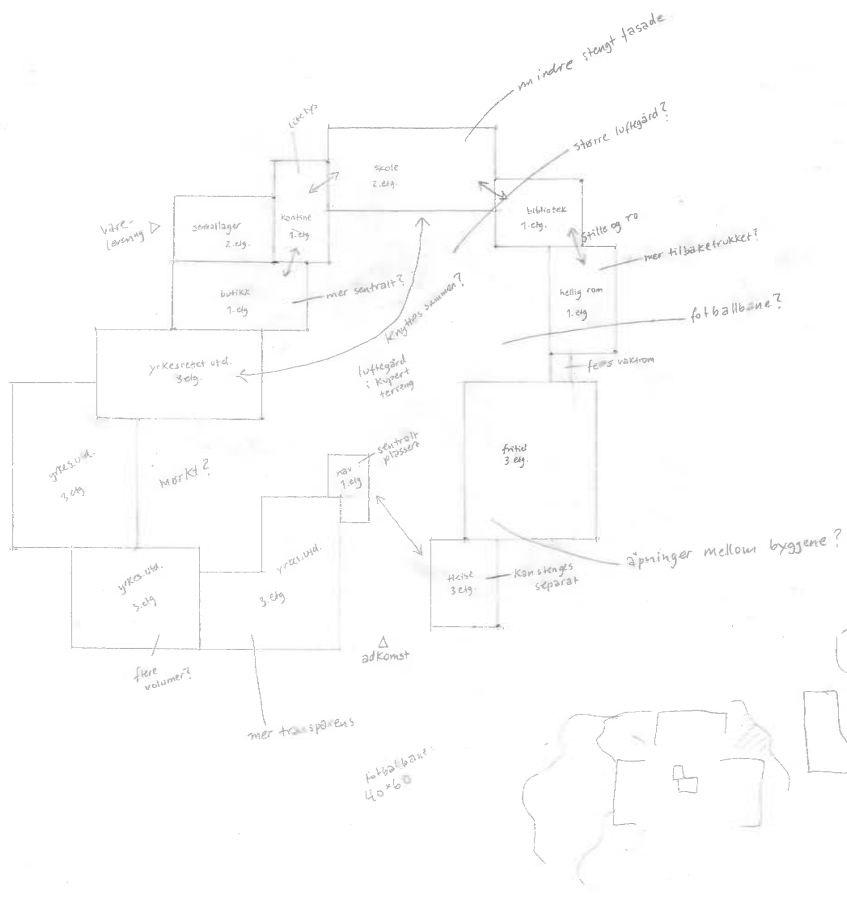
- hvordan henger alle funksjonene i fengselet sammen?
- hvilke bør knyttes sammen?

skisse hellig rom og bibliotek

plan hellig rom og bibliotek

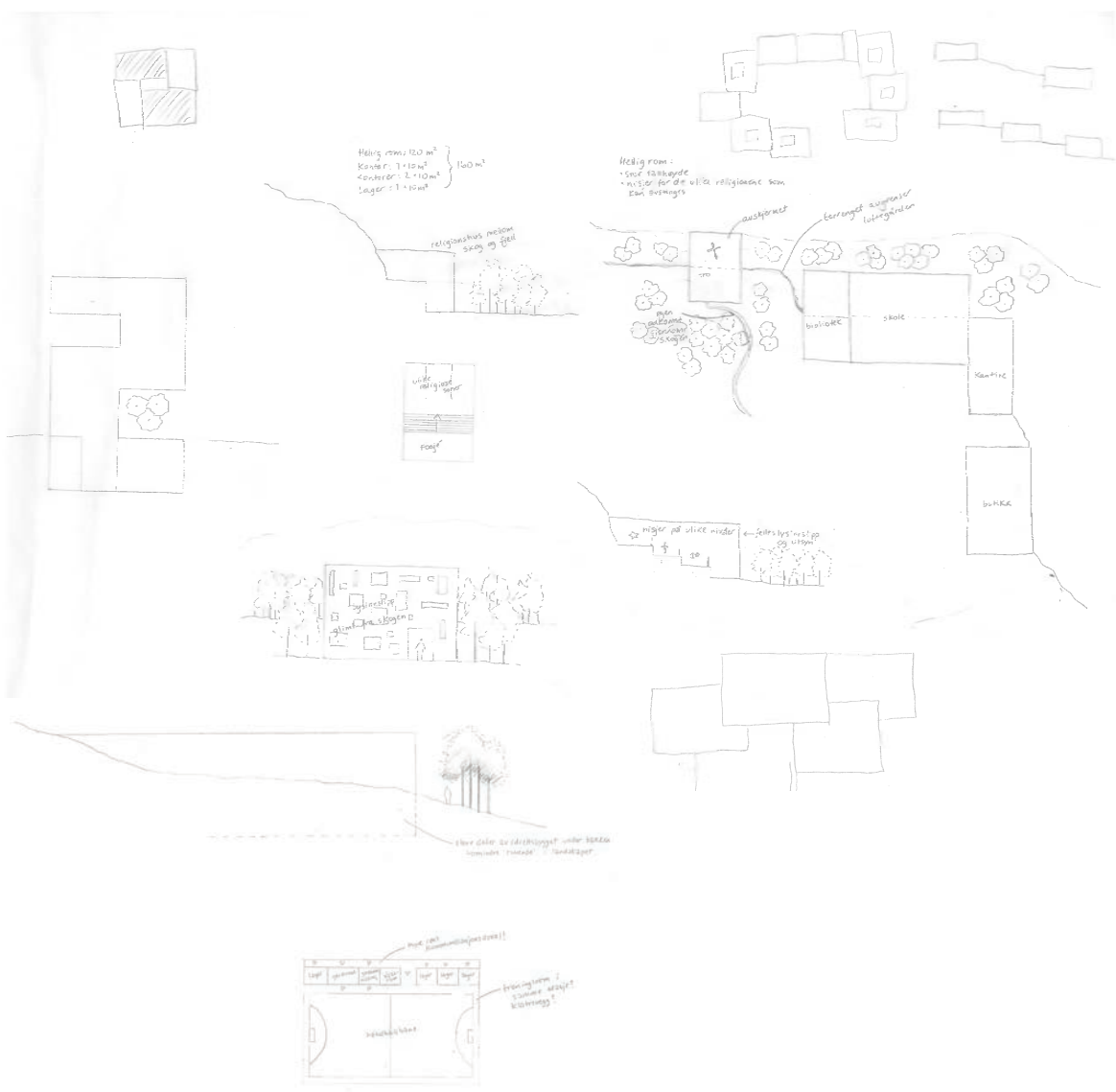

Kultur / fritid:
 butik
 hellig rom
 fritid
 bibliotek

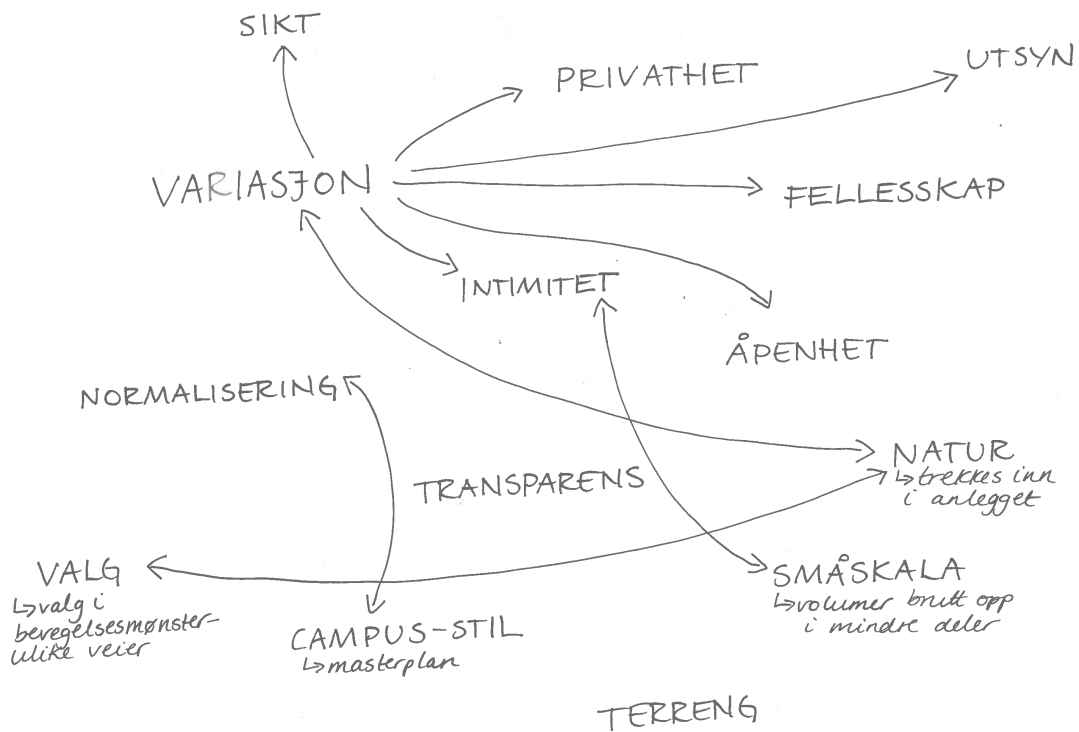
skole/arbeid:
 skole
 yrkesrettet

fotballbane
 40x60

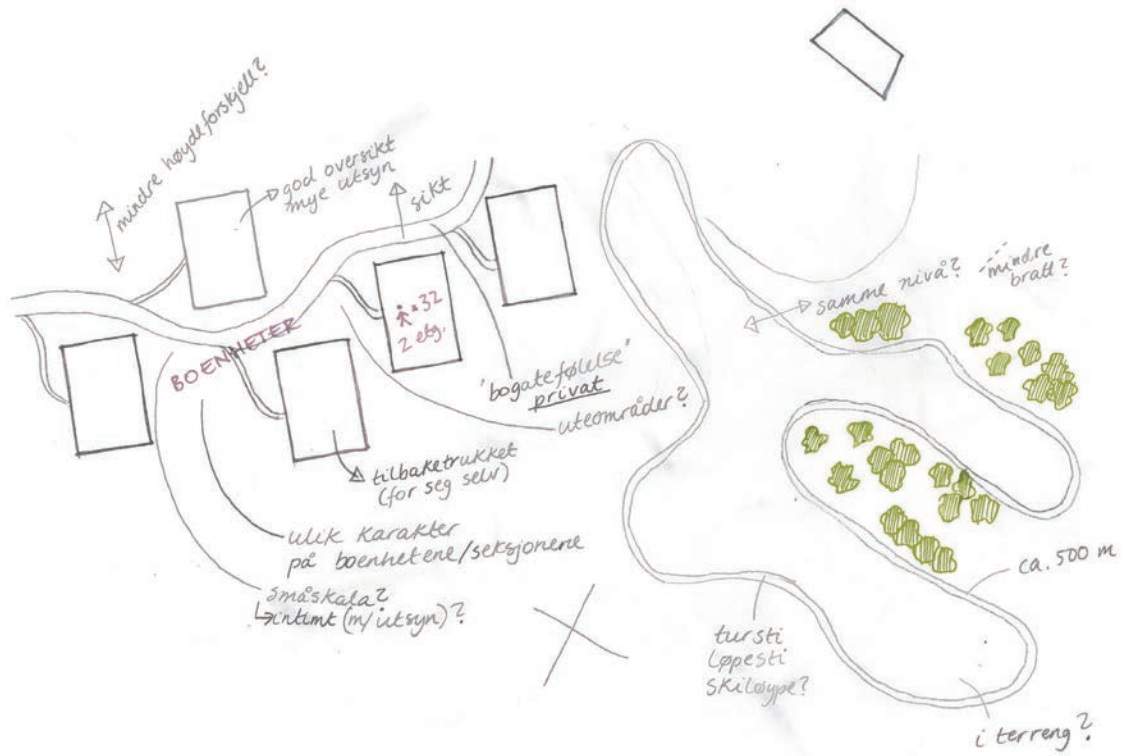
skisse aktivitetssenter

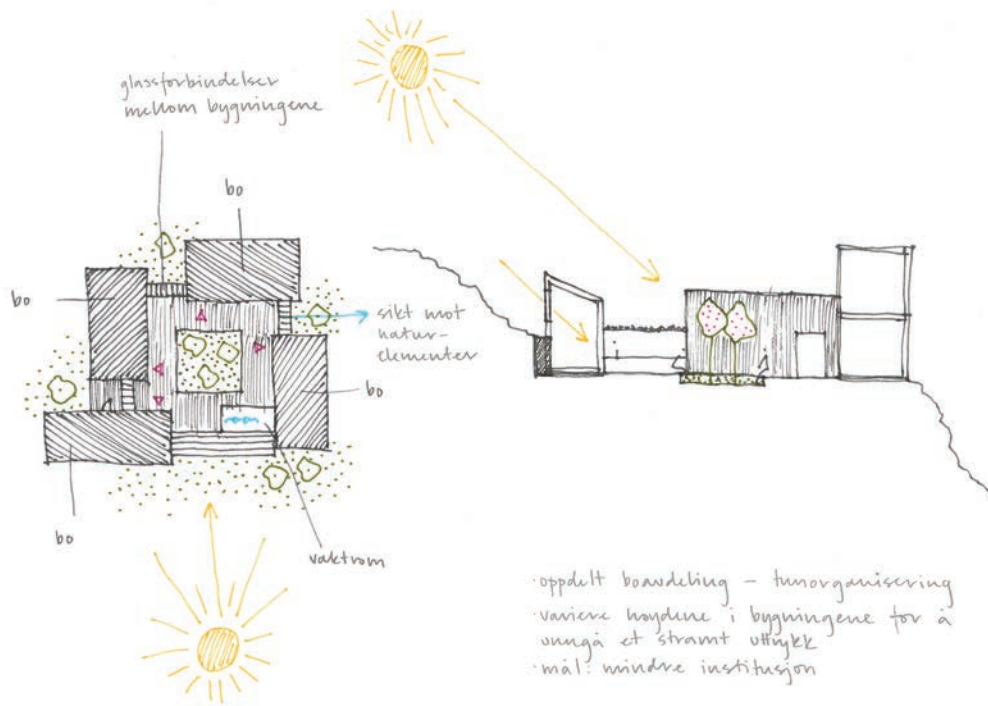
skisse aktivitetscenter

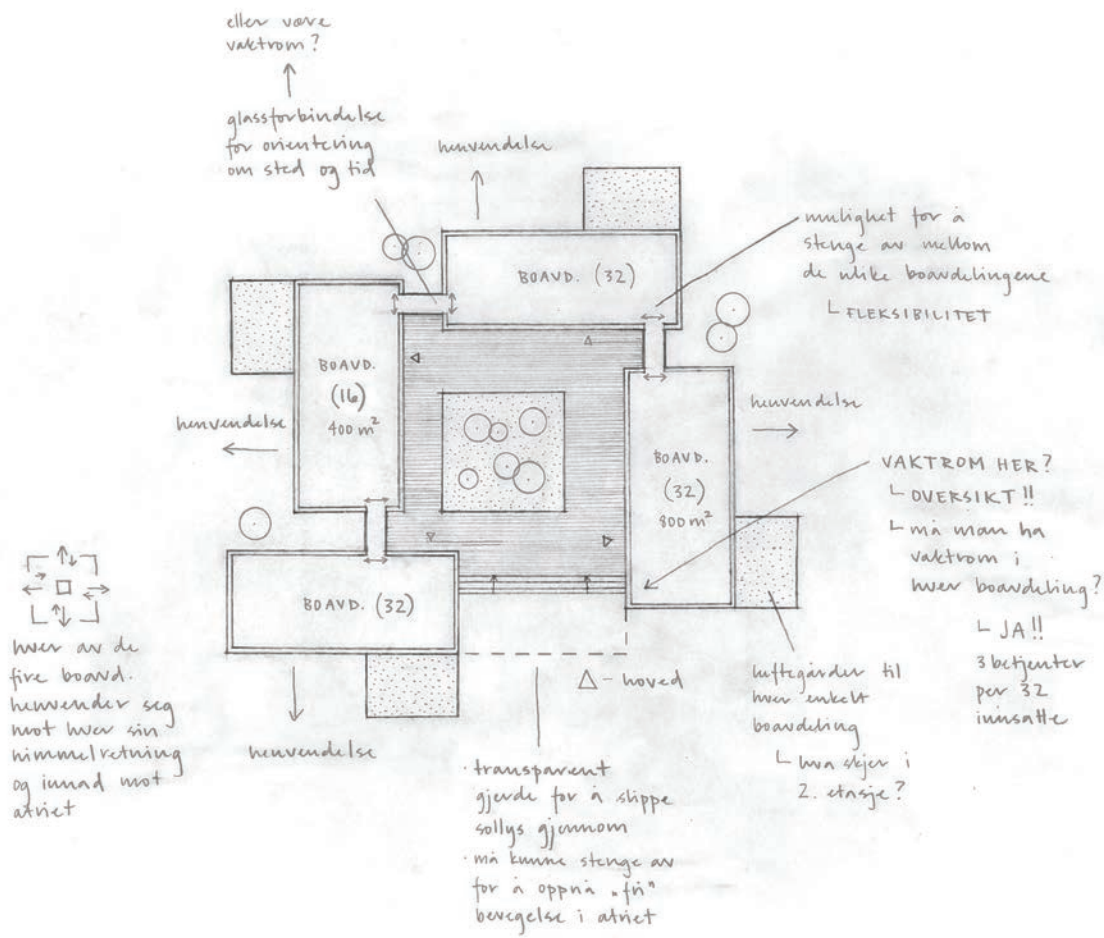

skisse boseksjoner

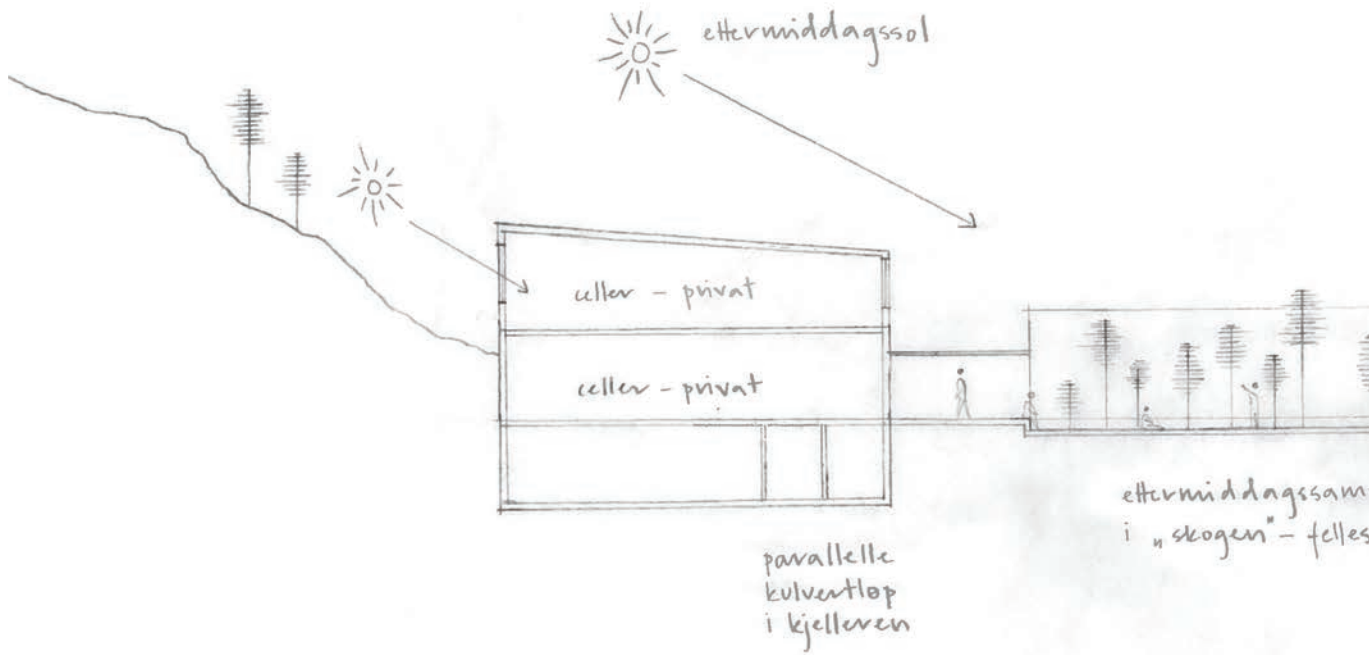

skisse boavdeling

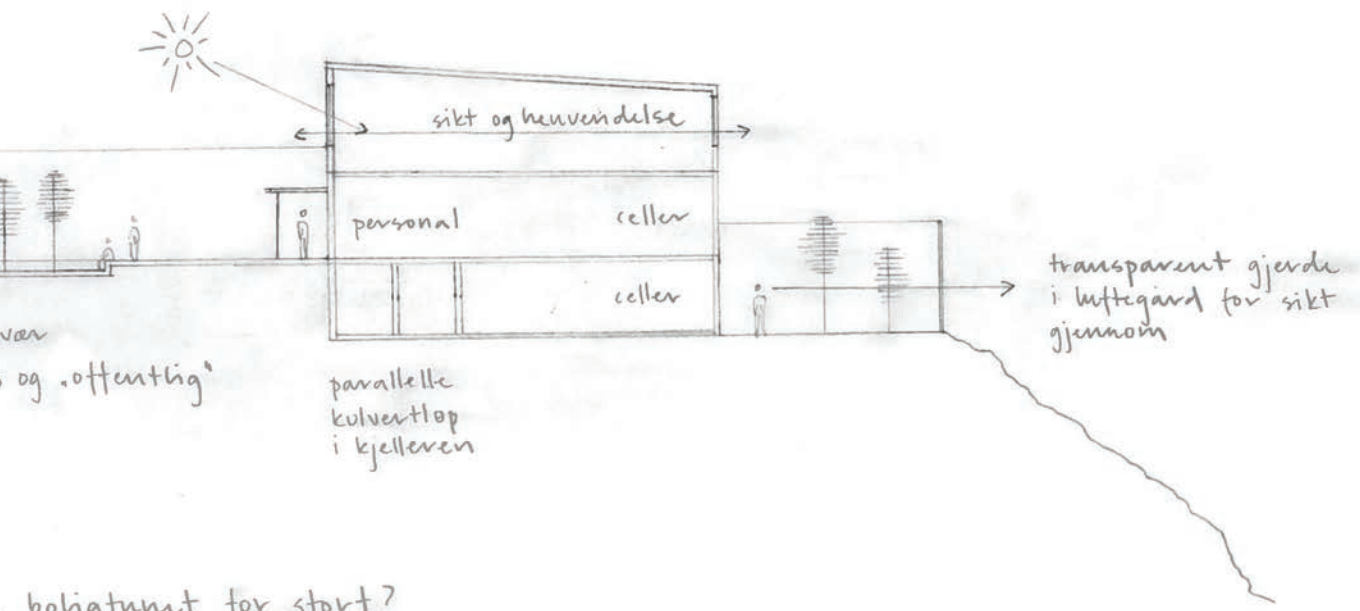
plan boligturn

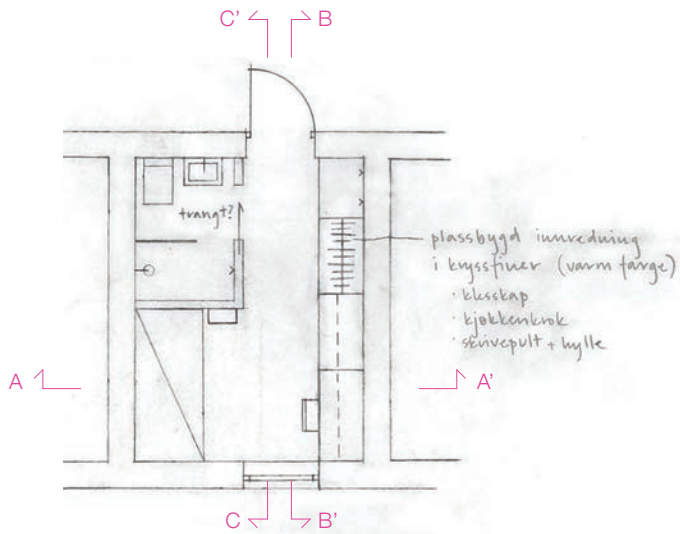
er dette
L f
f

snitt bolig

boligtunnt for stort?
 for stor skala og til
 for mange innsatte?

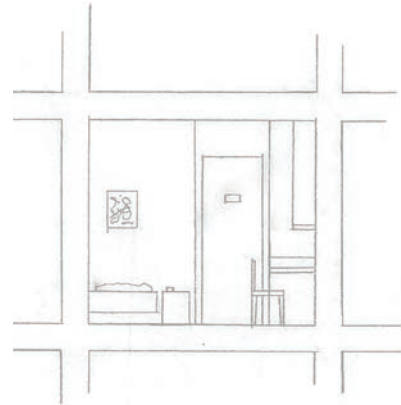

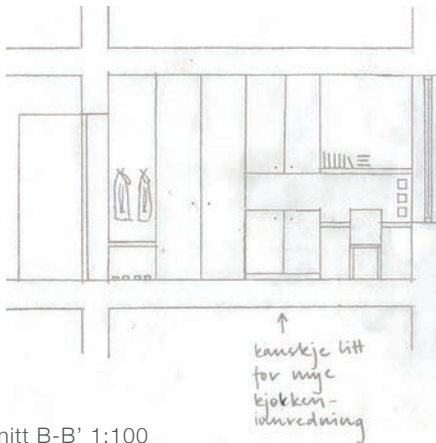
er cellen for oversiktlig for fengselsbetjentene?

- fordi de ikke kan se senga fra inngangsdøra?
- fordi de kan bli overrasket fra badet?

plan celle 1:100

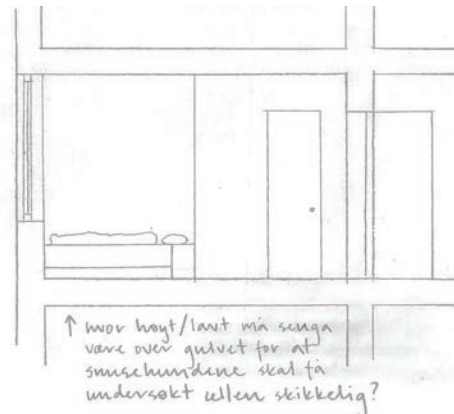

snitt A-A' 1:100

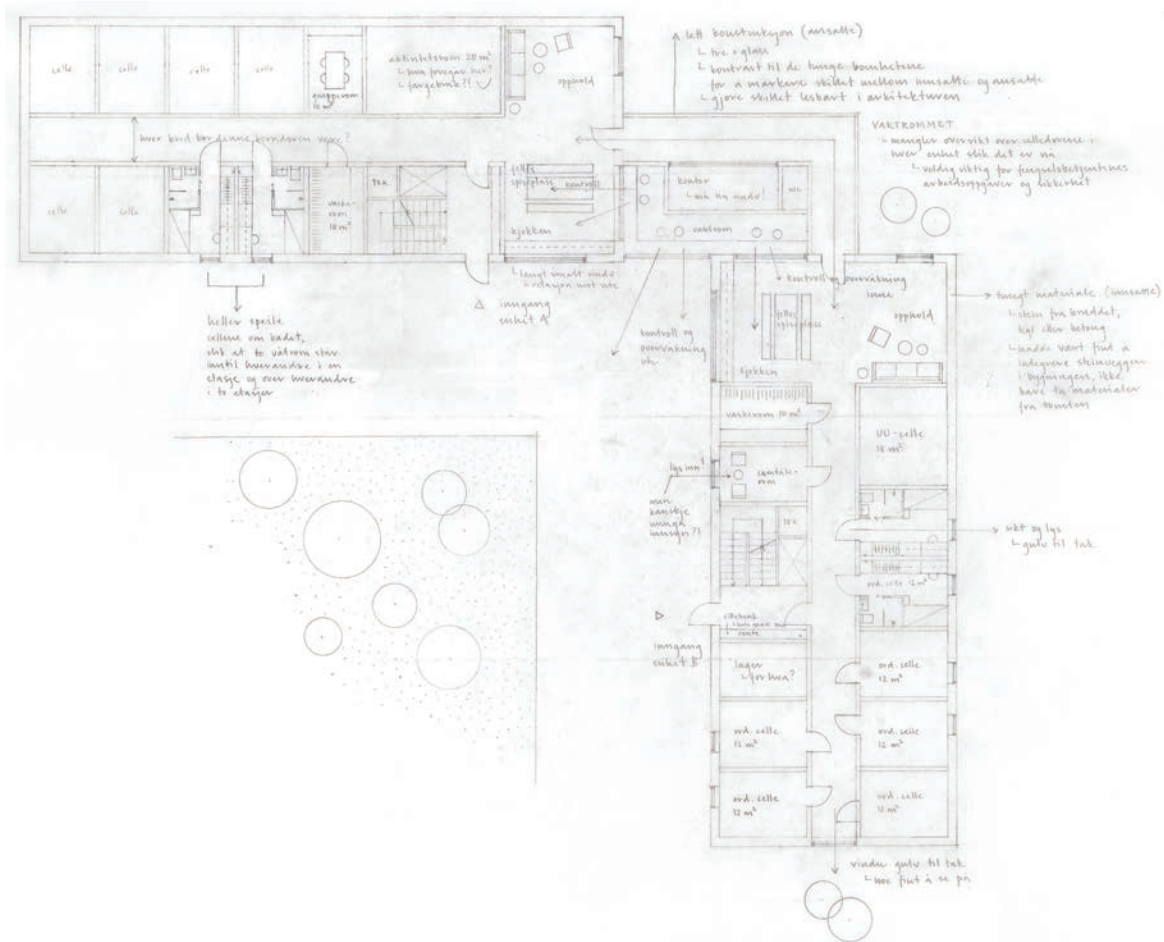

snitt B-B' 1:100

↑ mindre høyt på veggen for å få mer mye lys (sikkerhetsglass uten gitter)

snitt C-C' 1:100

plan boavdeling

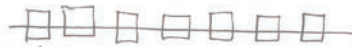

situasjonsplan 25 m 50 m

FENGSELET SOM MUR

funksjoner som hører sammen

- Et fengsel som ikke synes
- terraforming
- vegg i stein: 1.20m (minst)
- Referanse: Petra i Jordan (Egypt)
- bibliotek + bønnenrom som paviljonger i 'parken' (på flaten)

UTENFOR

parkering

drift og teknisk

åpen avdeling

INNENFOR

besøksleilighet

besøksenhet

administrasjon

sluse og
portbygning

mottak og varetekt

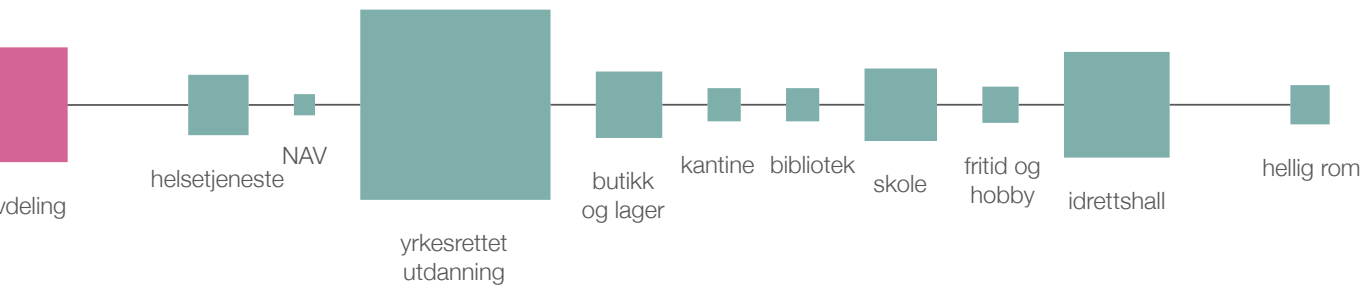
boavdeling

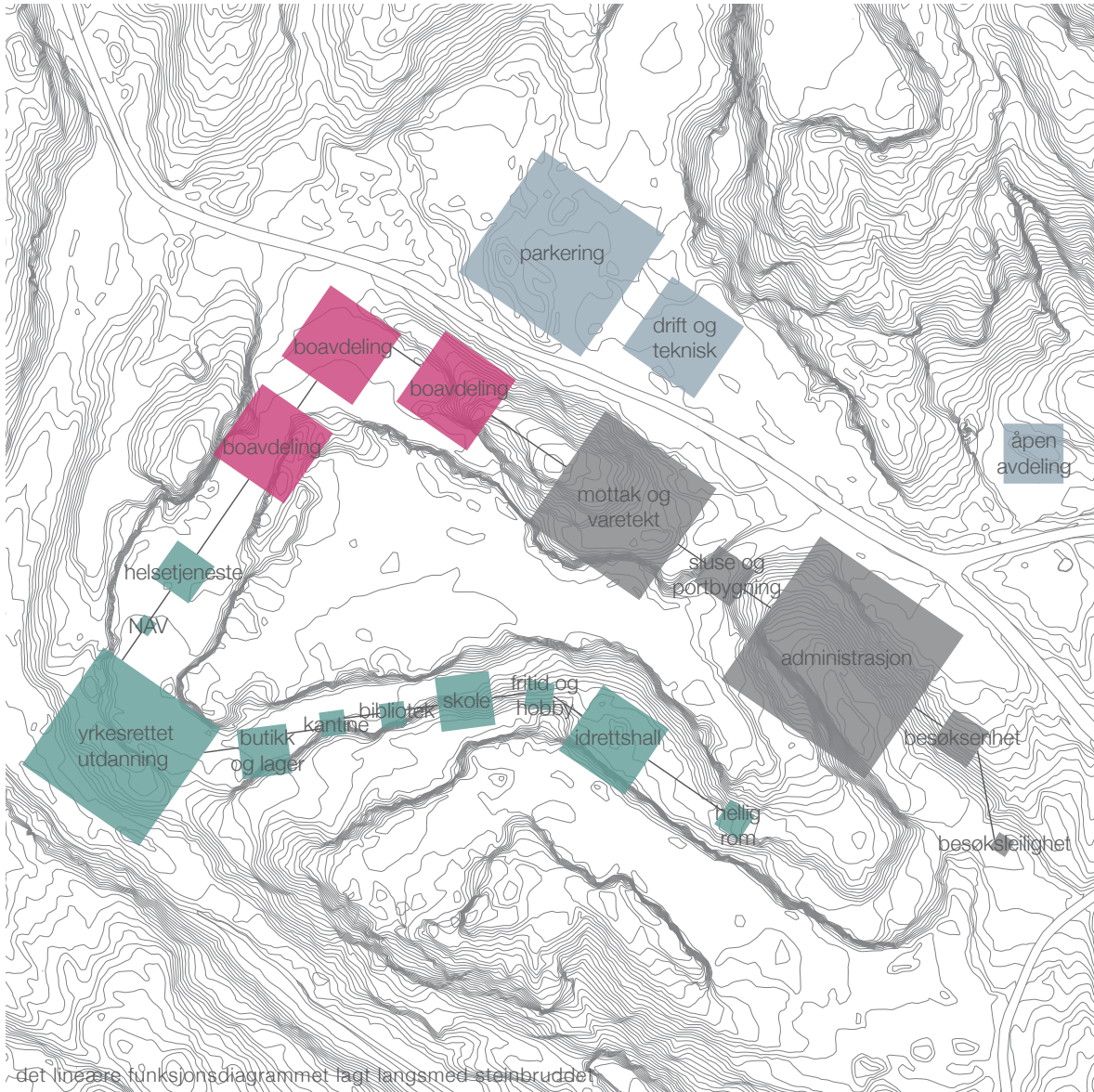
boavdeling

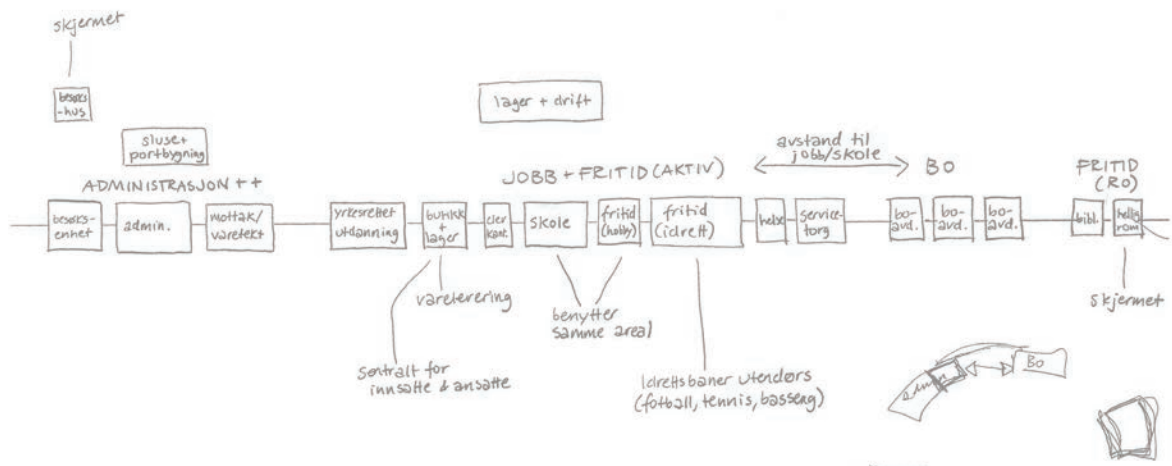
boavdeling

lineært funksjonsdiagram med romprogrammet lagt ut på en snor

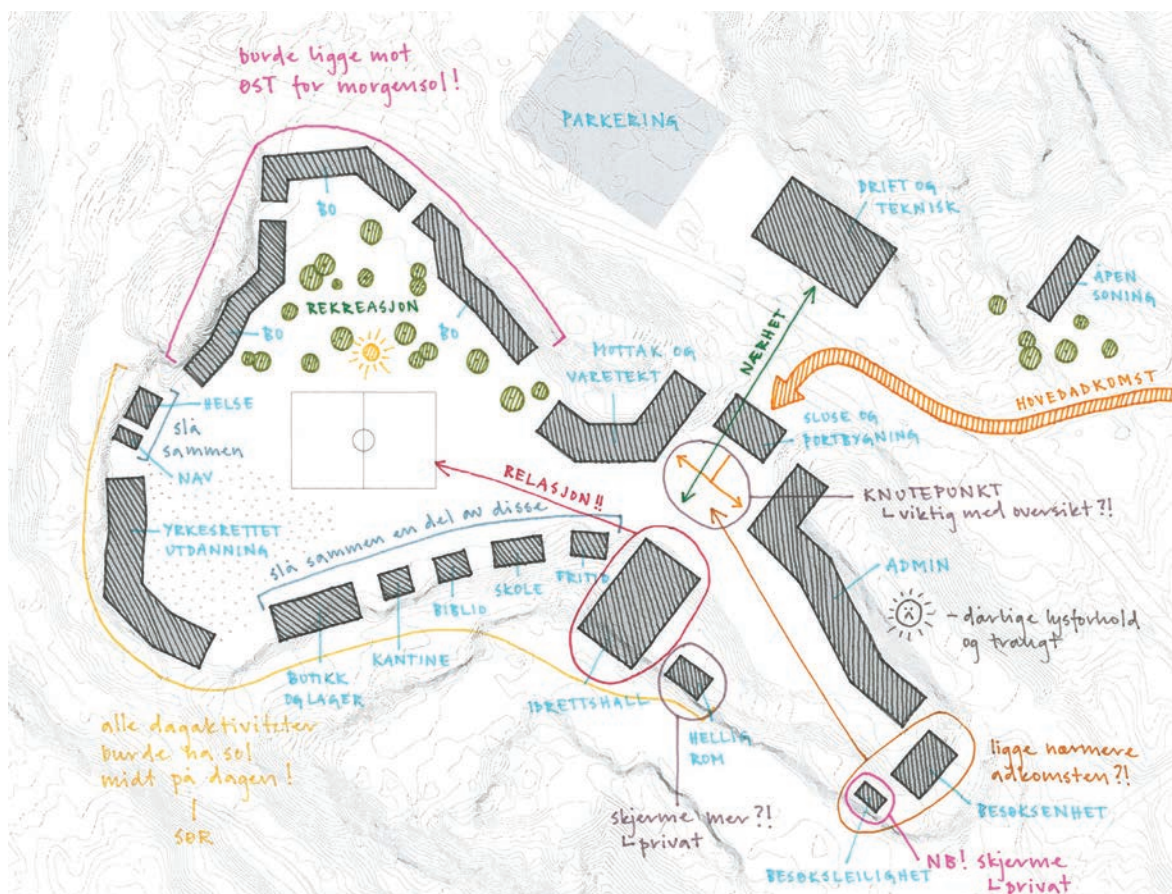

åpen soning

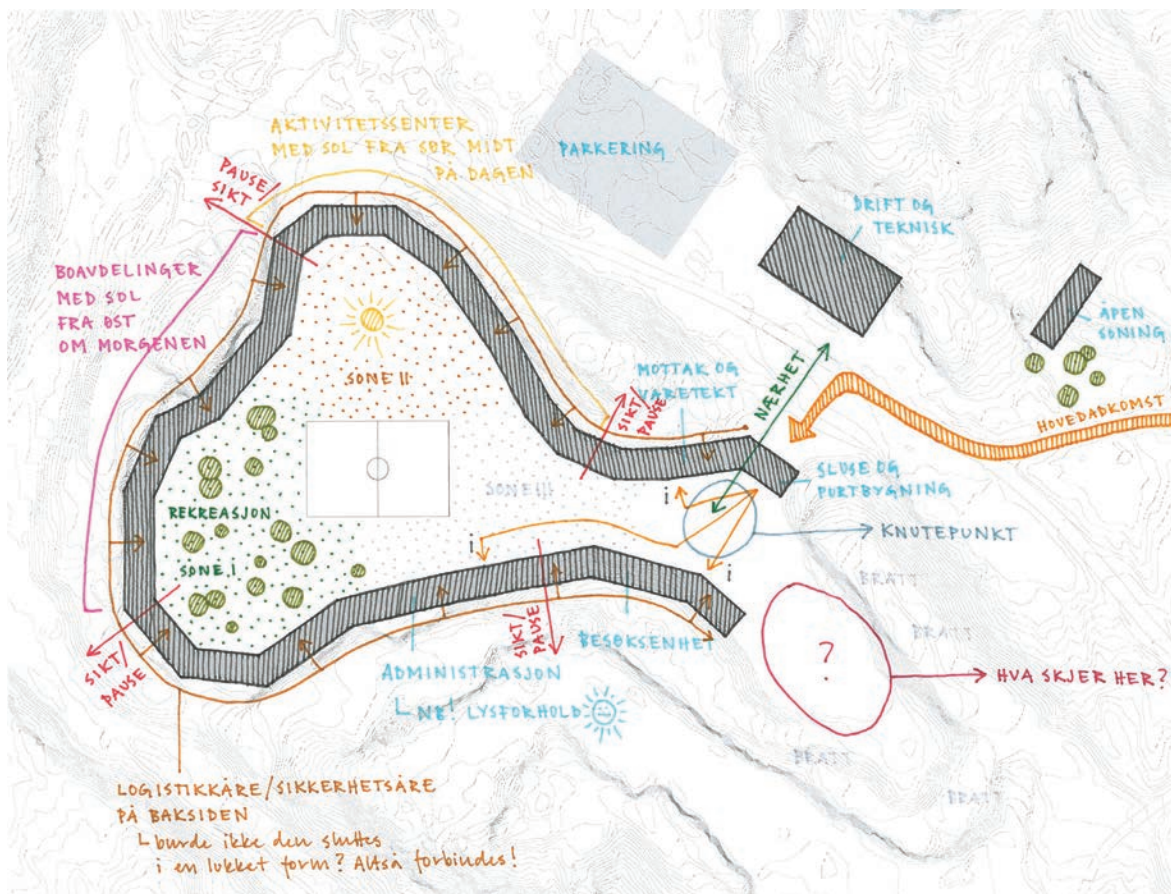
PARKEBING, PAREBYGGE OG LAGER, ÅPEN SONING

OPPDELT BYGNINGSMASSE

Her er hele romprogrammet lagt i randsonen av steinbruddet, der terrenget og bygningsmassen sammen danner barrieren mot samfunnet. Anlegget har ensidig henvendelse inn mot et felles gårdsrom med ulike soner for forskjellige uteaktiviteter. Bygningsmassen er oppdelt, og hver funksjon utgjør en frittstående bygning. Men hva skjer i alle mellomrommene? Hva oppnår man med dem? Vi synes noen av funksjonene burde slås sammen, det er for mange brudd.

SAMMENHENGENDE BYGNINGSMASSE

I motsetning til forrige variant, er hele romprogrammet her lagt ut på tomten som en 12 meter bred og tre etasjer høy sammenhengende bygning. I bakkant av bygningen, inn mot terrenget, tenker vi at det bør ligge en logistikk- og sikkerhetsåre som tjener funksjonene foran. Hvordan kan man lese hvor de ulike funksjonene ligger? Hvordan er overgangen mellom de ulike funksjonene når alt henger sammen? Vi synes bygningen bør ha noen brudd der man får sikt ut av steinbruddet og for å skille noen funksjoner fra hverandre.

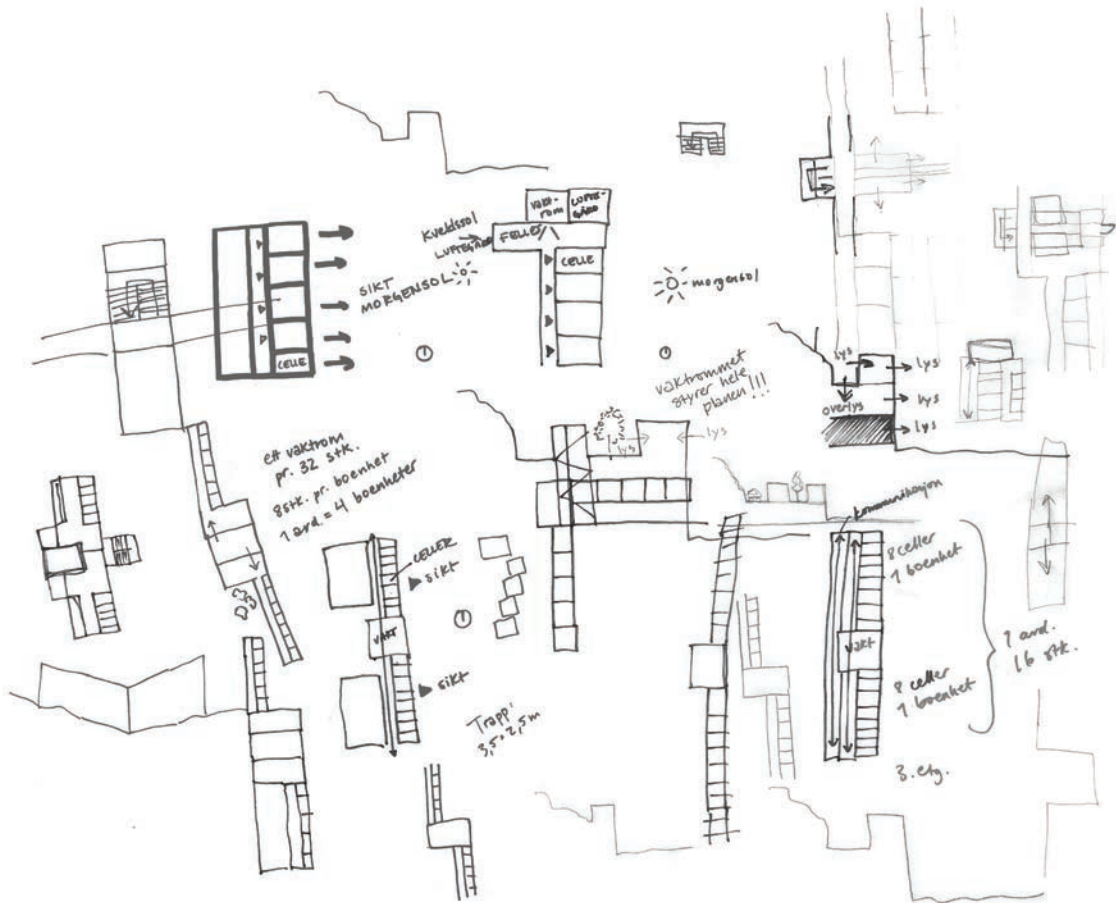

GEOMETRISK BYGNINGSMASSE

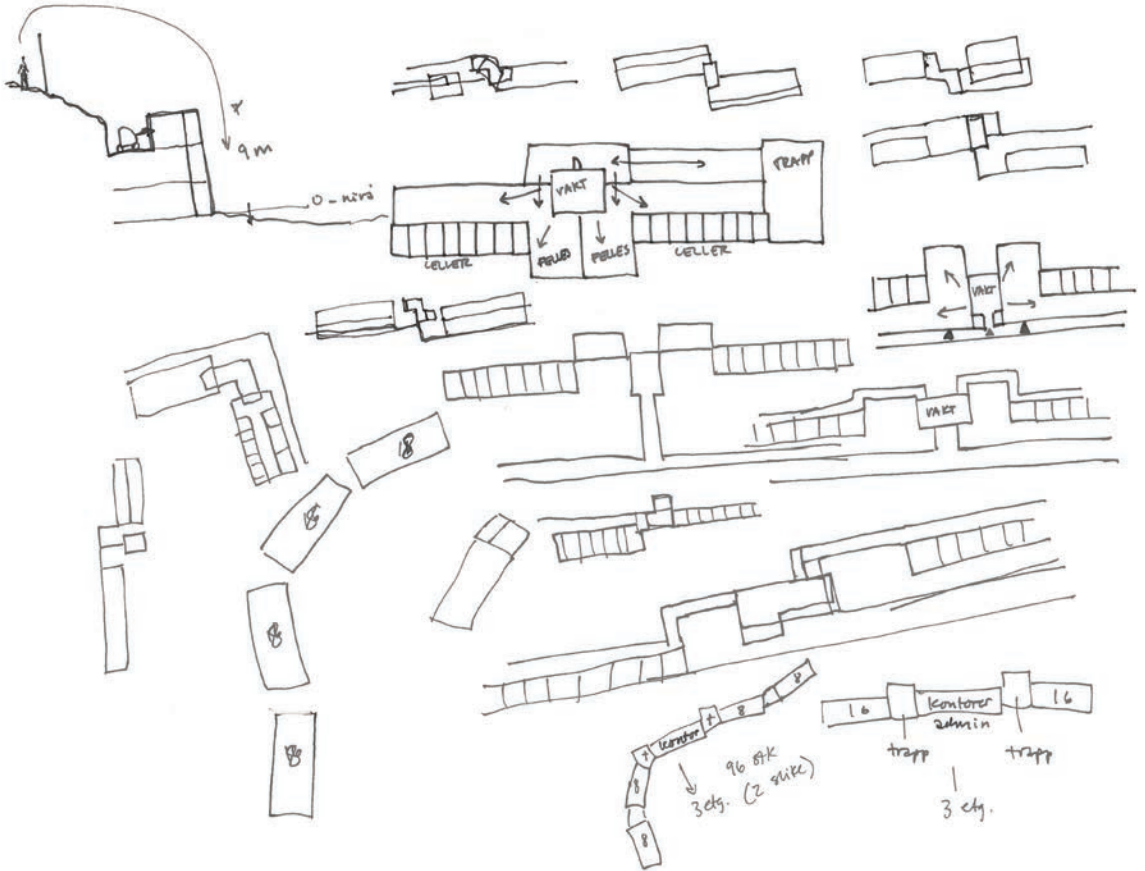
I denne varianten er også hele romprogrammet lagt ut som 12 meter brede og tre etasjer høye bygninger plassert inntil bergveggen. Dette diagrammet er en mellomting av de to forrige hva gjelder brudd i bygningsmassen, og vi synes det fungerer bedre her fordi det blir et tydelig skille mellom noen funksjoner. Her forsøkte vi også å lage en geometrisk tolkning av terrenformene, men vi synes ikke formspråket fungerer så godt og mener det bør strammes opp. Kanskje vi ikke trenger å tolke terrenget så bokstavelig?

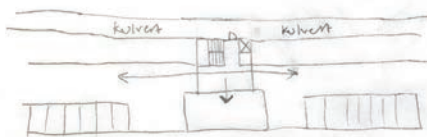
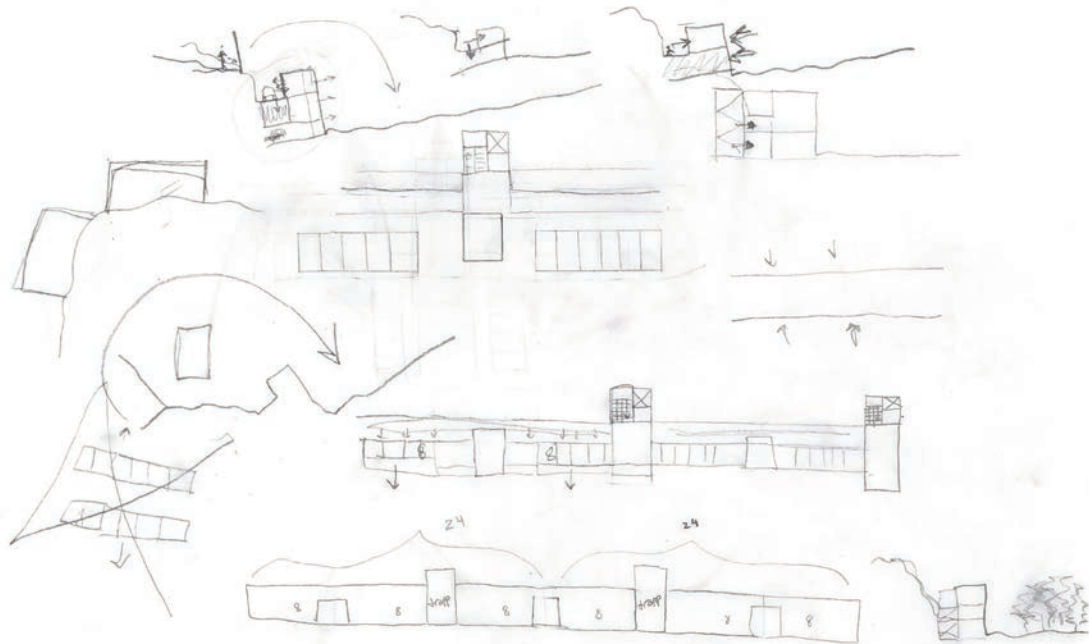

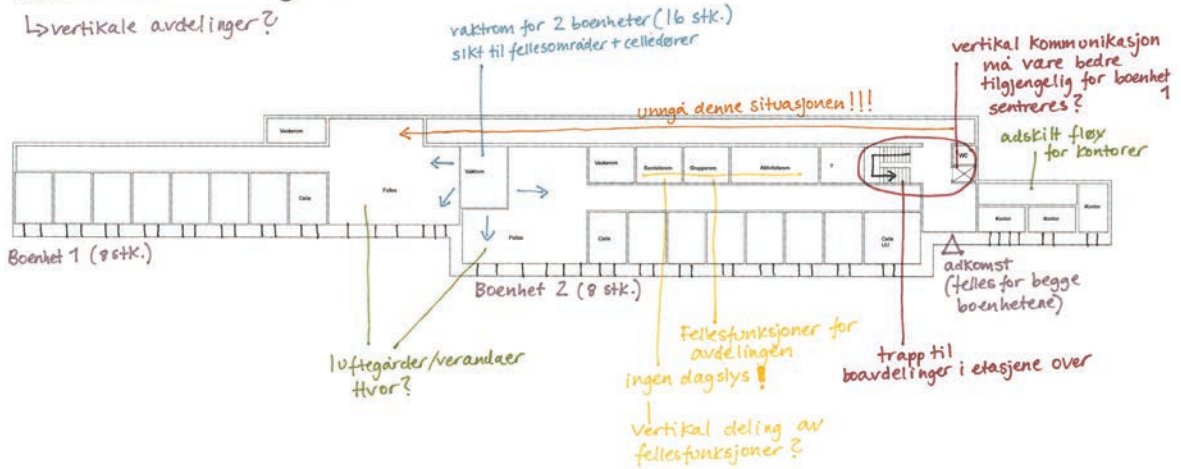
skriblerier - hvordan skal boavdelingene organiseres?

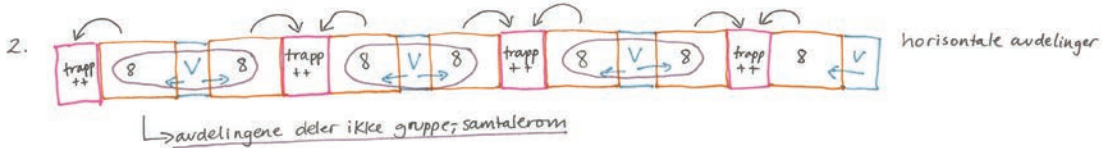
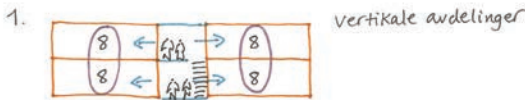
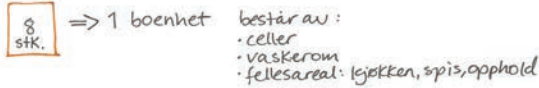
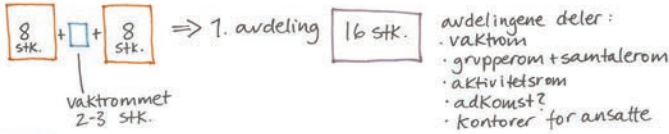

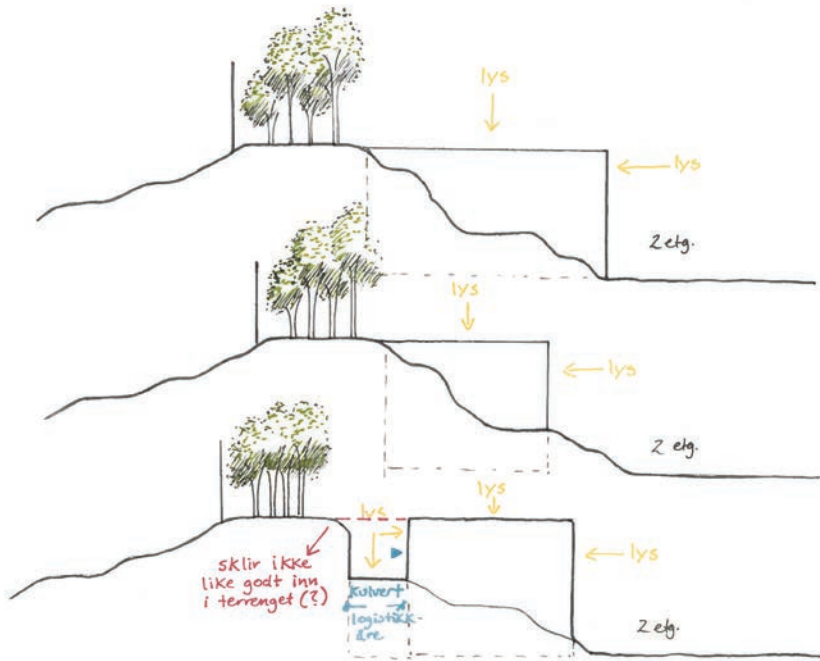
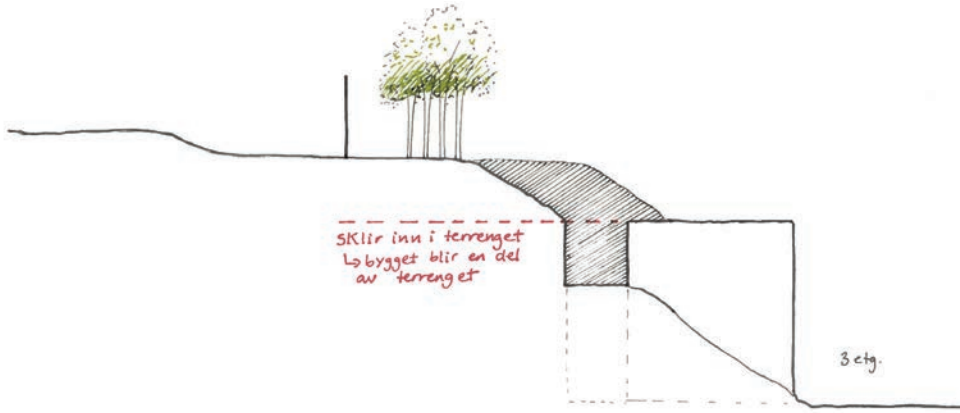
Plan over én boavdeling (16 stk)

↳ vertikale avdelinger?

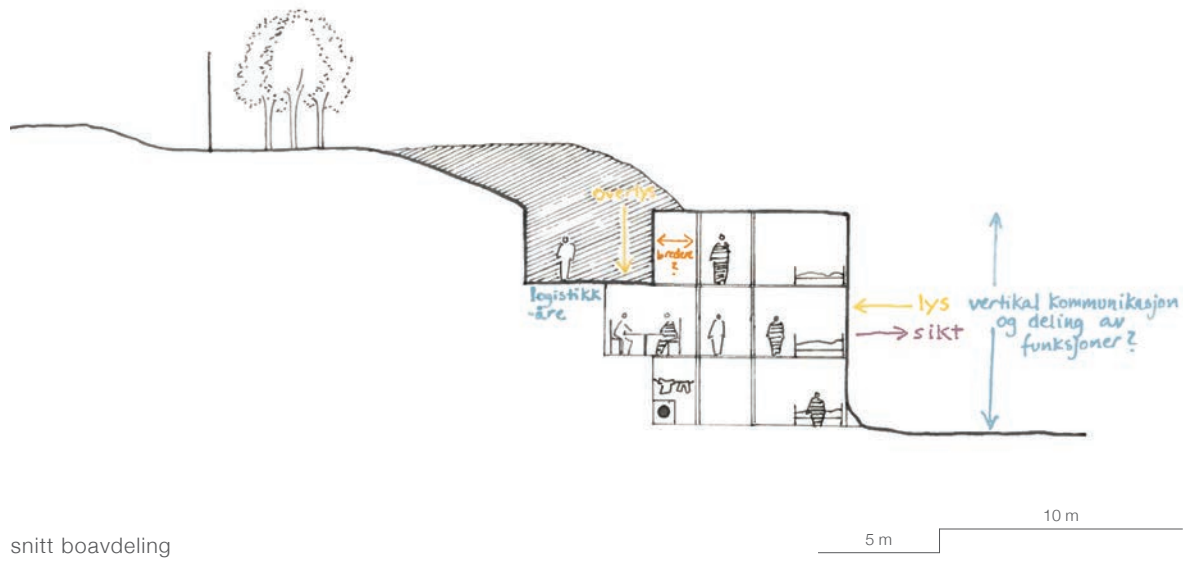
Prinsipper for boavdelinger

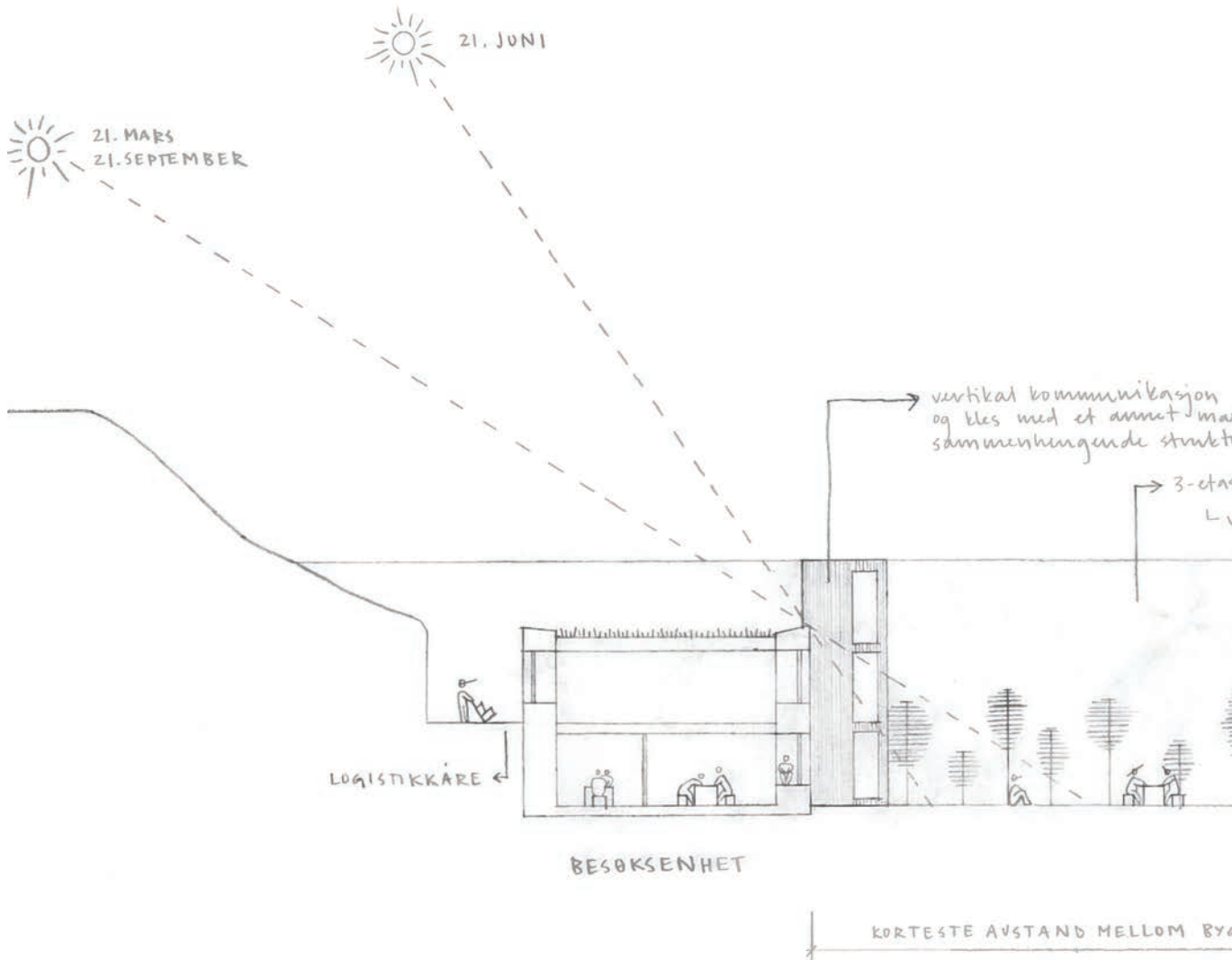

snitt bygg i landskapet

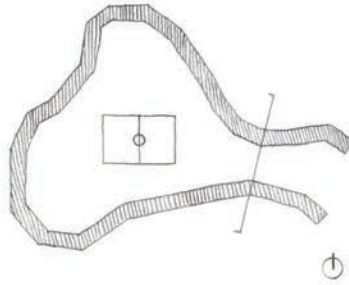

snitt boavdeling

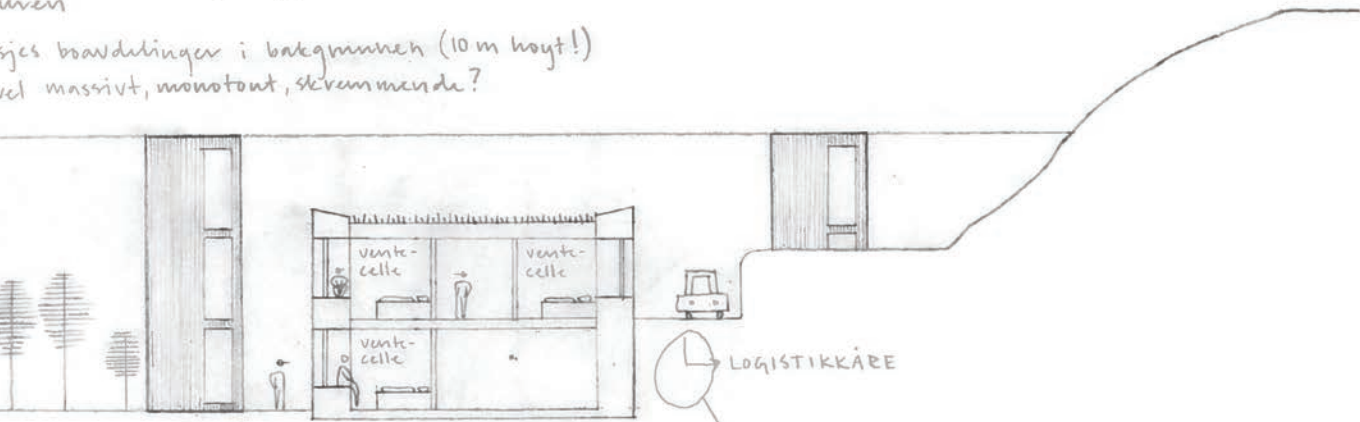
snitt av besøksenhet og mottaksavdeling

trekkes ut av boavdelingene
 alternative for å bryte opp den
 urven

sjes boavdelinger i bakgrunnen (10 m høyt!)
 vel massivt, monotont, skremmende?

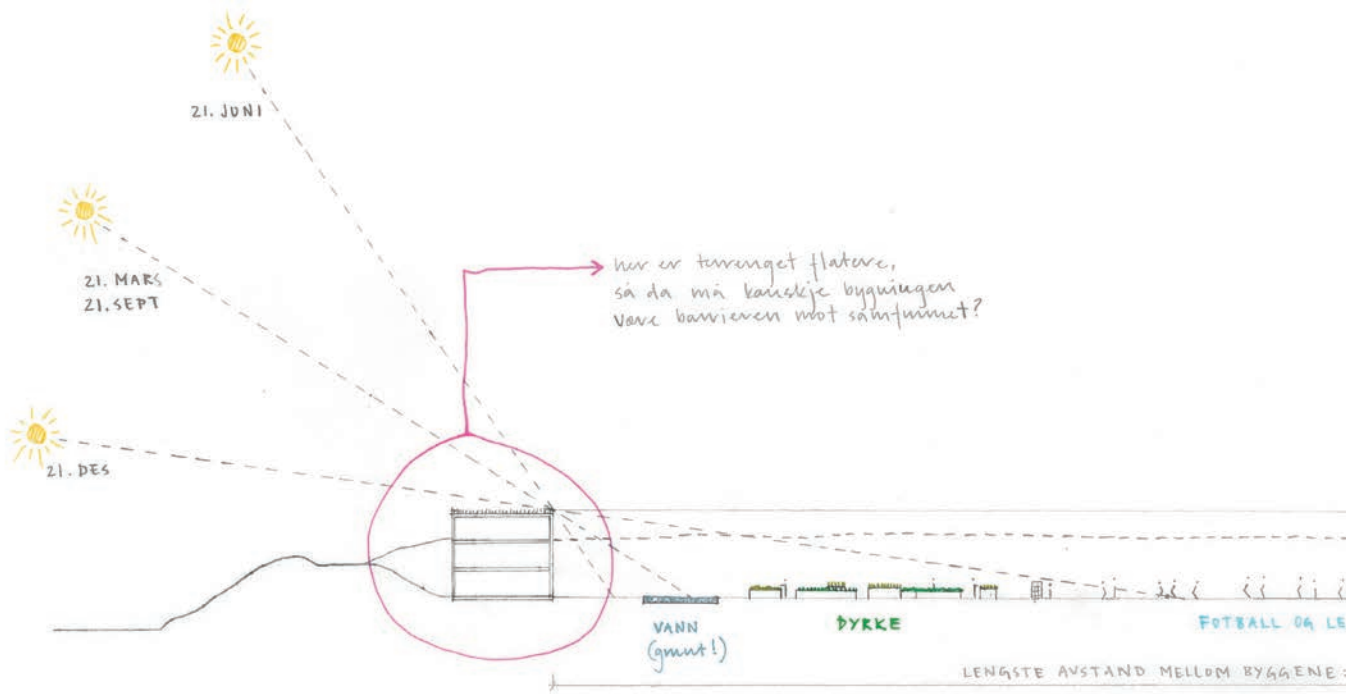
MOTTAK OG VARETEKT

ÅGÅENE: 29,4 m

rommet under burde
 utnyttas med overlys!

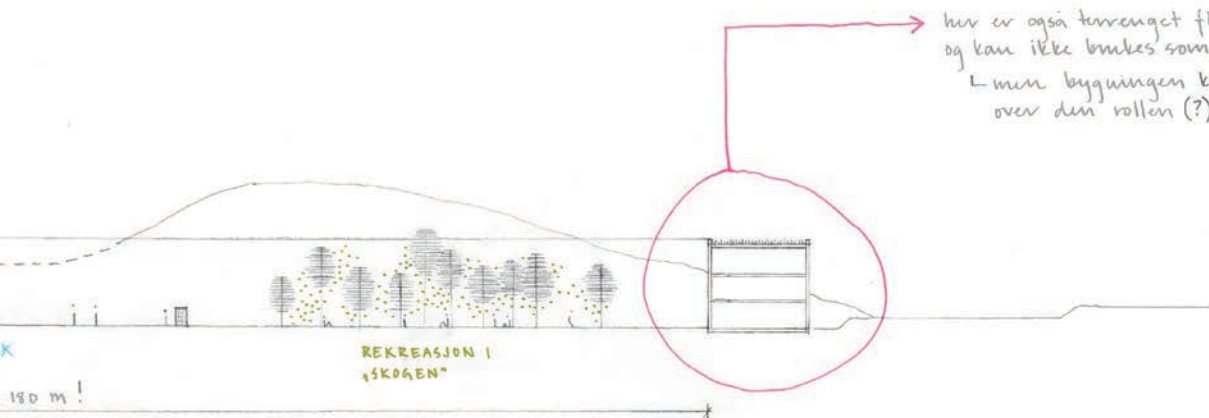
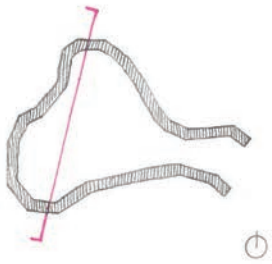
5 m

10 m

her er utarbeidet ennotert! viktig å vite soner for forskjellige arealer

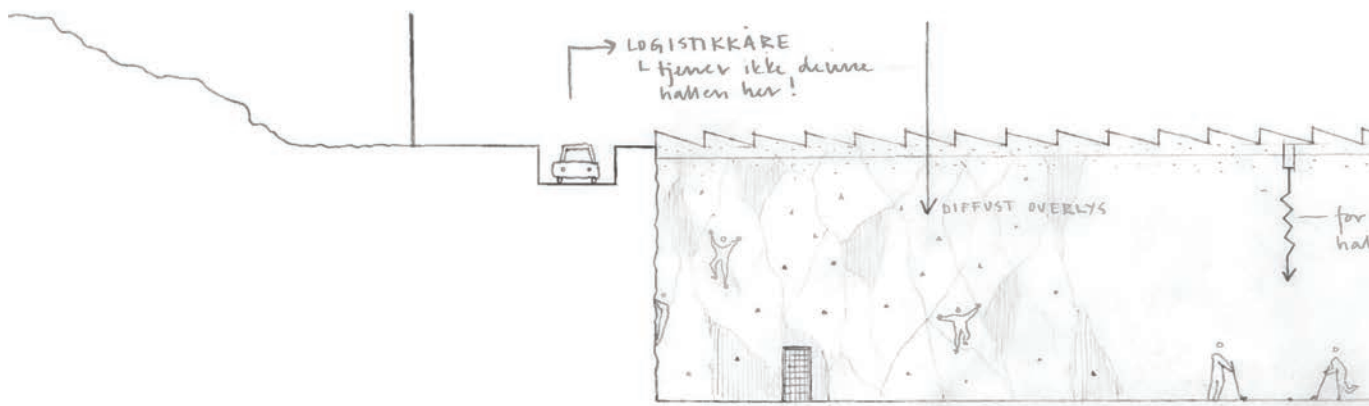
snitt av uteområdet

her er også terrenget flattere
og kan ikke brukes som barriere
↳ men bygningen kan ta
over den rollen (?)

180 m!
fig å skape
aktiviteter

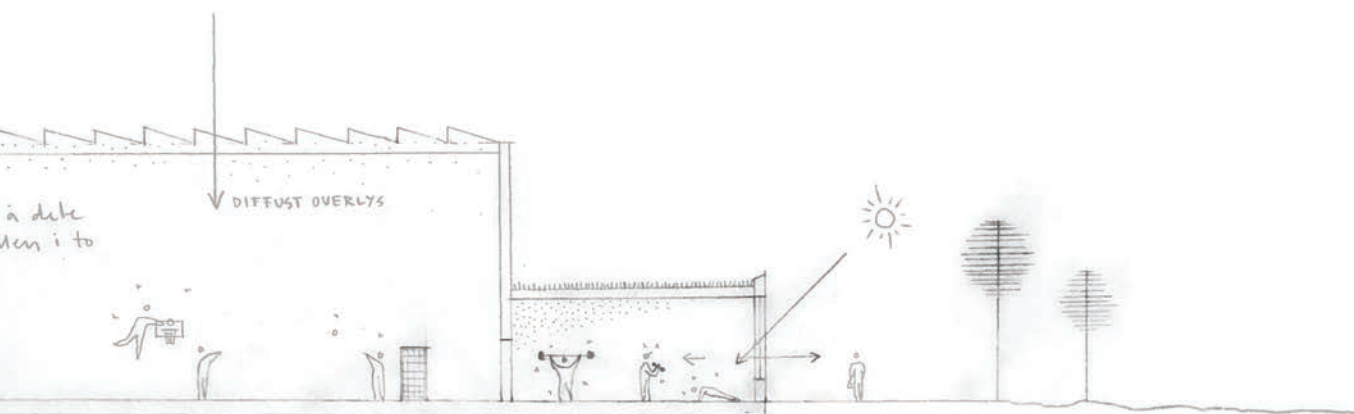

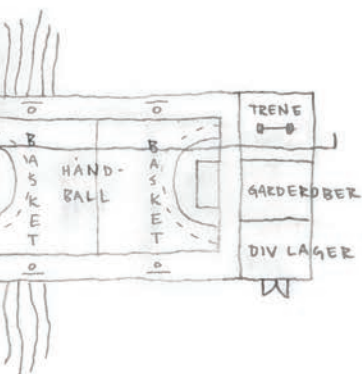
↳ BRUKE FJELLVEGGEN I STEINBRUBDET
SOM KLATREVEGG

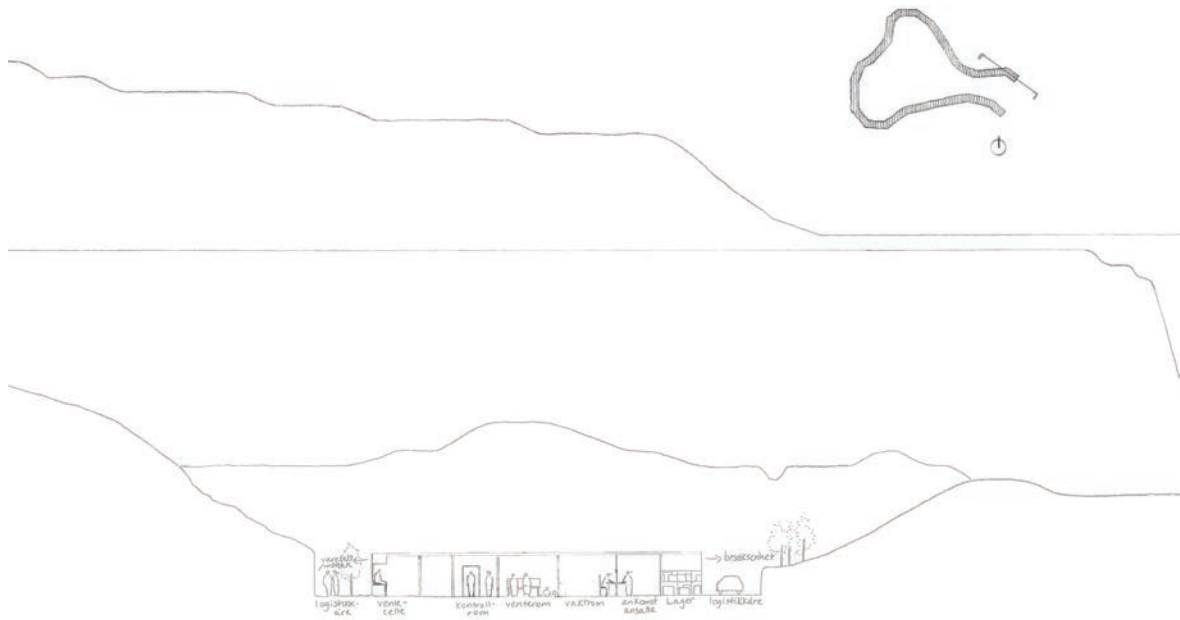

lengdesnitt av idrettshallen

↳ TRENINGSROM
 GARDEROBER
 LAGER ETC.
 NB! FLYTBAR SCENE!

snitt portbygning

5 m 10 m

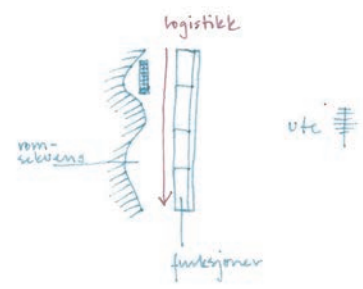
kjedelig

kjedelig

kjempepennende!
 ↳ sekvens av rom
 ↳ Aalto

innganger er ikke bare en dør i plan (2D)
 trapperommet skal gi lys ned i logistikkåren

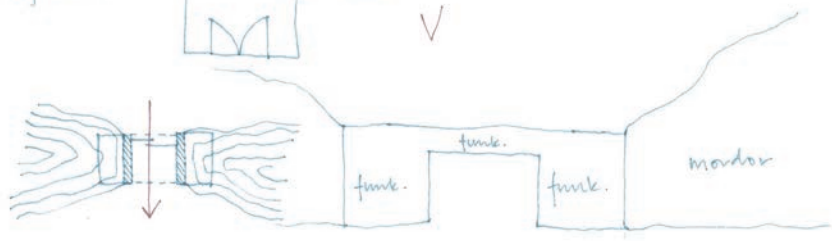

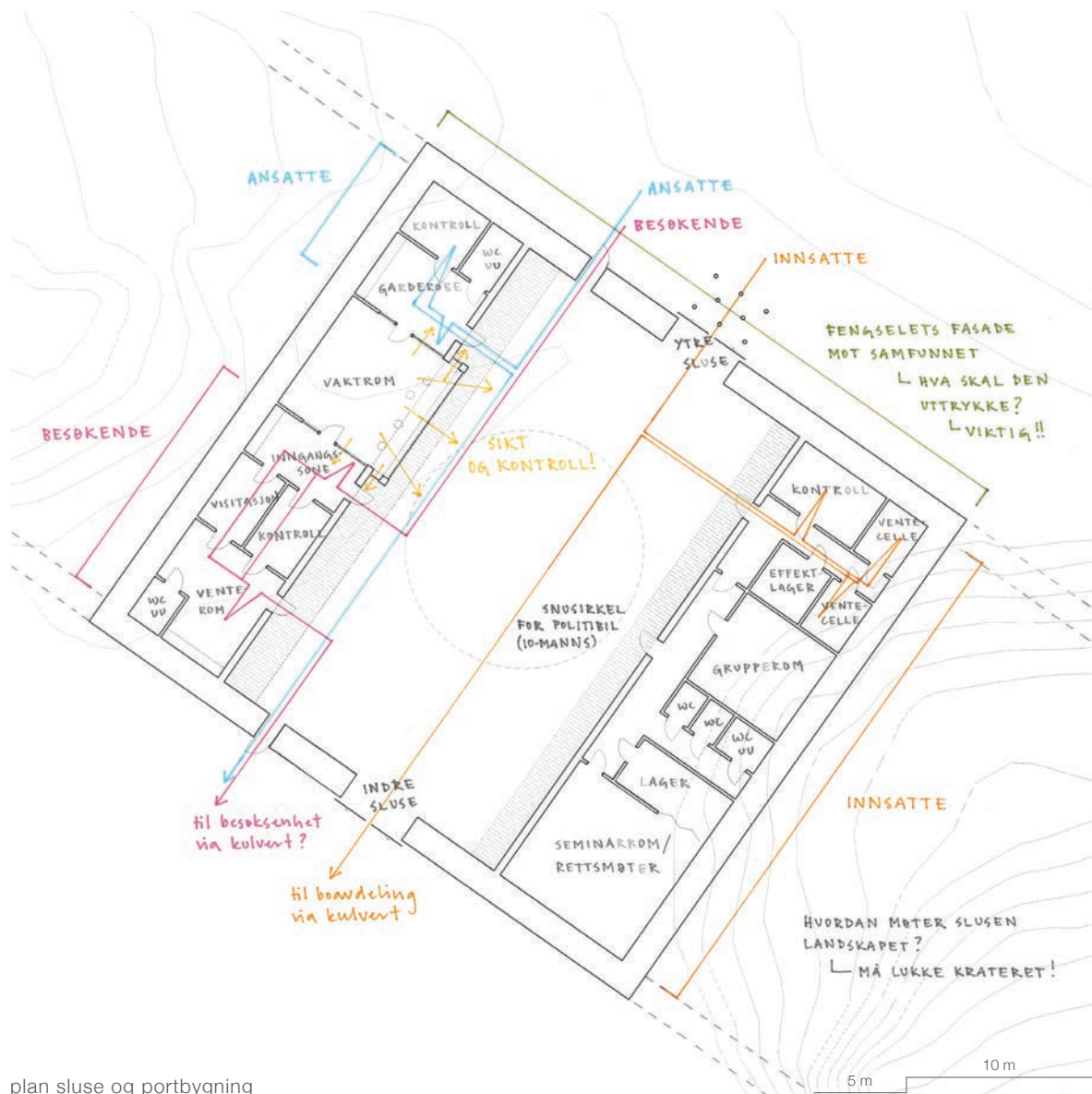
BRÅ at vi tegner!
 ↳ klapp på skulderen 😊

tredimensjonalt:

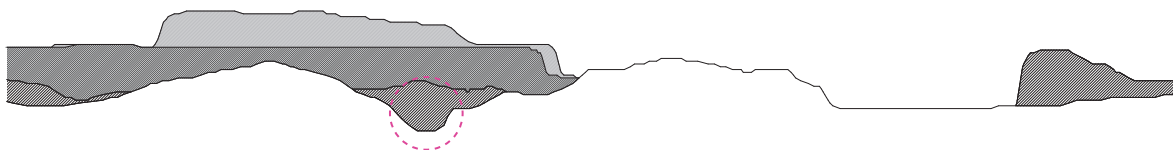
sluse:

plan sluse og portbygning

HOVEDINNGANGEN

Vi har begynt å jobbe med hovedinngangen til fengselsanlegget, som består av en sluse med tilhørende portbygning. Vi har valgt å plassere den i en naturlig åpning i terrenget øst i steinbruddet. Da vi var på tomtebefaring utpekte dette stedet seg som en egnet beliggenhet for en hovedinngang, både på grunn av åpningen i terrenget og på grunn av nærheten til eksisterende adkomstvei.

Slusen er den eneste inn- og utgangen til fengselsanlegget. Herfra skal portvaktene ta imot, kontrollere og ha oversikt over all trafikk av innsatte, ansatte, besøkende og leverandører inn og ut av fengselet. Slusen skal ha inngang både for gående og for biltransport. Her er portbygningen delt i to seksjoner, en for innsatte og en for ansatte og besøkende.

Innsatte ankommer via ytre sluse, enten på egen hånd etter permisjon eller for å sone dom, eller via politibil. Deretter vil det foregå kontroll og registrering av den nyinnsatte, før vedkommende

settes på en ventecelle i portbygningen i et par timers tid. Etter at den innsatte er kontrollert og klarert vil han videre bli fulgt ut indre sluse og overført til mottaksavdelingen. Her vil han sone inntil det er kartlagt i hvilken boenhet han passer inn i. Dette er vanligvis en tidsperiode på et par uker. Hvis den innsatte ikke har blitt domfelt ennå, vil han bli overført til varetektsavdelingen.

Etter å ha passert ytre sluse, må de ansatte identifiseres av portvakten og legges fra seg eiendeler som ikke er tillatt å bringe inn i fengselet. Deretter skal de gjennom en kontrollsoner med metalldetektor og røntgenmaskin, før de kan passere indre sluse og gå til arbeidsplassen sin ute i boseksjonene, på aktivitetssenteret eller i administrasjonen.

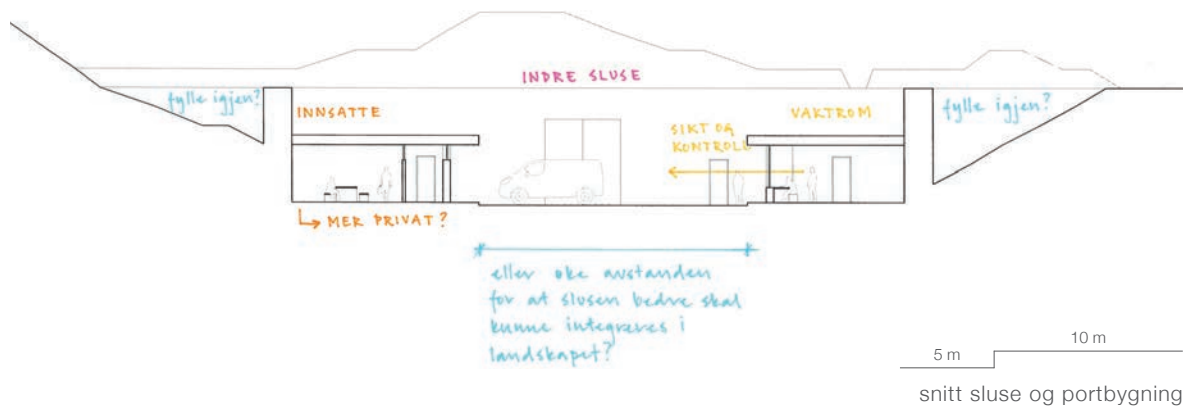
Besøkende må gjennom tilsvarende kontroll og visitasjon som ansatte før de kan ta opphold på et venterom i portbygningen. Deretter blir de fulgt til besøksenheten der de kan treffe innsatte.

Oslo fengsel

Halden fengsel

“The degree of civilization in a society can be judged by entering its prisons”

Fjodor Dostojevskij

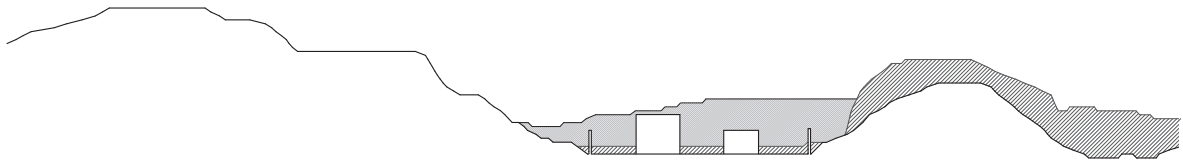
Slusen er en av få fasader i vårt fengselsanlegg som vil være synlig i øyehøyde. Resten av anlegget vil bare kunne sees i fugleperspektiv fra høydene rundt. Selv om fengselsanlegget ligger langt unna annen bebyggelse, er inngangen til fengselet en viktig fasade. Det blir fengselets ansikt utad mot samfunnet. Hva skal denne uttrykke? Den skal ta imot, men samtidig stenge ute. Skal den være avisende, eller skal den være imøtekommende? Skal den representere straff eller rehabilitering?

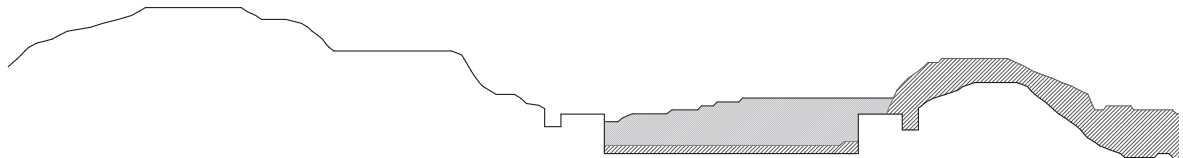
KONSEPTSNITT

Flat tomt
Fengselsstruktur med ringmur rundt anlegget, plassert i
forholdsvis slett terreng.

Kupert tomt
Fengselsstruktur med ringmur rundt anlegget, plassert
på en flate omgitt av kupert terreng.

Kupert tomt
Anlegget integreres i det kupert terrenget. Mur, bygg
og landskap blir til ett.

MØTE MED STATSBYGG

· ved Stein Erik Laeskogen og Benny Andersen,
Oslo 13.02.15

Vi satt med mange spørsmål og følte behov for å snakke med fagpersoner jo mer vi arbeidet med fengselstypologien. Vi arrangerte derfor et møte med Statsbygg for å få klarhet og oversikt.

Der fikk vi vite at Statsbygg er i gang med å lage en standardisert fengselsmodell, som kan brukes som en overordnet mal for nye fengselsbygg i Norge. I motsetning til for eksempel skoler, finnes det ingen felles modell for fengselsbygg i dag. Dette resulterer i svært ulike soningsforhold, noe som innebærer at straffegjennomføringen blir forskjellig til tross for at dommen er den samme.

Canada, New Zealand, Australia og Nederland har samme tilnærming til straff og soningsforhold som Norge. Disse har ekstra fokus på human kriminalomsorg, men i Norge reflekterer ikke fengselsbyggene nødvendigvis dette. Med mye

gammel og slitt bygningsmasse oppført for en annen tid, står Norge nå overfor en stor utfordring knyttet til fengslene og mangel på soningsplasser. Statsbygg er i en brytningsfase, der nye innspill og tanker rundt fengselsanlegg er oppe til debatt.

Sikkerhet

Korridorene bør være brede, i overkant av 2 m (2,2 m er en god bredde). Dette for å muliggjøre tre personer i bredden (to betjenter og en innsatt). Unngå korridorer med kriker og kroker der det er mulig å gjemme seg. Kan oppstå farlige situasjoner. Dette gjelder også for trapper.

Alle boavdelinger må ha sluse med kontroll ved hver inngang. Dette for å unngå innsmugling etc. Det er viktig med en oversiktlig arkitektur, både for betjenter og innsatte. Man skal føle seg trygg uansett hvilken rolle man har.

I dag er det viktig at fengselsanlegg har høy sikkerhet mot inntrengning, på lik linje som mot rømningsfare. Derfor er det vesentlig å ha et ytre avgrensningsgjerde 60-80 meter utenfor anlegget.

Det er viktig å ikke ha for mange inn- og utganger for at kontrollen og oversikten skal være lettere.

Døren inn til toalettet på cellene ønskes fjernet, da denne er mye brukt som barrikade og til selvmordsforsøk.

Statisk sikkerhet i form av kameradekning brukes vel så mye for dokumentasjon som for overvåkning.

Innsatte
Selvhusholdningsprinsippet står sentralt. Mange innsatte kommer med en plastpose med

eiendeler og har kanskje levd store deler av livet på gaten. Botrening er et viktig nøkkelord i norske fengsler. Dette kan for eksempel skje ved hjelp av et treningskjøkken og at det legges opp til selvhushold. En stor felles spisesal er noe man ønsker å gå bort fra. Mange personer i samme rom kan skape farlige situasjoner. Det legges derfor opp til felles kjøkken og spisefasiliteter innad i hver boenhet.

Det er viktig at de innsatte kan klare seg selv i størst mulig grad, slik at livet på utsiden ikke virker så skremmende. Samtidig finnes det her et kritisk punkt hvor fengselstilværelsen oppleves som mer attraktiv enn livet på utsiden.

Innsatte er ofte kreative når det kommer til innsnugling osv. Kan disse egenskapene få utløp i lovlig kreativt arbeid?

SPA er et sentralt begrep. De innsatte skal ha tilgang til skole, program og aktivitet. Det er et krav å delta for å motta dagpenger. Program innebærer rusmestring, sinnemestring og andre hjelpeinstanser for de som sliter.

Innsatte på varetektsavdelingen har særlig høy selvmordrate. Grunnen til dette er antagelig usikkerhet og angst knyttet til domsavsigelse og videre fremtid. Hvordan kan man skape trygge og gode rammer rundt varetekten, der livet føles meningsfullt?

For å unngå skadevirkninger og institusjonalisering er det viktig for de innsatte med elementer som kan oppfattes som trivielle. Dette kan være utsyn til horisont, å høre fuglekvisper og gå i terreng.

Boenheter

I en optimal verden er 8 innsatte per boenhet en god gruppe. Dette går imidlertid på bekostning av ressurser med tanke på bemanning. 12 innsatte per boenhet virker som en smertegrense. Fleksibilitet i boenhetene kan være en gunstig løsning der en celle for eksempel kan brukes som kontor i boavdelinger hvor antall innsatte må reduseres.

Det regnes tre betjenter per boenhet. 1-2 som går rundt i enheten og 1 som sitter på vaktrommet.

I boenhetene er det ønskelig med større fellesareal, gjerne 70 m². Et ytterligere fellesareal som kan knytte to boenheter sammen og benyttes hvis sikkerheten tillater det, er også aktuelt. Vaktrommet må ha sikt til alle celledører.

Luftegård

Det er ulik praksis fra fengsel til fengsel hva gjelder luftegård. Noen steder er dette et klart avgrenset område. På Ullersmo er det derimot et stort felles uteområde med kameraovervåkning.

Mat

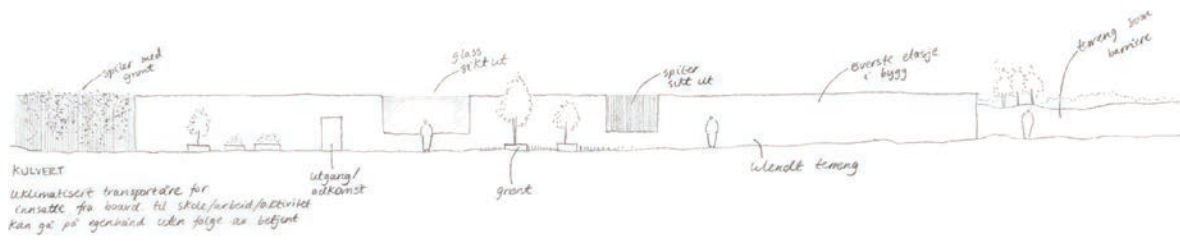
Et storkjøkken som distribuerer mat ut til boenhetene er ressurskrevende og ikke lenger ønskelig. Et alternativ til dette er en butikk der de innsatte kjøper varer og tilbereder mat selv på boenhetene.

Avdelinger

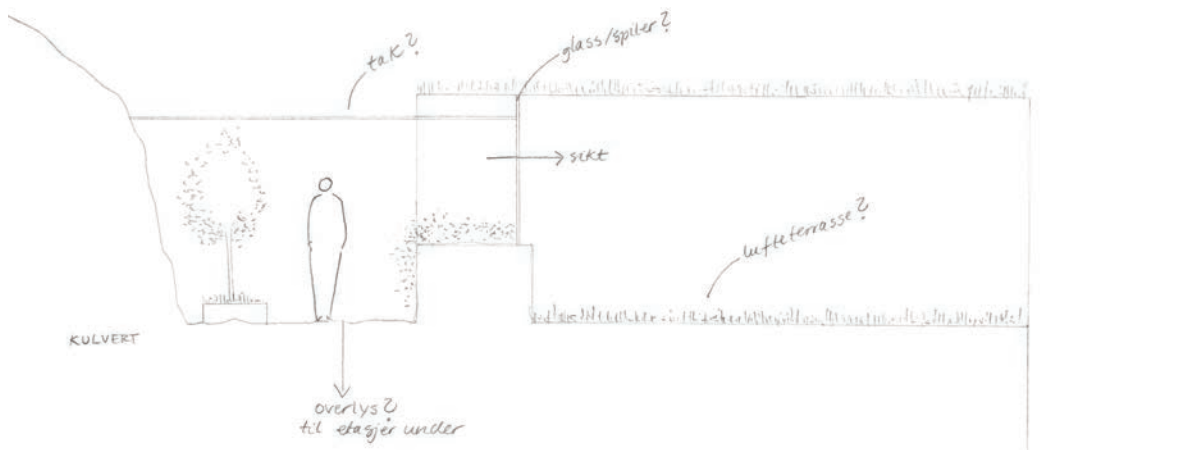
Mottak: Et sted for kartlegging av de innsatte. De kan oppholde seg her fra timer til dager. Ingen fellesskap.

Særlig høy sikkerhet: Innsatte som ikke kan omgås med andre. Fra 2-5 celler.

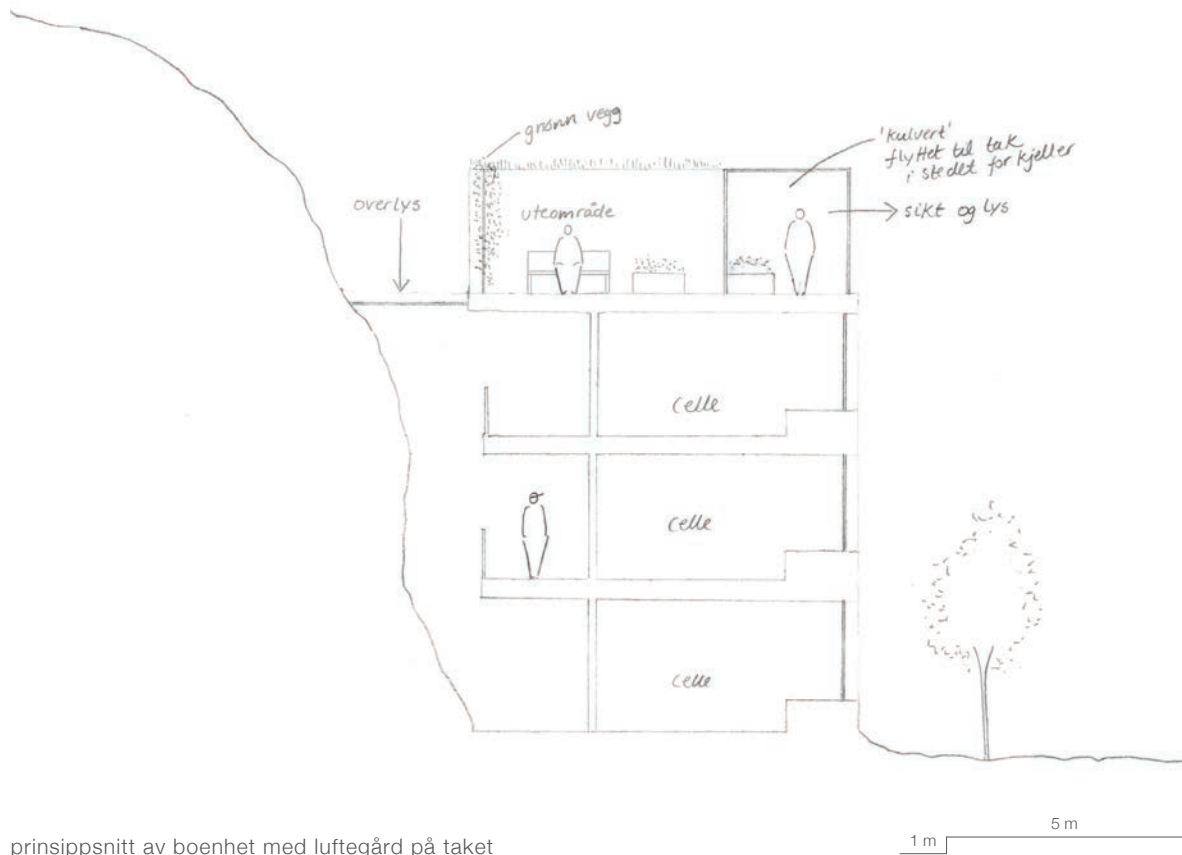
Ressursavdeling: Ikke nødvendigvis høyere sikkerhet, men en avdeling for innsatte med spesielle behov. For eksempel rusavhengige og eldre mennesker som har andre preferanser.

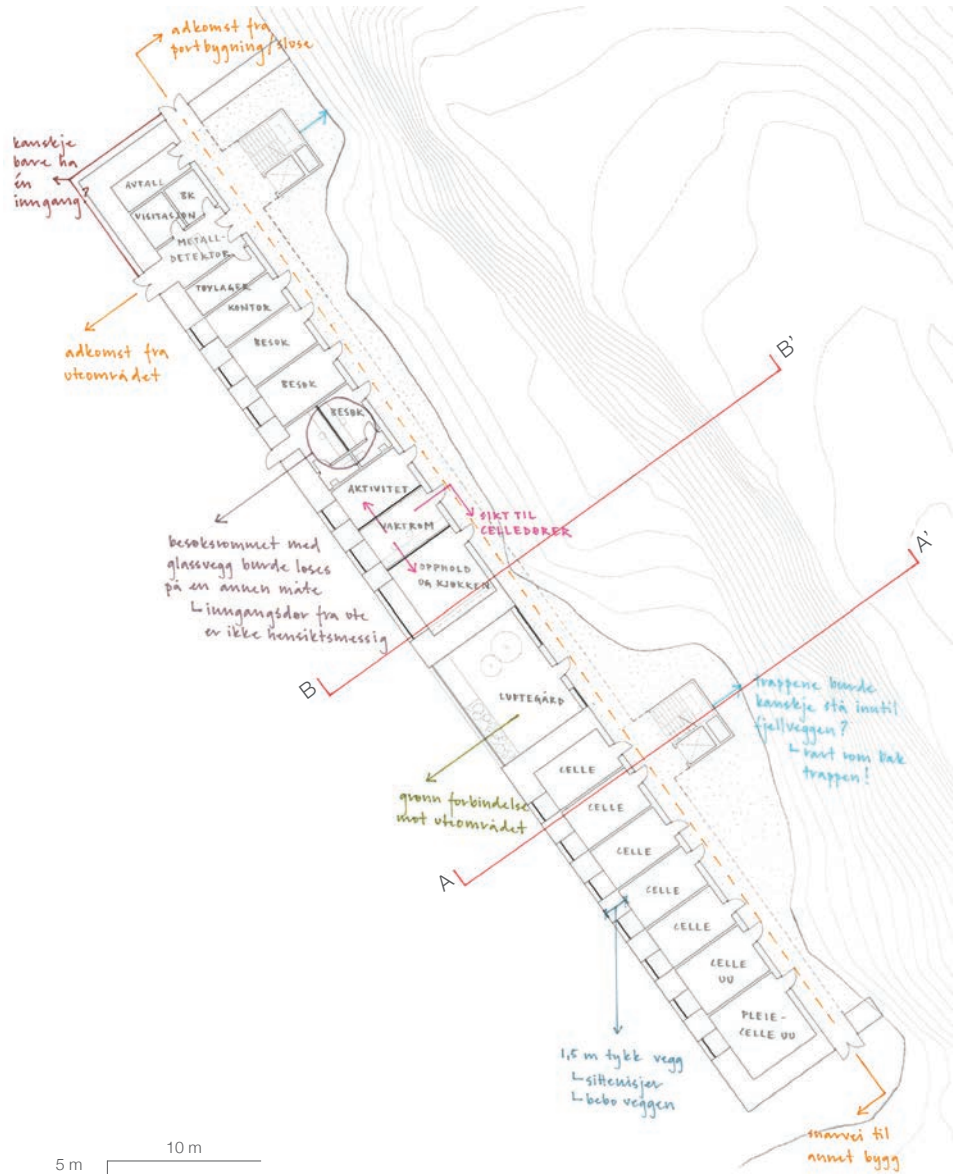
lengdesnitt av kulvert på taket

tvversnitt av kulvert på taket

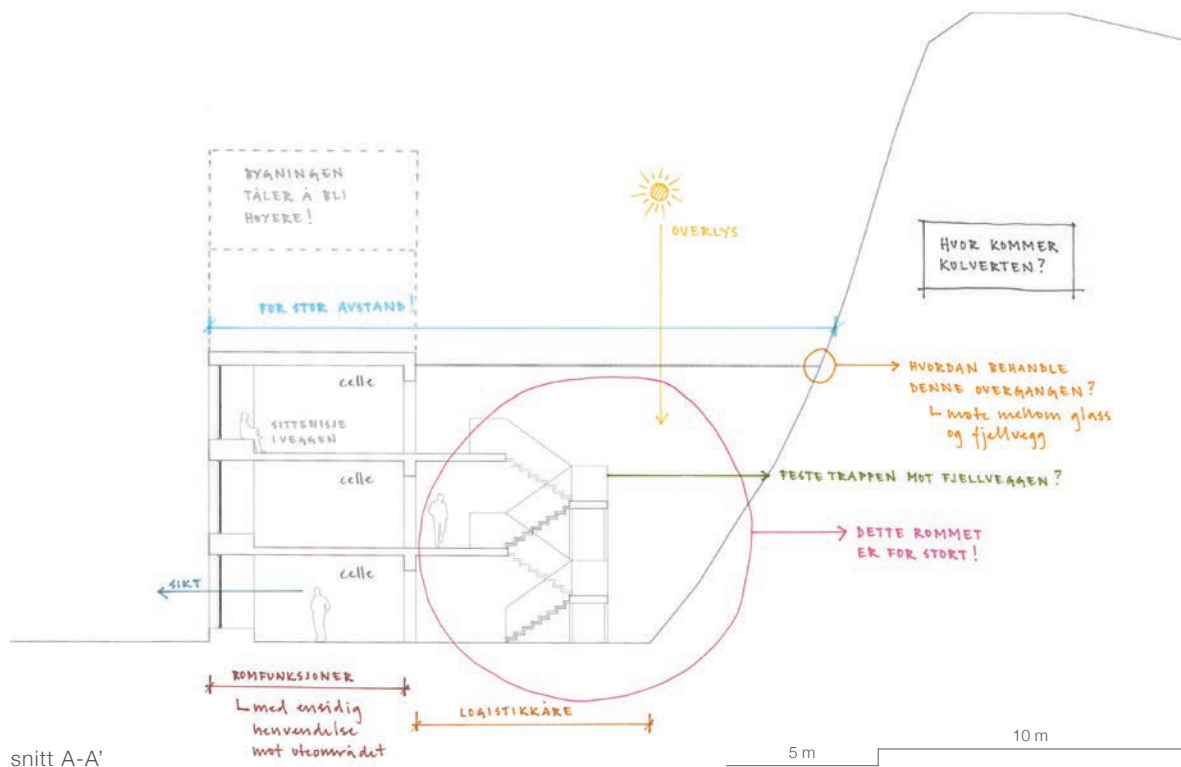

prinsipsnitt av boenhet med luftegård på taket

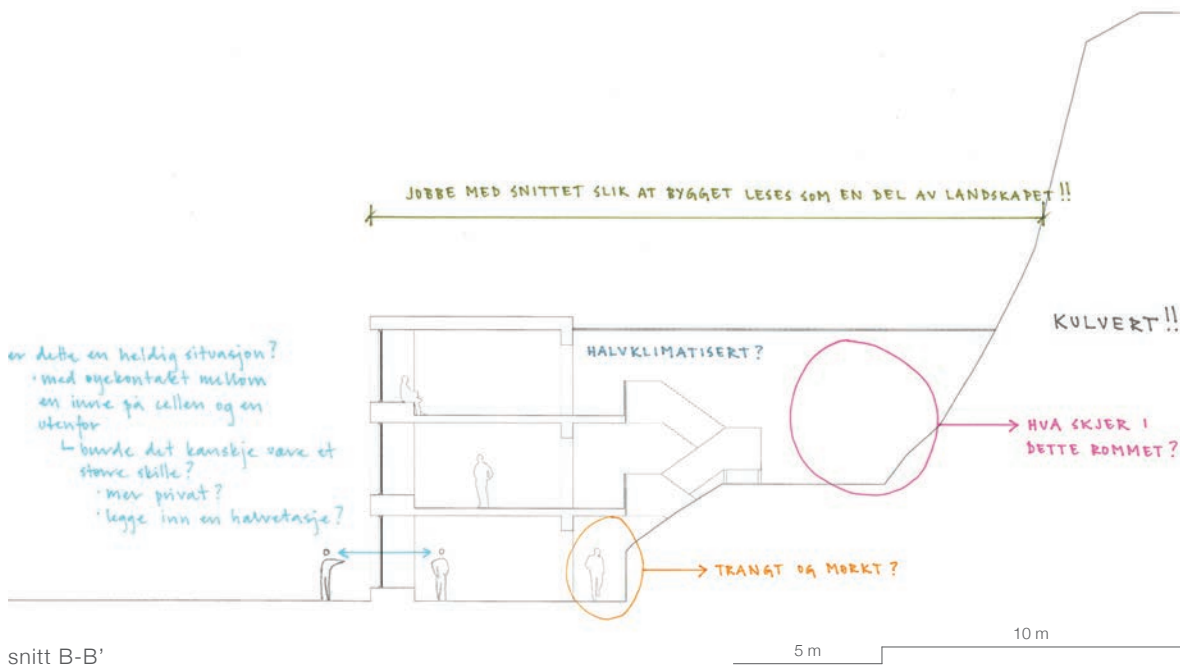

plan mottaksavdeling

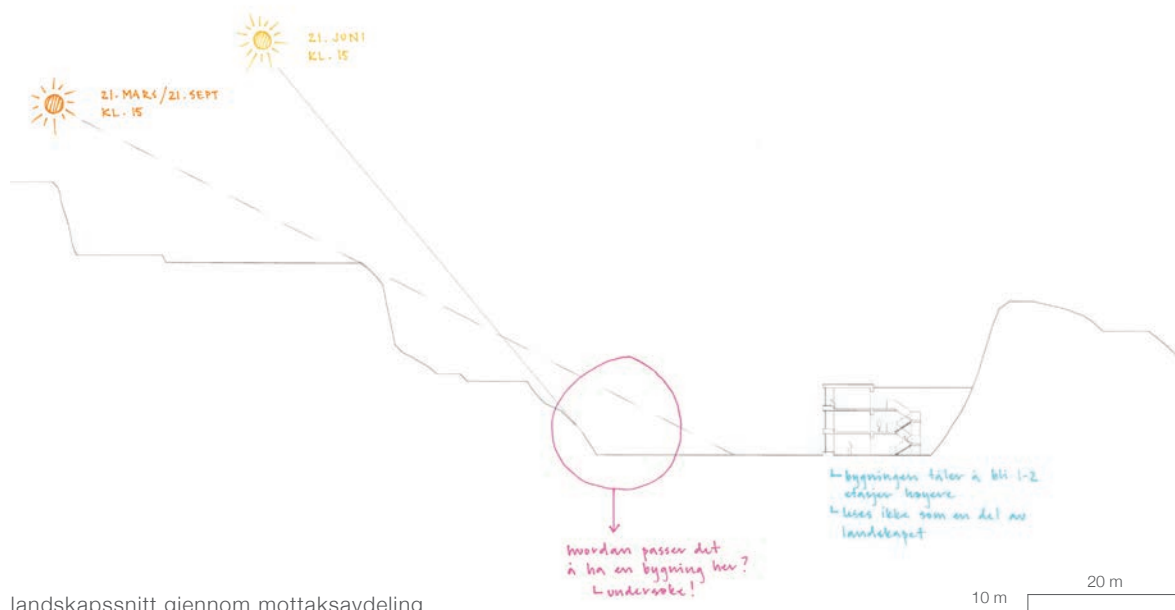

snitt A-A'

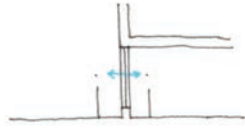

er dette en heldig situasjon?
 • med øyekontakt mellom
 en innre på cellen og en
 utenfor
 ↳ burde det kanskje være et
 større skille?
 • mer privat?
 • legge inn en halvetasje?

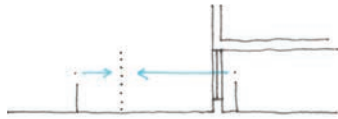
snitt B-B'

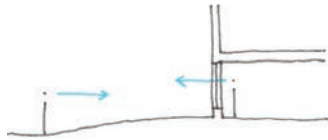
landskapssnitt gjennom mottaksavdeling

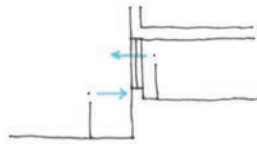
flatt

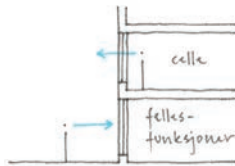
filter

høydeforskjell i terrenget

halv etasje

en etasje

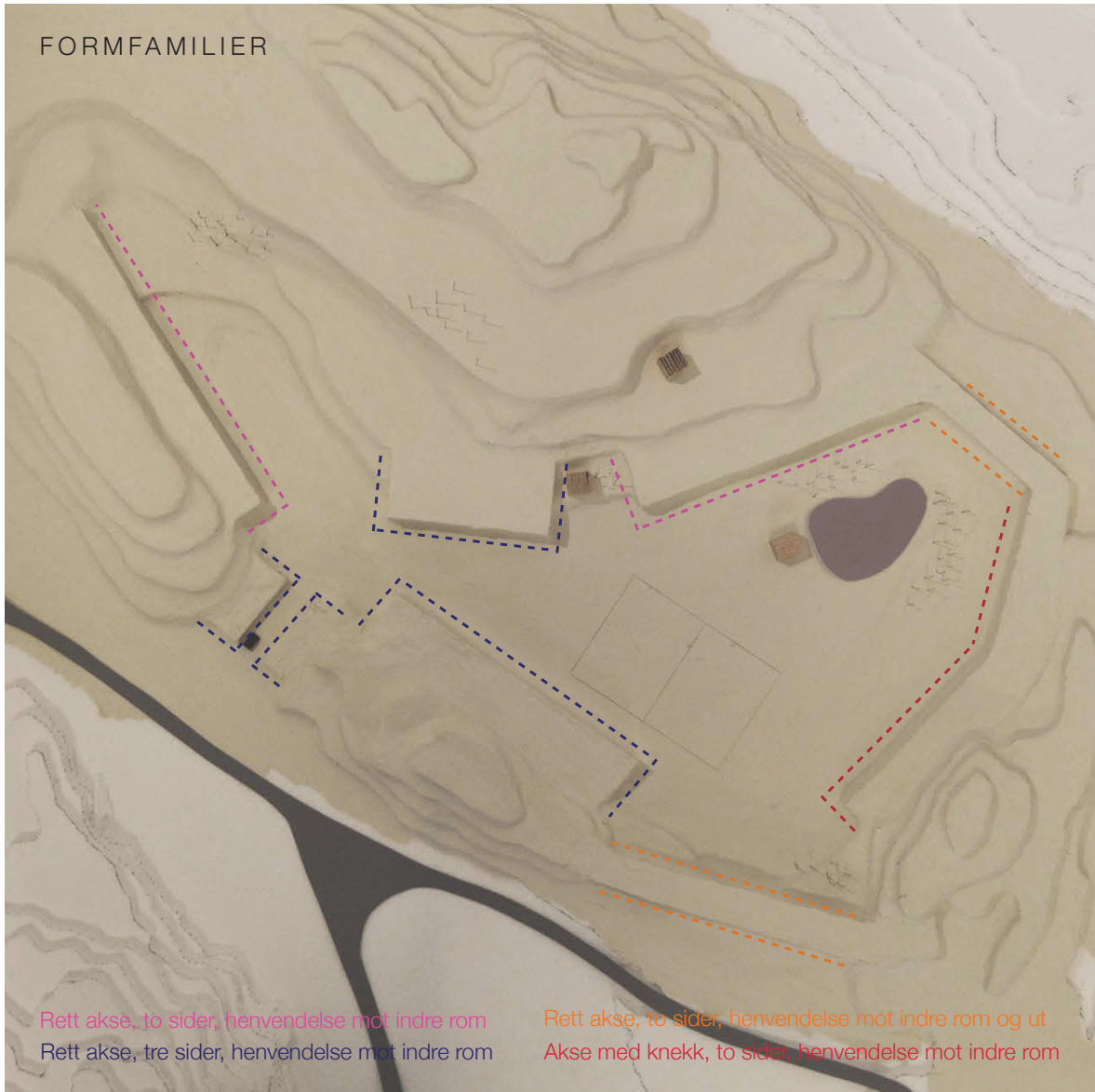
senket gåsone

OVERGANGER

Ved å tegne flere snitt gjennom boseksjonene, begynte vi å tenke på overgangen mellom inne og ute, særlig på hvor og hvordan man beveger seg langsmed bygningene utendørs. Med celler i første etasje mener vi det burde være klart og tydelig hvor man skal gå, slik at den innsatte hele tiden vil oppleve sin celle som privat. Derfor ønsker vi å jobbe videre med hvordan man kan begrense innsynet utenfra, samtidig som utsynet fra cellene opprettholdes.

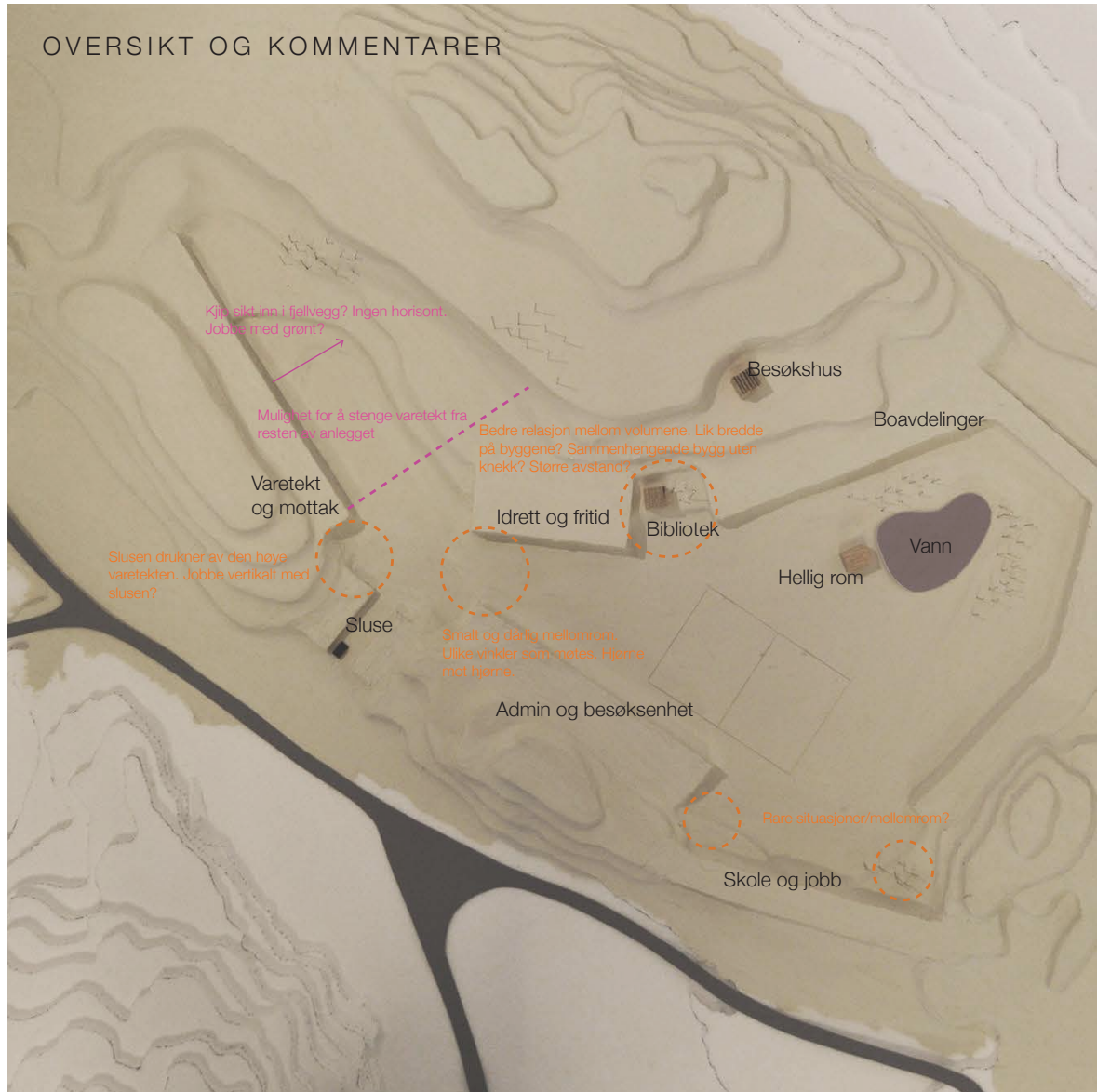
FORMFAMILIER

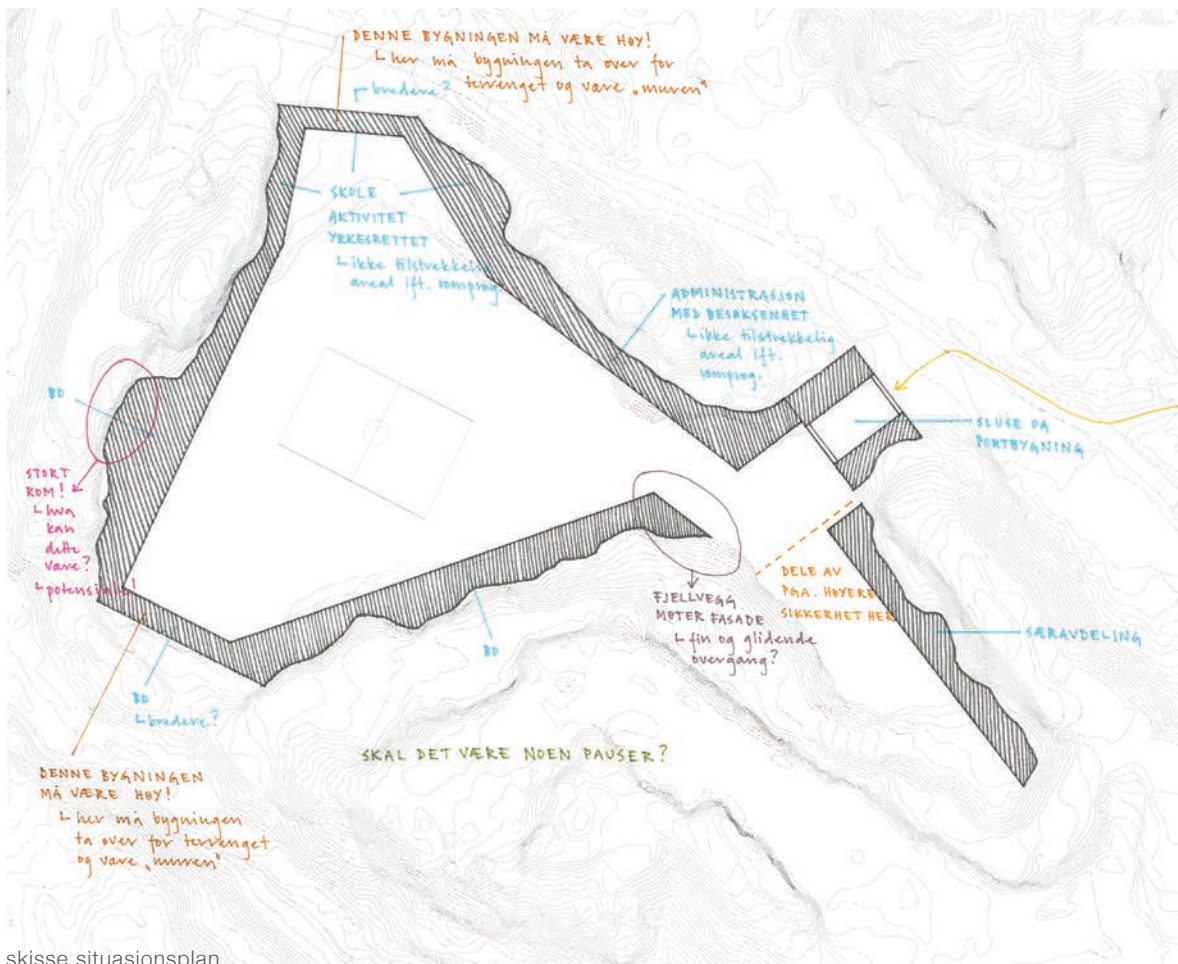

Rett akse, to sider, henvendelse mot indre rom
Rett akse, tre sider, henvendelse mot indre rom

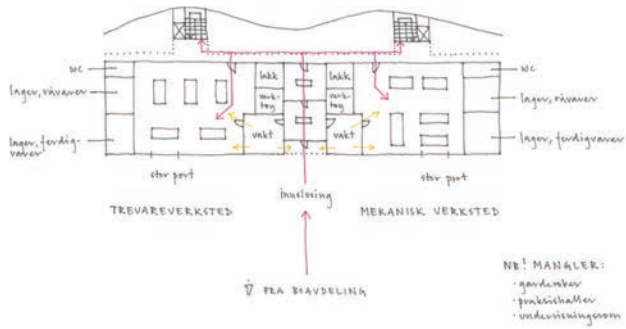
Rett akse, to sider, henvendelse mot indre rom og ut
Akse med knekk, to sider, henvendelse mot indre rom

OVERSIKT OG KOMMENTARER

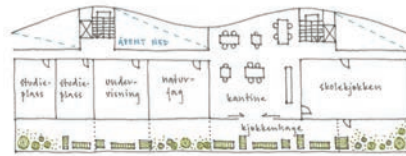

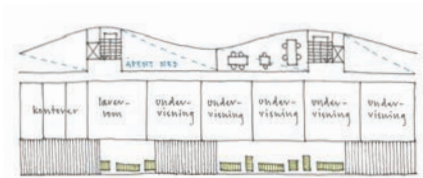
skisse situasjonsplan

1. etasje

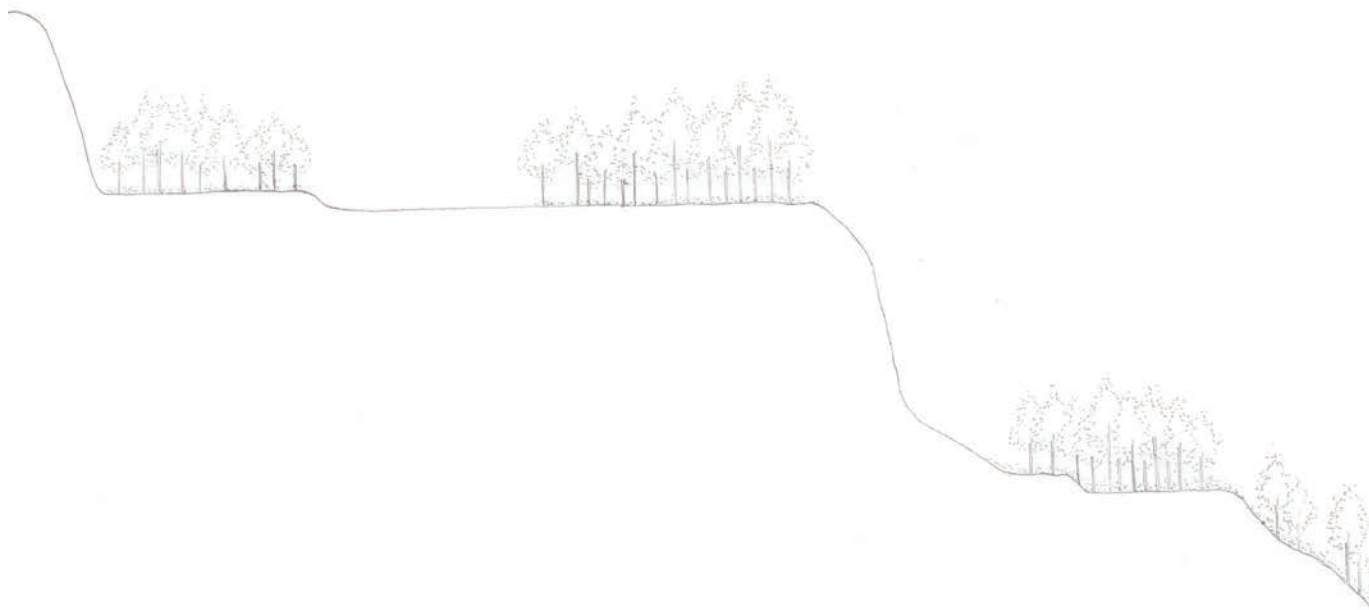

2. etasje

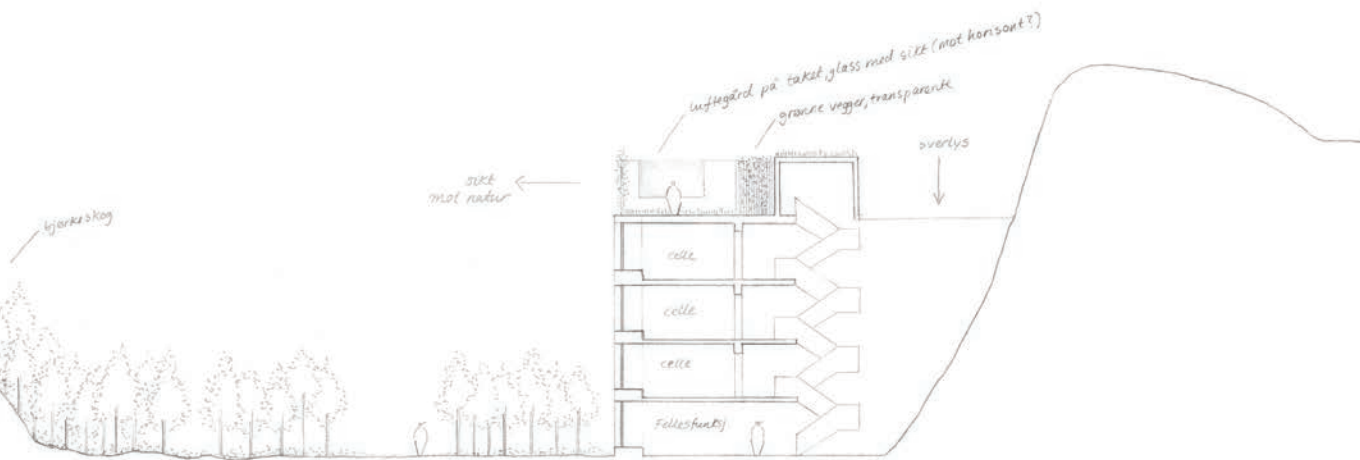

3. etasje

skisse yrkesutdanning

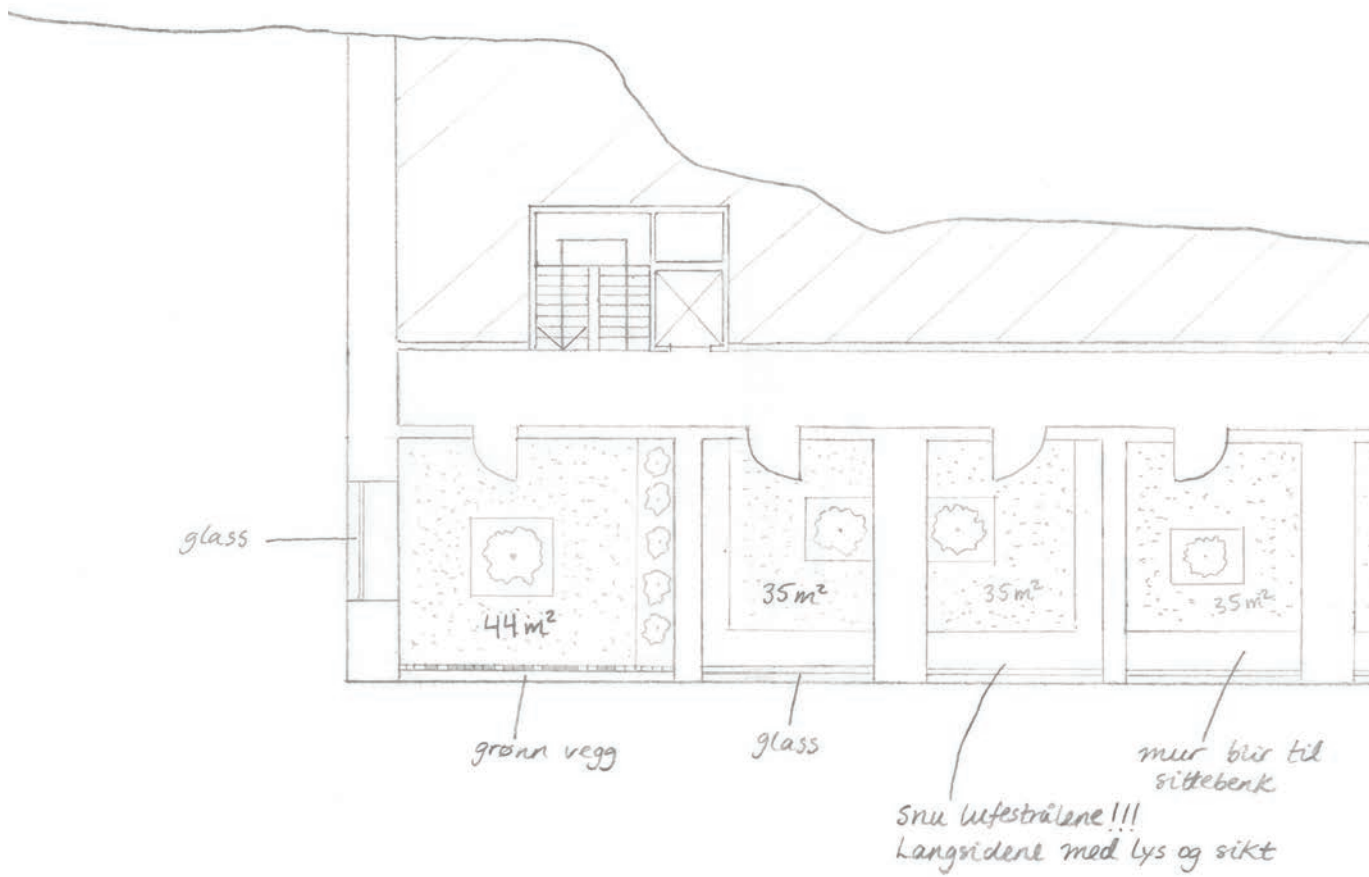

snitt varetakt og mottak - luftegårder på taket

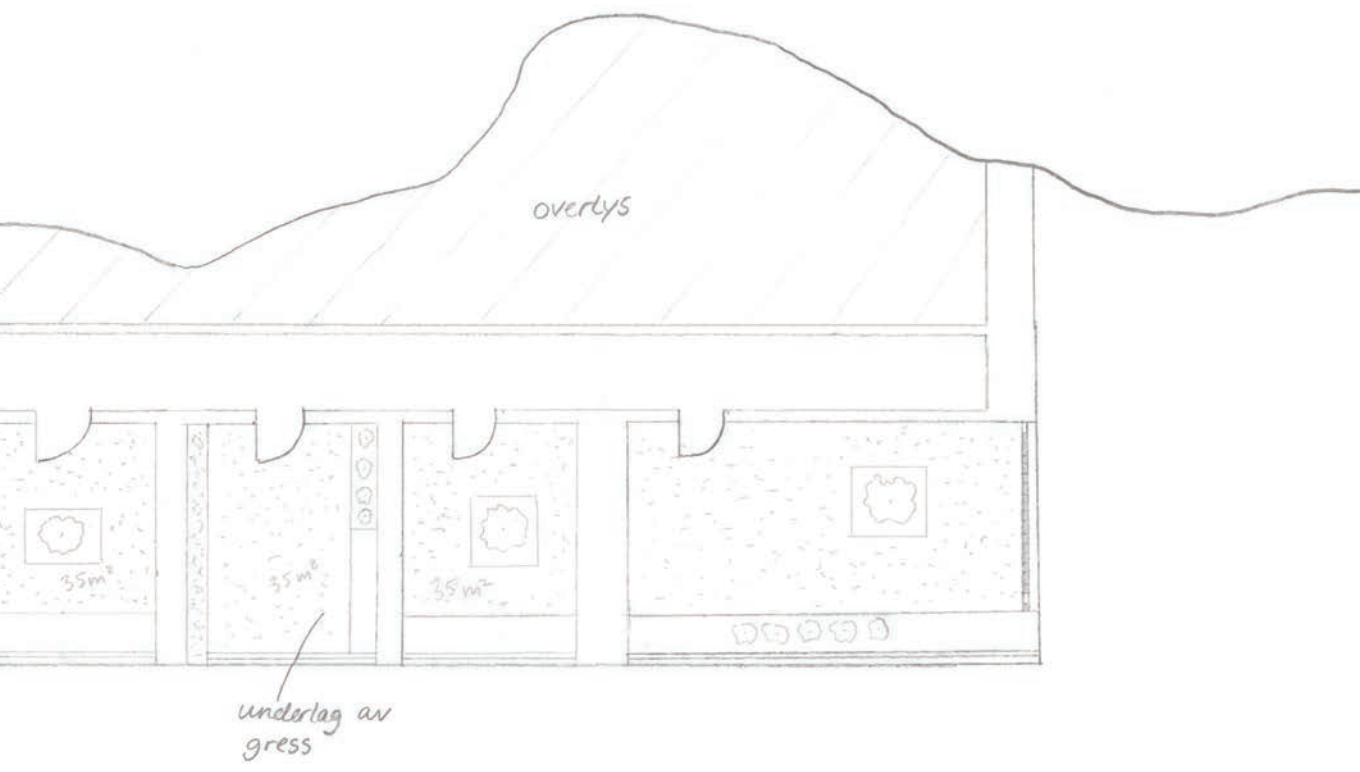
Varetekt og modtak
 L luftgårder på 'takhage'
 L nærhet til naturen
 L mellom fjell og skog

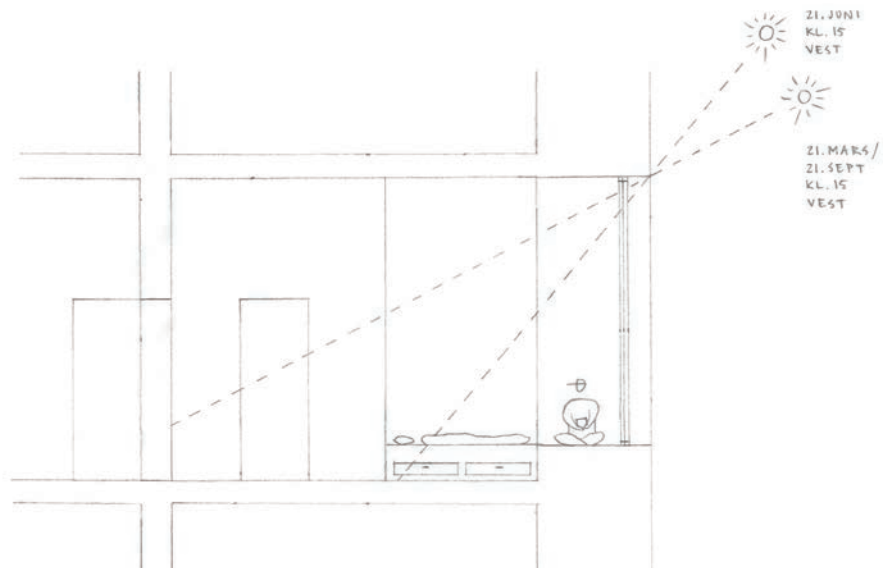
5 m 10 m

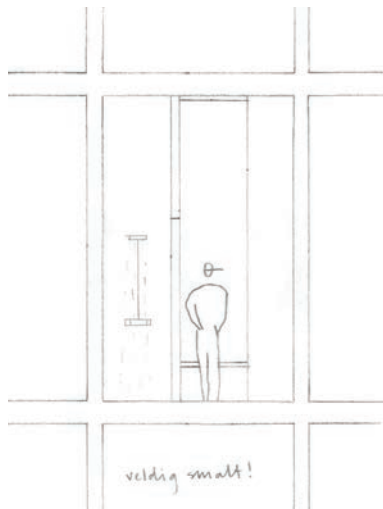
plan varetakt og mottak - luftgårder på taket

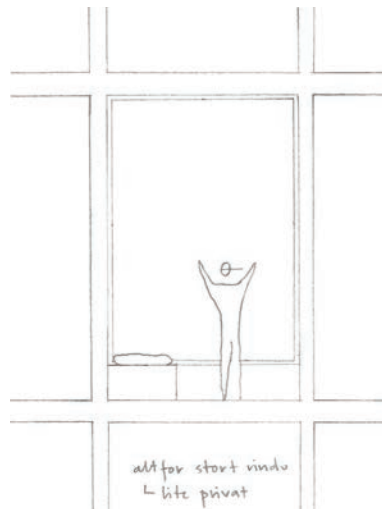

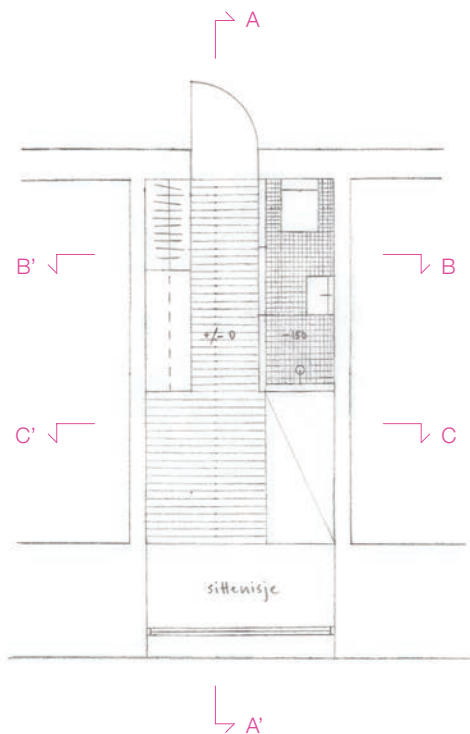
snitt A-A' 1:100

snitt B-B' 1:100

snitt C-C' 1:100

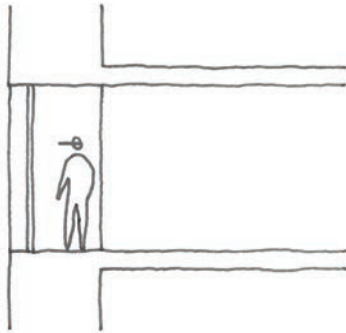

plan 1:100

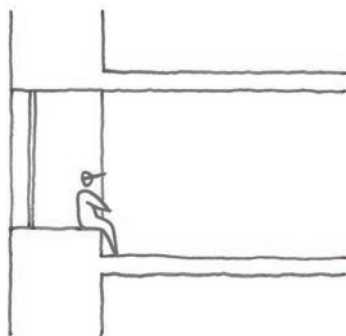
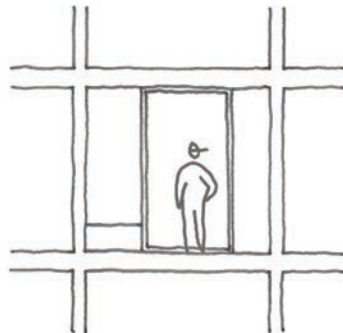
LANG, SMAL OG HØY CELLE

Med vårt hovedgrep får vi lange bygninger med celler kun på den ene siden av korridoren. I et forsøk på å korte ned den totale bygningslengden i boseseksjonene, har vi her tegnet et forslag på en celle på 12 m², der bredden er presset ned til 2,5 m.

For å kompensere for at cellen ble smalere, økte vi takhøyden og gjorde vinduet større enn i tidligere forslag. Vi synes ikke forholdet mellom høyde og bredde i rommet stemmer, og vi er usikre på hvor godt det er å være her. Det er viktigere for oss at cellen blir et godt rom å være i, enn at byggene blir noe kortere.

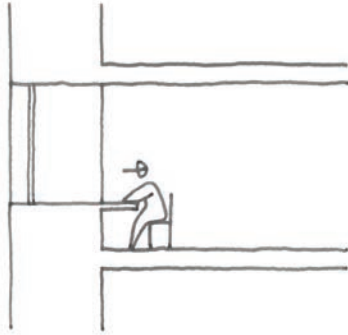

vindu fra gulv til tak

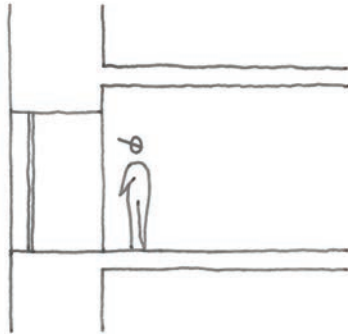
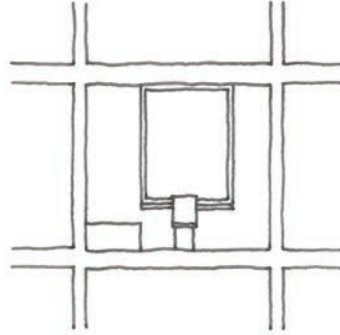

sittensje i vinduet

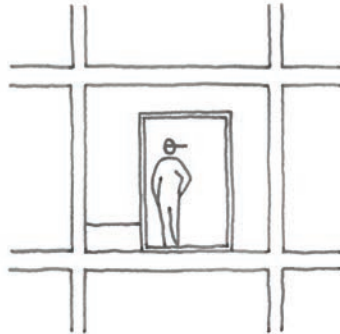

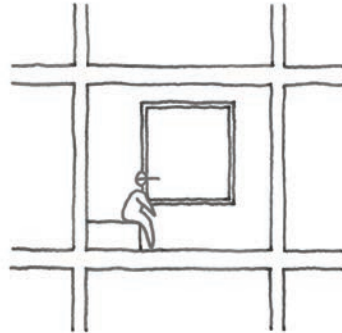
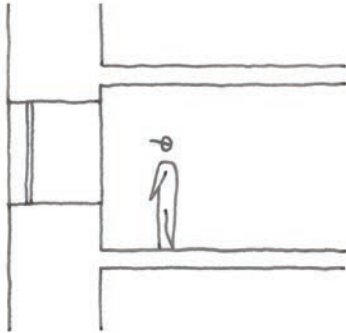

vindu i pulthøyde

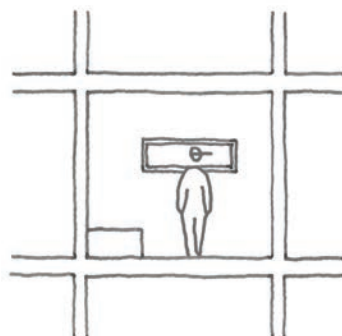
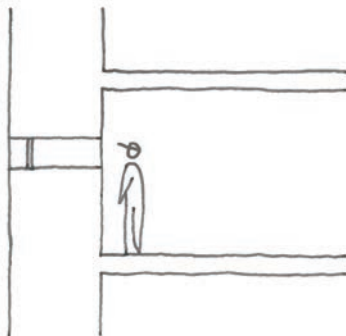

vindu med brystning over

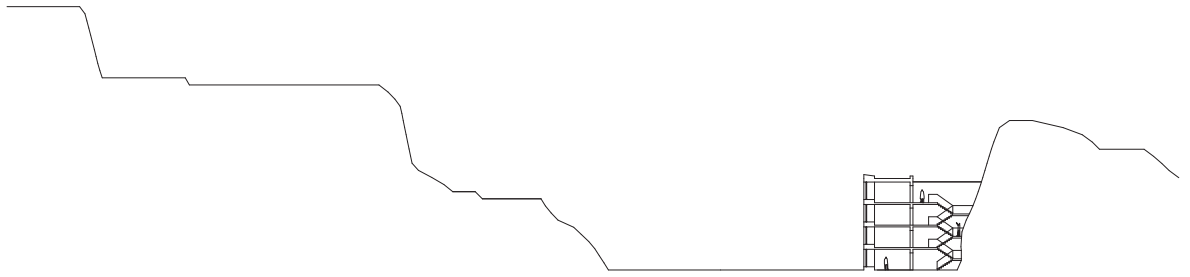

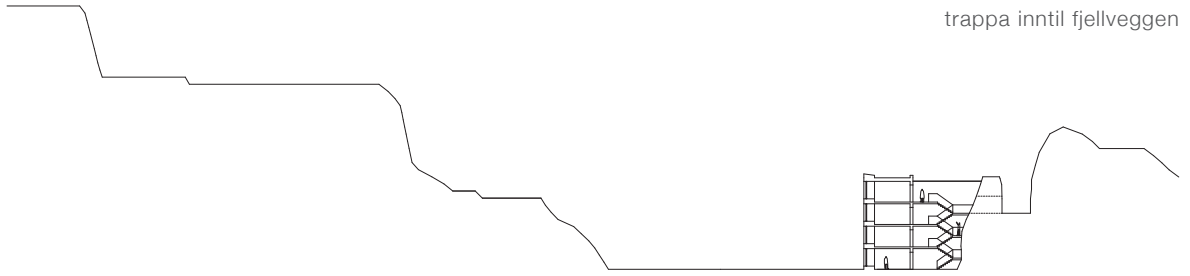
vindu med brystning over og under

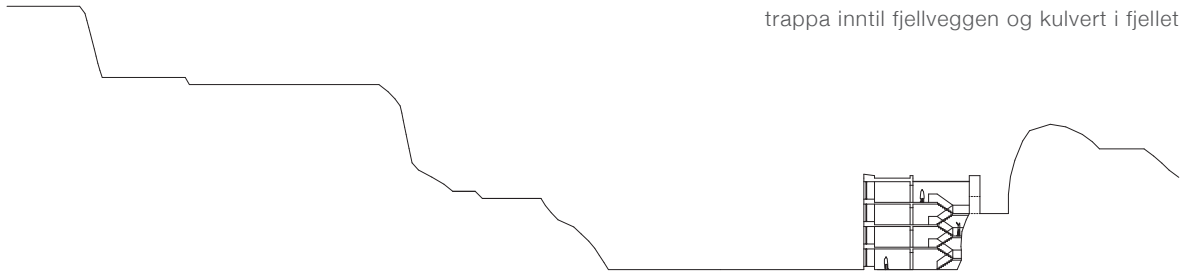
ønehøjde

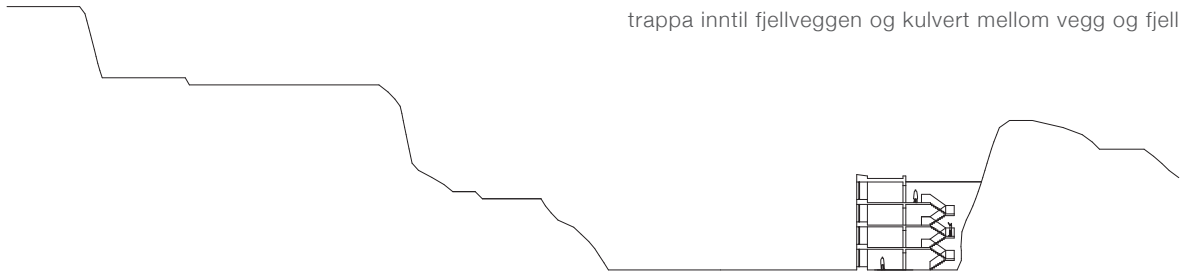
trappa inntil fjellveggen

trappa inntil fjellveggen og kulvert i fjellet

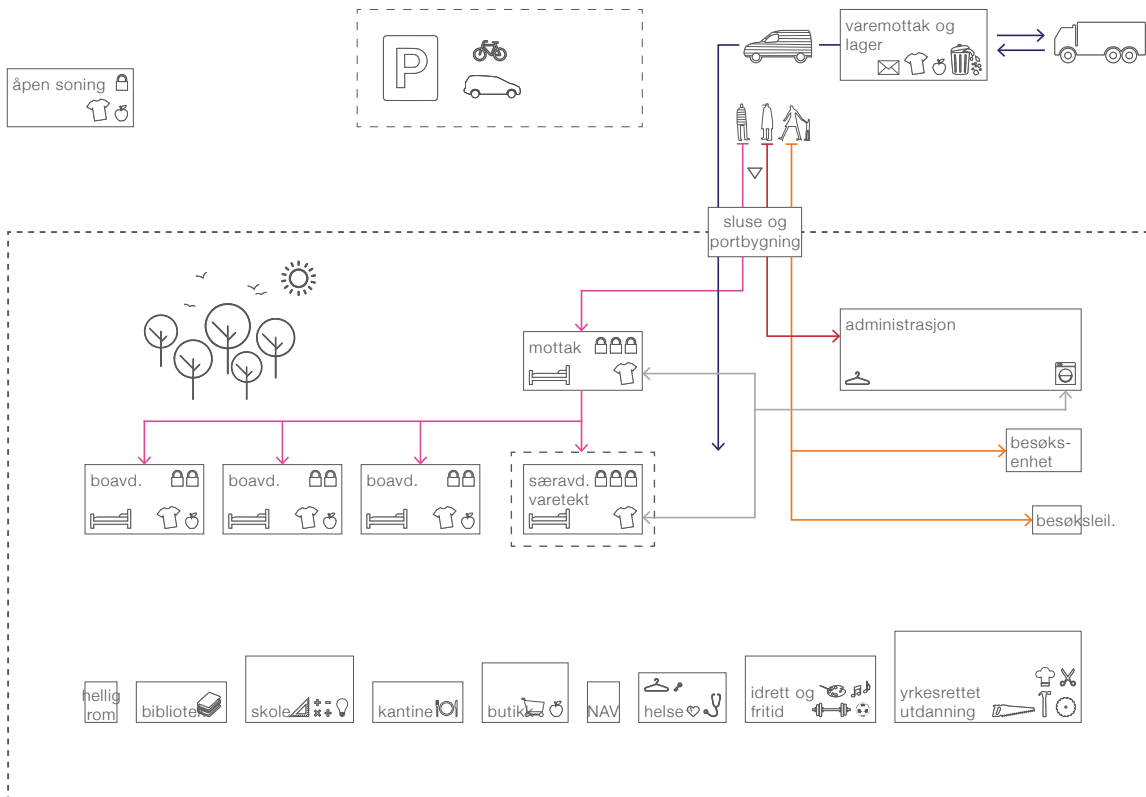

trappa inntil fjellveggen og kulvert mellom vegg og fjell

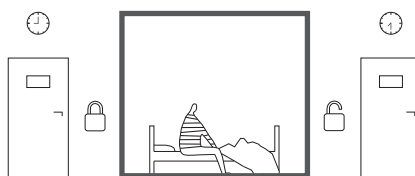
trappa fristilt i rommet

funksjonsdiagram

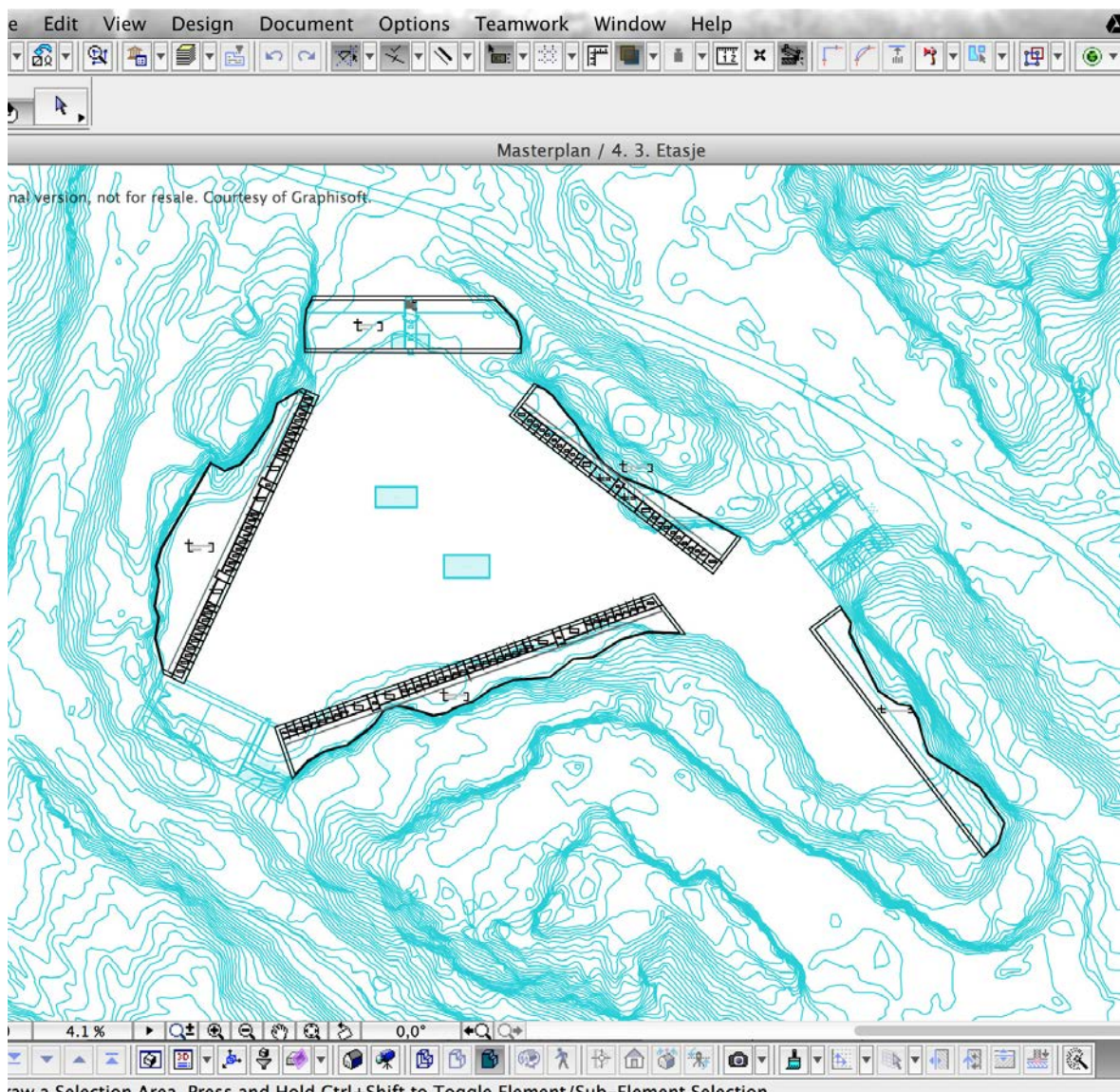
HVERDAGEN TIL EN INNSATT

For å oppnå best mulig rehabilitering under soningen, vektlegges det såkalte normalitetsprinsippet. Dette innebærer at livet innenfor murene skal oppleves så likt livet på utsiden som mulig, der man klarer seg selv i hverdagen i størst mulig grad. Målet er å gjøre overgangen fra fengselshverdag til hverdagen i frihet lettere.

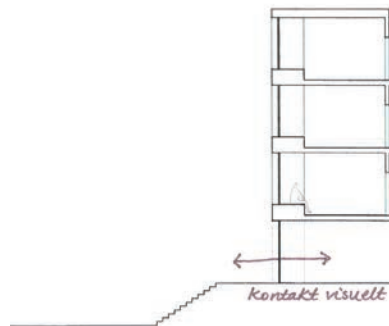
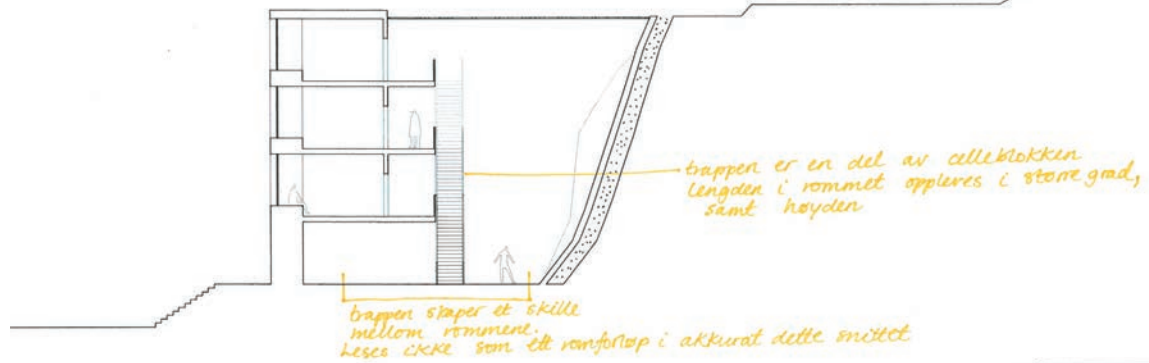
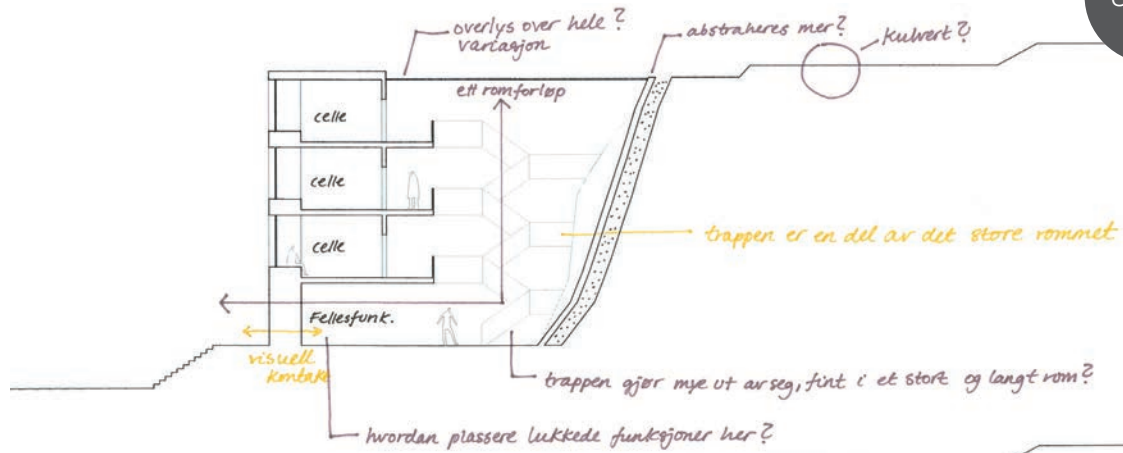

Den daglige rutinen i en innsatts hverdag innebærer derfor selvforpleining, der de kjøper og lager sin egen mat og er ansvarlige for daglig renhold og klesvask. Boenhetene tømmes på dagtid og alle innsatte overføres fra cellene til aktiviteter i form av arbeid, skole eller deltakelse i påvirkningsprogrammer som f.eks rusmestring. Etter arbeidstidens slutt vil de innsatte ha fellesskap på boavdelingen før det er innlåsing på cellene. Tiden i fellesskap brukes til å lage mat og spise middag, se på TV eller samtale med andre. Perioden mellom arbeid og innlåsing kan også brukes til å drive idrett eller andre fritidsaktiviteter, være ute i luftegården eller motta besøk.

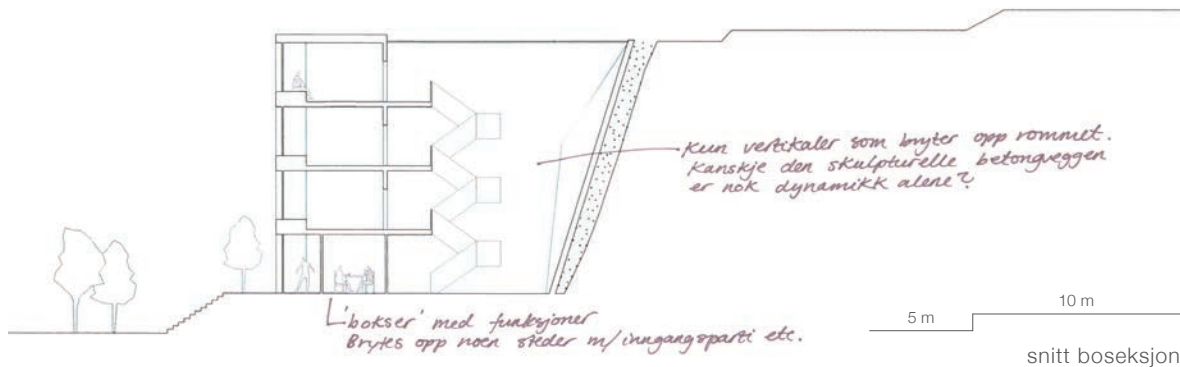
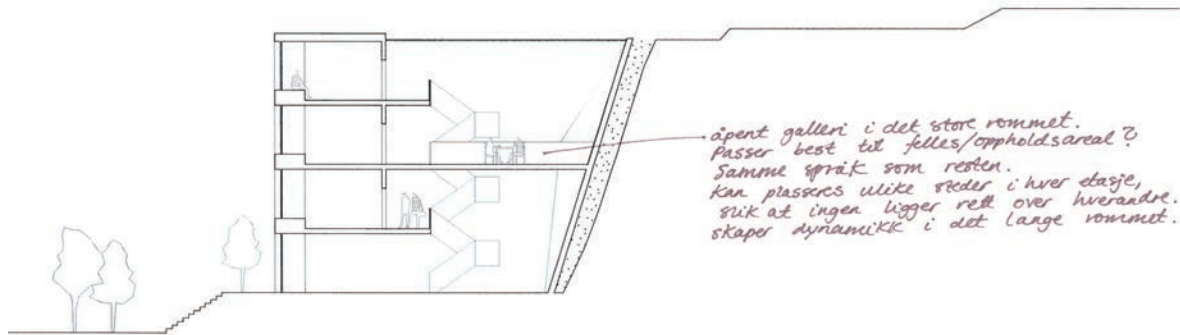
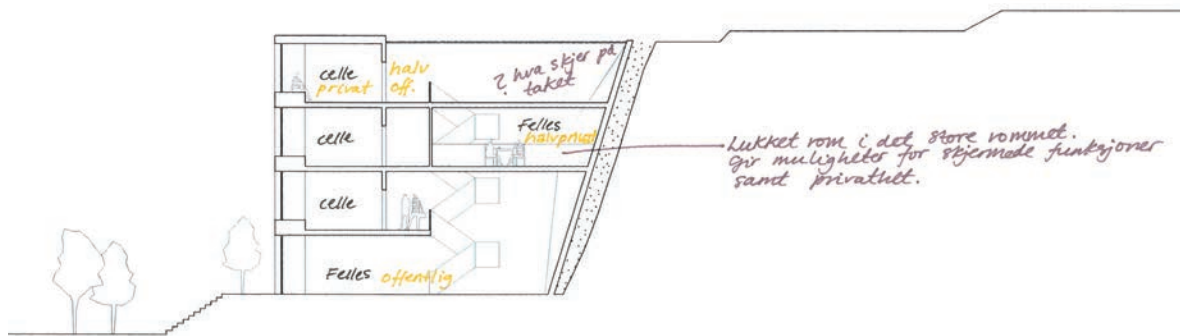

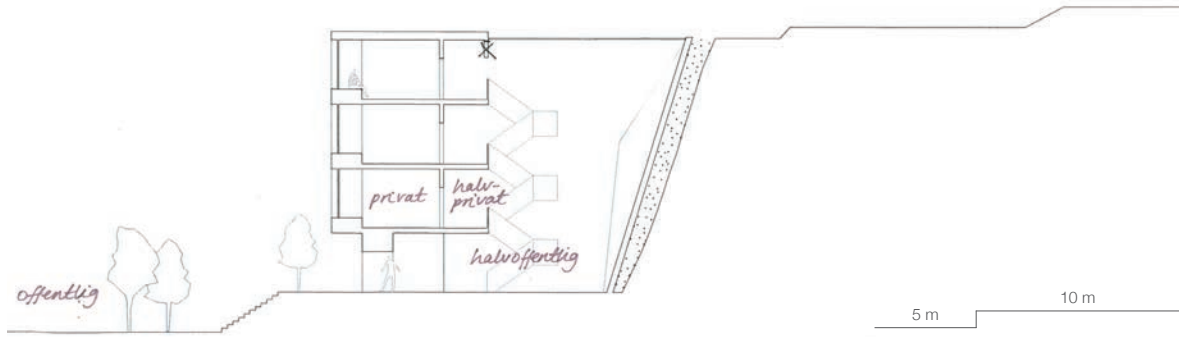
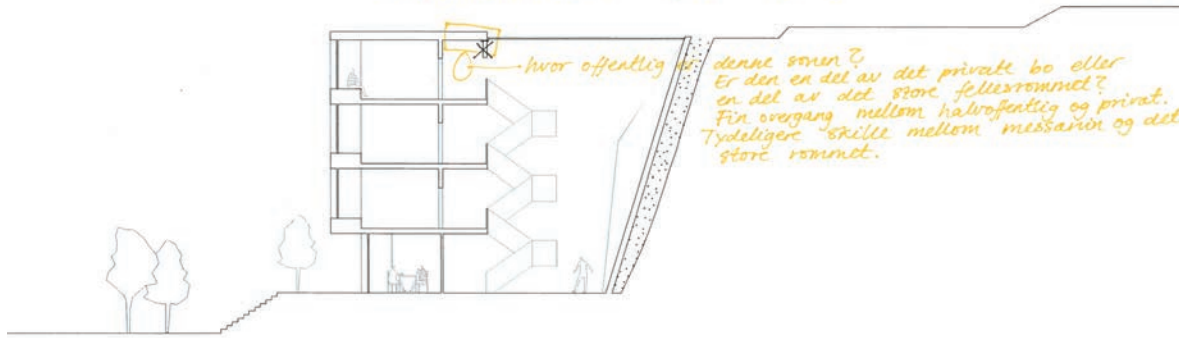
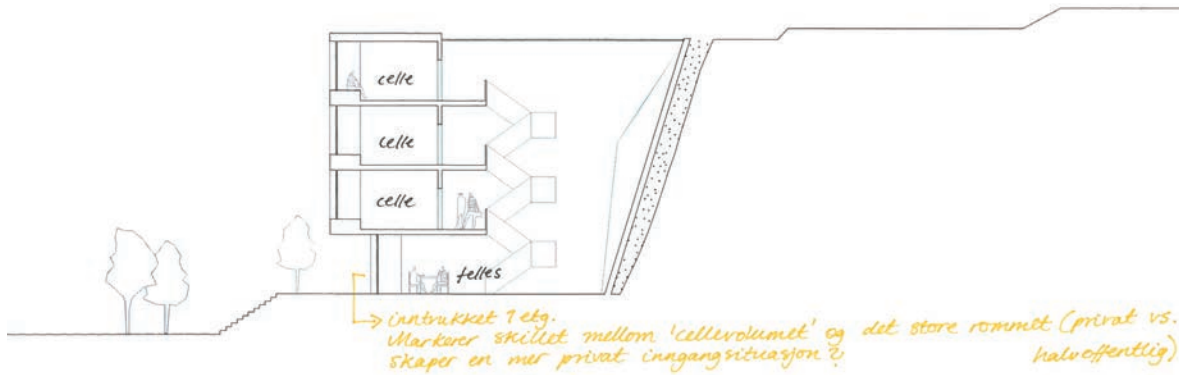

vi jobber med det store grepet i situasjonen, og arbeidet med masterplanen er i gang

snitt boseksjon

snitt boeksjon

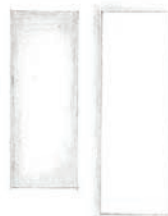
LUFTEBALKONG PÅ CELLEN?

Vi har lest at innsatte ofte opplever stor frustrasjon dersom de ikke kan kontrollere sitt eget personlige miljø, særlig når det gjelder regulering av luft og temperatur.

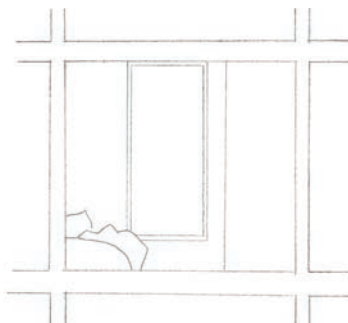
Her har vi jobbet med en ny variant av cellen, med en uklimatisert luftbalkong i veggen. Tykkelsen i ytterveggen gir muligheter for at man kan legge ulike funksjoner i den. Tanken er at man går ut i veggen, i en uklimatisert sone hvor en perforert stålplate sørger for sikkerheten, men som samtidig kan gi utsyn og frisk luft. Å ha tilgang til frisk luft og utsikt direkte tilknyttet sin egen celle mener vi er et viktig aspekt ved rehabiliteringen av de innsatte, samtidig som det tilfører en kvalitet til rommet, som man tross alt må oppholde seg i mange timer i døgnet. På cellene i Halden fengsel, for eksempel, er det en liten spalte i vinduet som kan åpnes. Men vi ser verdien av å kunne gå ut i et eget rom for å få frisk luft, ikke bare at det er en åpning i vinduet. Luftbalkongen er noe vi ønsker å utforske videre, særlig utformingen og materialiteten til stålplaten, som også er viktig for fasadeuttrykket i bosesksjonene.

“Another cause of frustration is the inability of prisoners to control their own personal environment, to regulate the airflow and temperature”

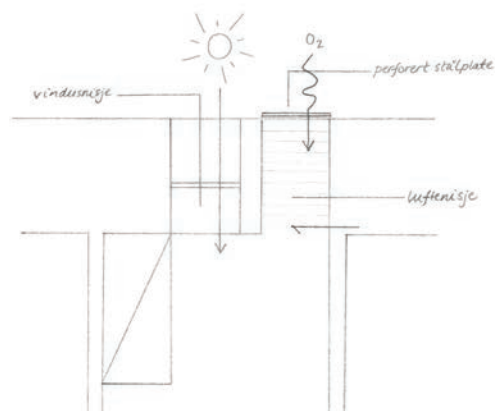
sitat fra boken Prison Architecture:
Policy, Design and Experience av
Leslie Fairweather og Seán McConville

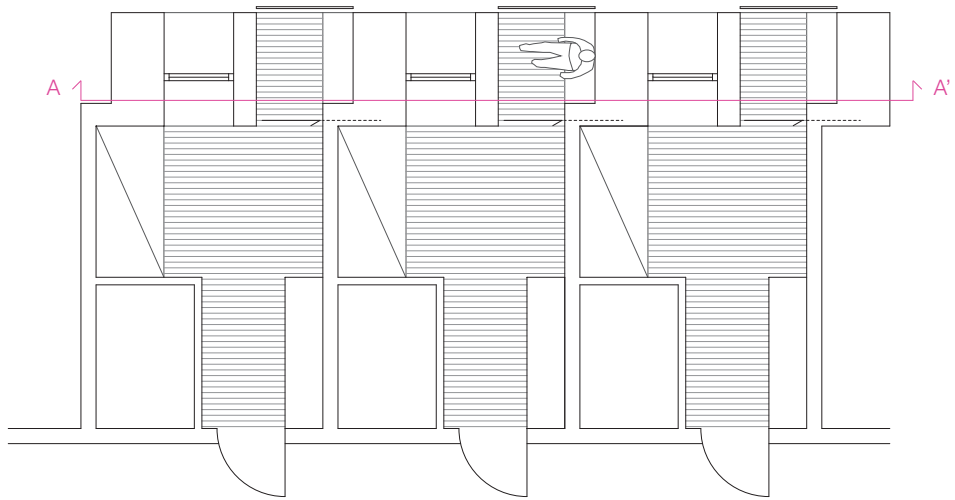
fasade 1:100

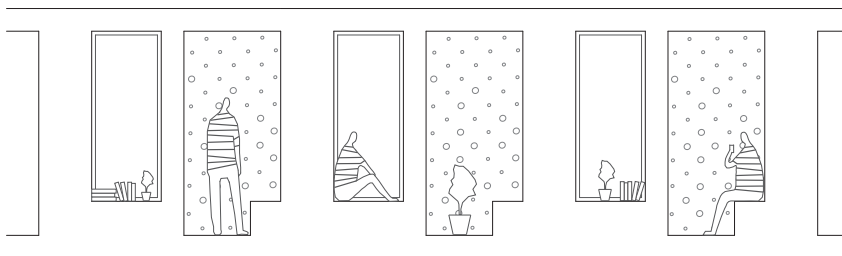
snitt 1:100

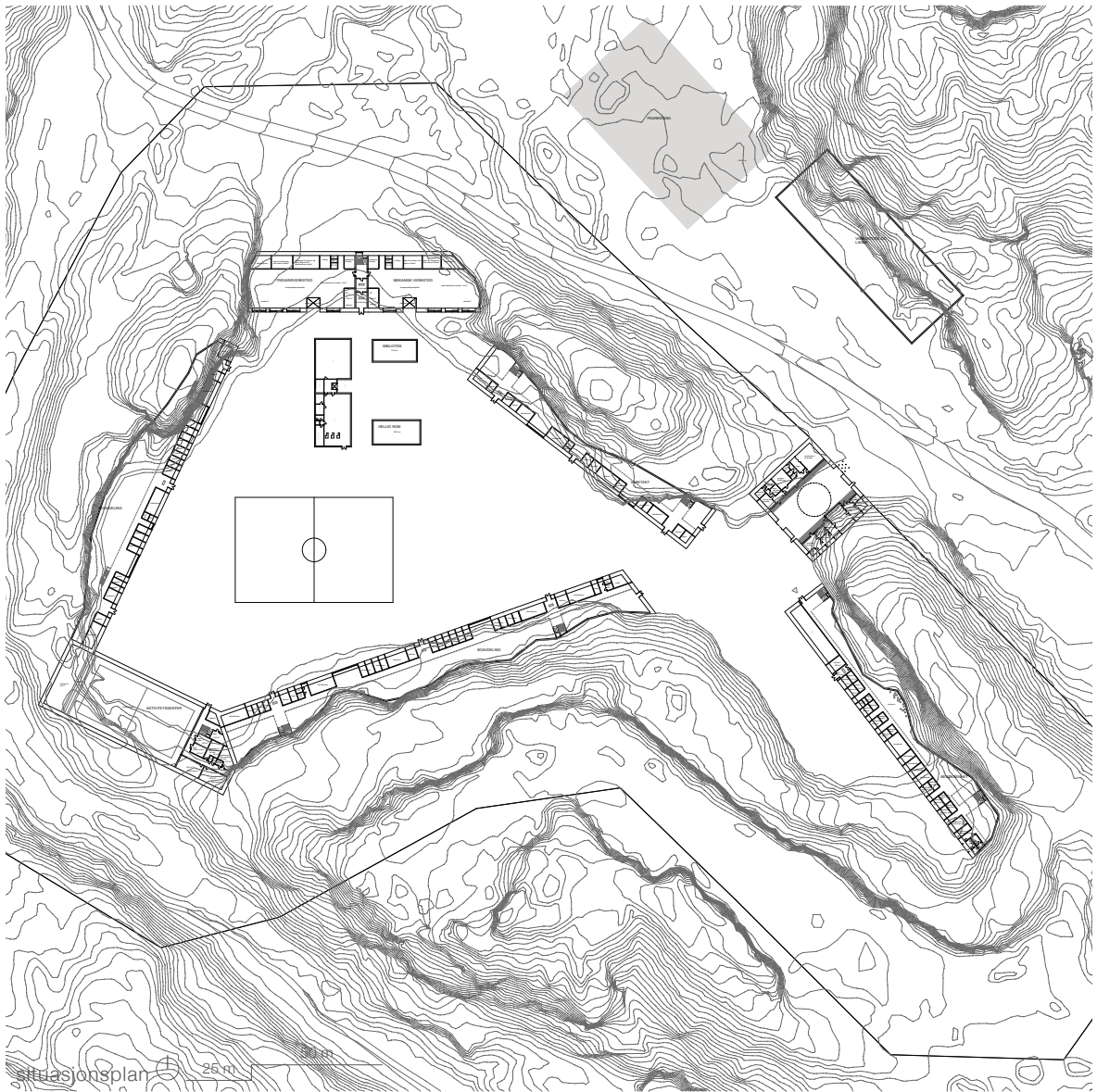
plan 1:100

plan 1:100

snitt A-A' 1:100

korreksjon på veiledning 27.02.15

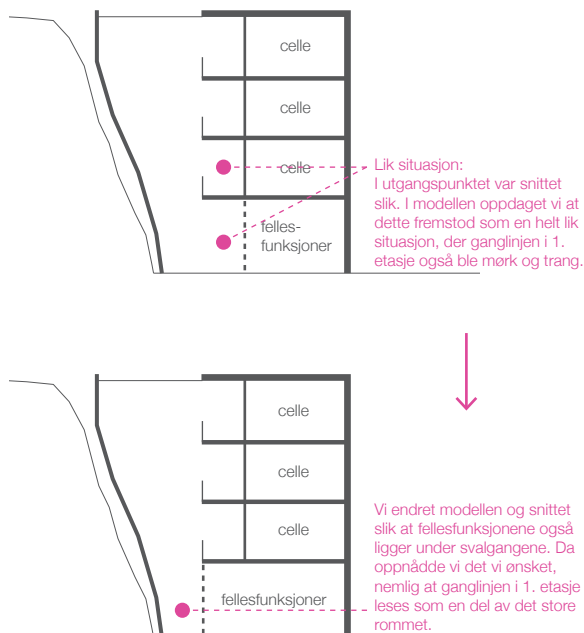
DET STORE ROMMET

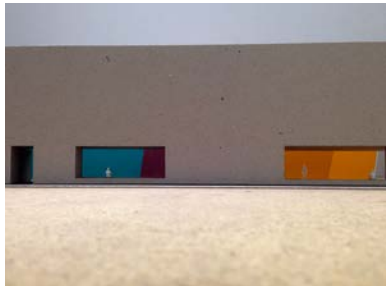
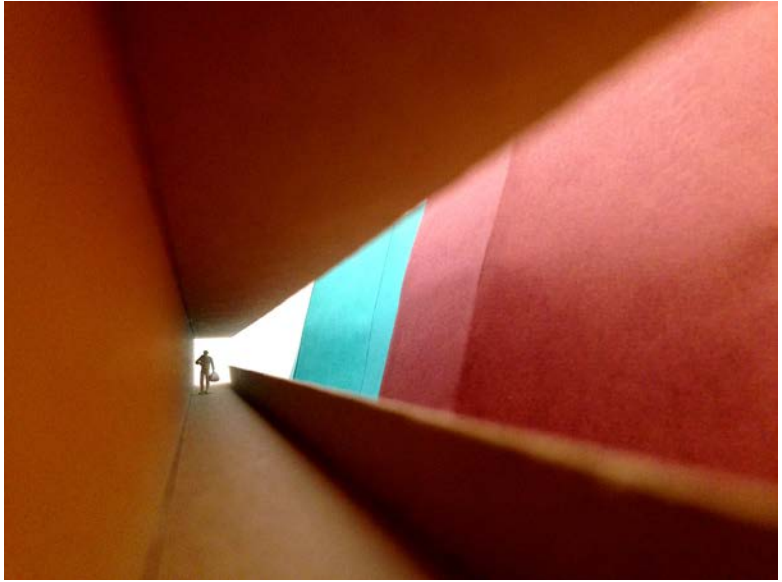
Vi lagde en snittmodell av en boseksjon i 1:100 for å undersøke det store rommet mot terrenget. Boseksjonene har ensidig henvendelse mot det store uterommet. Bakre del er en konstruert betongvegg som er inspirert av terrengformasjonene, mens fremre del er en rett fasade. Ganglinjen legger seg inntil betongveggen i et åpent rom med overlys. Her tenker vi også plassering av vertikal kommunikasjon.

I fengselsanlegg er det stort behov for korridorer, og vi ønsker at disse skal tilføre en arkitektonisk kvalitet til vårt prosjekt. Vi forsøkte derfor å fargesette betongveggen mot terrenget for å se om det kunne gi dynamikk og rytme til det store rommet, og gjøre det mer levende.

Det var veldig gøy å jobbe med farger! Vi synes virkningen utenfra var veldig spennende, altså at man kan se fargene gjennom vinduene. Om det vil oppleves slik i virkeligheten er vi imidlertid usikre på. Vi synes det var en fin kontrast mellom de mørkere og mindre rommene og det lyse store rommet. Også kontrasten mellom de stramme svalgangene og den dynamiske betongveggen er romlig spennende. Både bevegelsen og fargene på veggen gir rommet dynamikk. Vi synes imidlertid at det var vanskelig å lese romsekvensene som vi ønsker å oppnå med bevegelsen i betongveggen. Dette skyldes nok at avstanden mellom tett volum og betongvegg jevnt over var for stor. Vi vil derfor jobbe mer med smale åpninger som blir til større lommer.

Vi oppdaget også noen ting i snittet, se høyre.

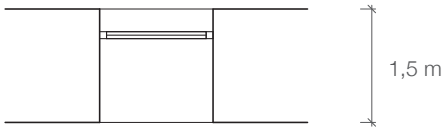

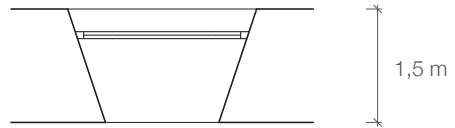
LYSSTUDIER AV CELLEN

Vi lagde en modell av cellen i målestokk 1:50 for å undersøke veggtykkelse og lysinnslipp. Vi har hele tiden tenkt at ytterveggene består av steinblokker hentet fra tomten. Da vi var på tomtebefaring syntes vi den rødlig steinen var veldig fin og vi ville utforske muligheten for å benytte den i prosjektet. Ideen er en tykk og massiv vegg som skli ut av landskapet, som kan utnyttes på forskjellige måter med ulike nisjer. Her tenker vi at det er en kritisk grense for hvor tykk veggen kan være for at den skal kunne slippe inn tilstrekkelig med dagslys. Derfor var hensikten med modellarbeidet å finne nettopp denne grensen.

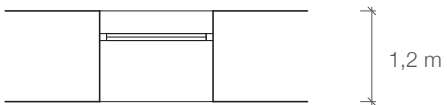
Vi lagde innerveggene og inventaret på cellen som en fast, separat del, og fire utskiftbare yttervegger. På den måten kunne vi teste de ulike ytterveggene og lett sammenligne resultatene. Det viste seg imidlertid at det var vanskelig å se store forskjeller på mengden lys som kom inn i rommet med de ulike ytterveggene, både i modellen og på bildene vi tok. Sannsynligvis burde vi ha gjort undersøkelsen i målestokk 1:20. Men vi kom frem til at vi likte situasjonen med skrå vinduskarm. Her er ikke karmen synlig på avstand, og man får et mer åpent utsyn.

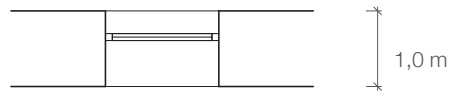
1,5 m tykk vegg, vindu med rett karm

1,5 m tykk vegg, vindu med skrå karm

1,2 m tykk vegg, vindu med rett karm

1,0 m tykk vegg, vindu med rett karm

ADKOMSTSITUASJONEN

Jo mer vi jobber med fengselsprogrammet, jo tydeligere blir det at flere funksjoner trenger tilknytning til hovedinngangen. Her har vi derfor jobbet med å koble slusen og portbygningen sammen med mottaks- og varetektsavdelingen på den ene siden og besøksenheten på den andre. Seksjonen av portbygningen som inneholder innsattfunksjoner knytter seg til mottaks- og varetektsavdelingen, mens seksjonen som inneholder funksjoner for ansatte og besøkende knytter seg til besøksenheten.

Innsatte som soner på mottaks- og varetektsavdelingen er ikke nødvendigvis domfelt ennå, noe som innebærer hyppige transporter inn og ut av fengselet for rettsmøter, avhør

og lignende. Derfor er det hensiktsmessig at mottaks- og varetektsavdelingen ligger nært tilknyttet hovedinngangen. Det samme gjelder for besøksenheten, slik at de besøkende ikke kommer lenger inn i fengselsgården enn nødvendig, av sikkerhetsmessige årsaker.

Fordi alle brukerne (både innsatte, ansatte og besøkende) må gjennom den indre slusen før de kan komme inn på mottaks- og varetektsavdelingen eller besøksenheten, er det ingen direkte tilgang mellom disse og portbygningen. Slik det er nå, henger bare bygningene sammen, men hvordan skal denne overgangen være? Kan det være en kobling, eller er ikke sikkerheten ivaretatt da?

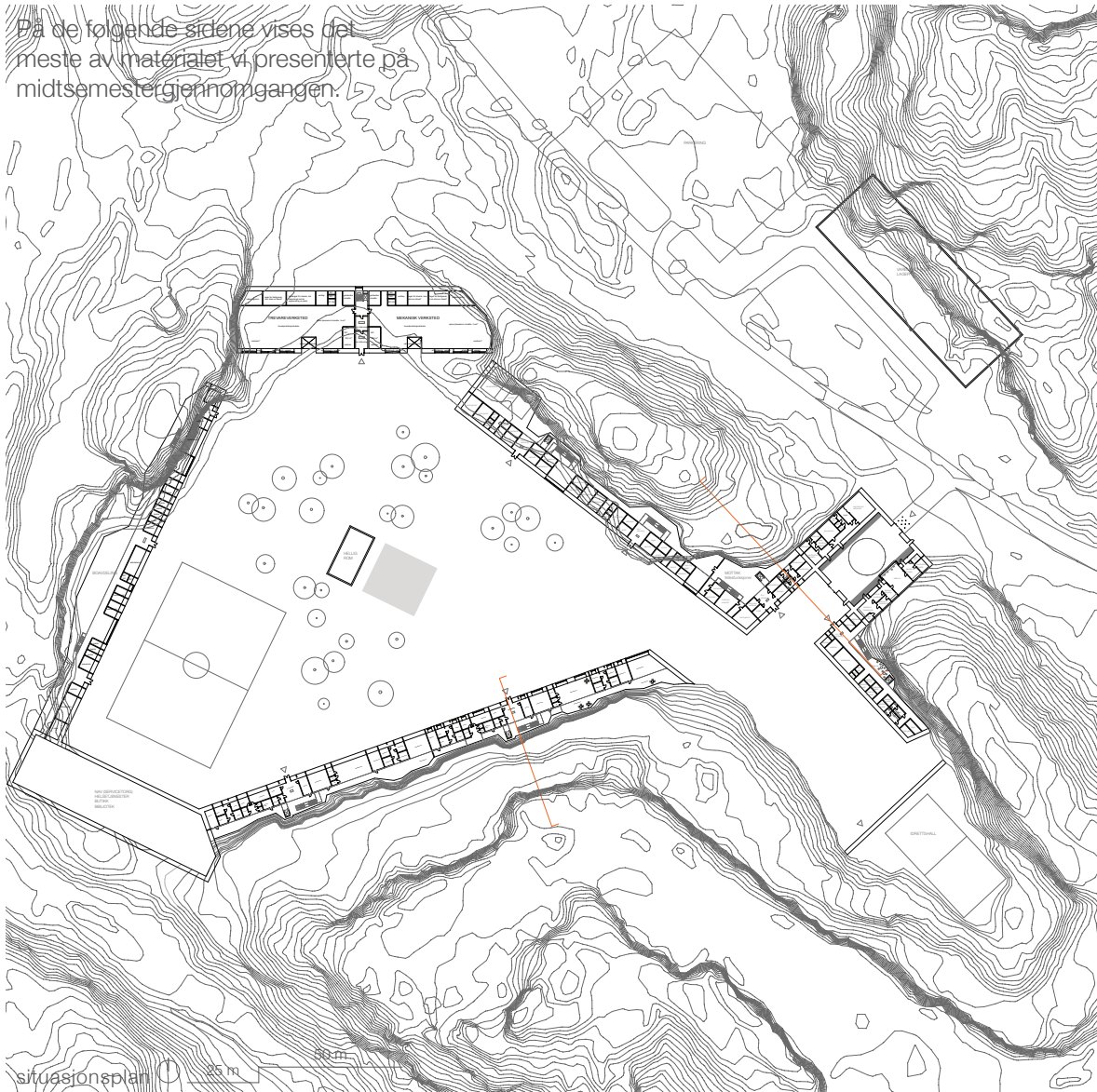

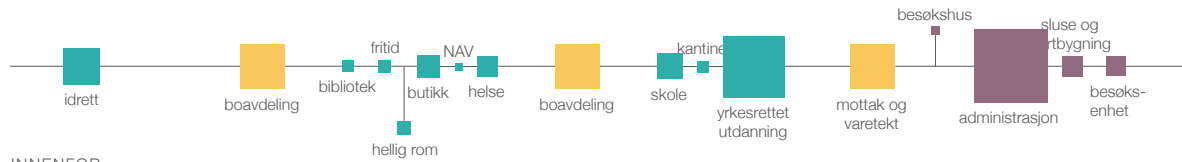

MIDTSEMESTER

På de følgende sidene vises del
meste av materialet vi presenterte på
midtsemestergjennomgangen.

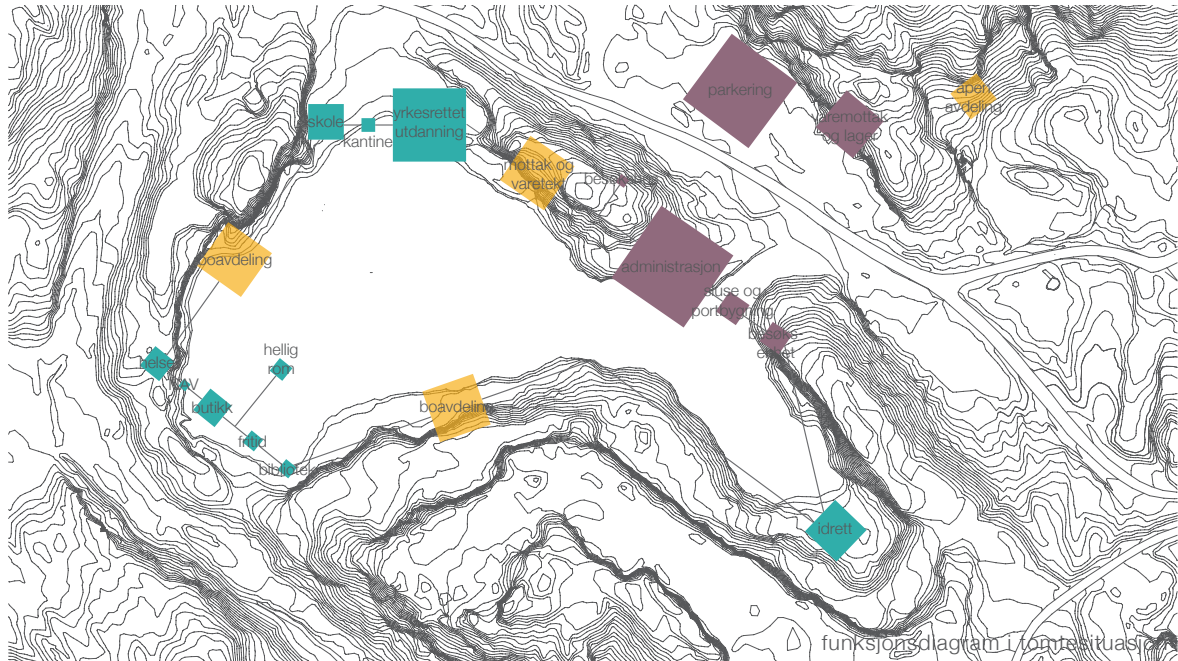
UTENFOR

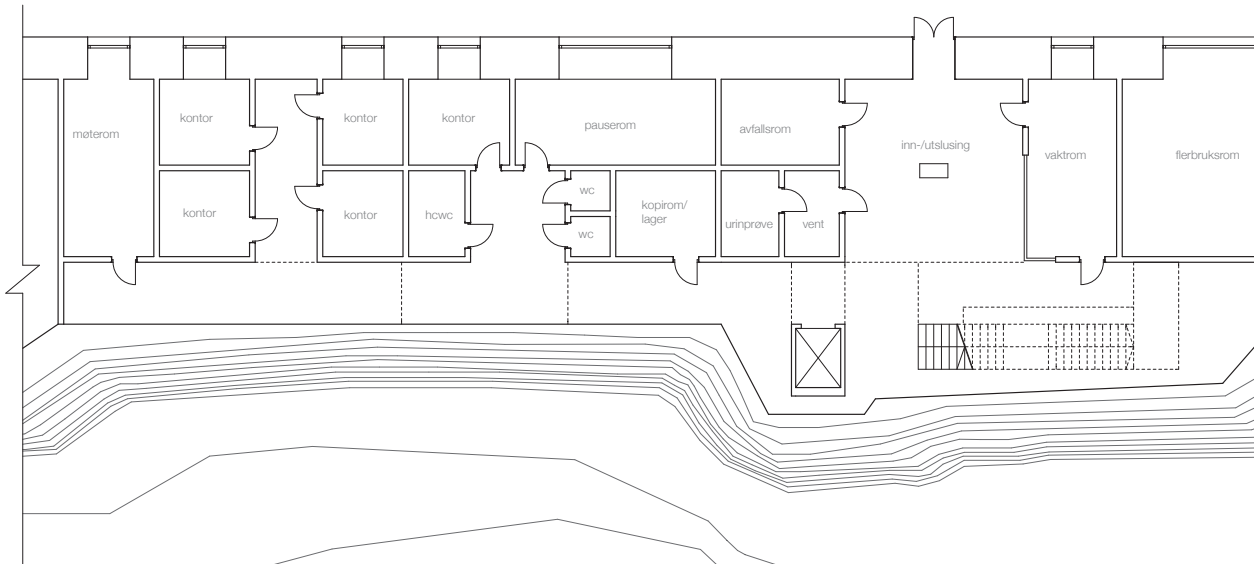

INNENFOR

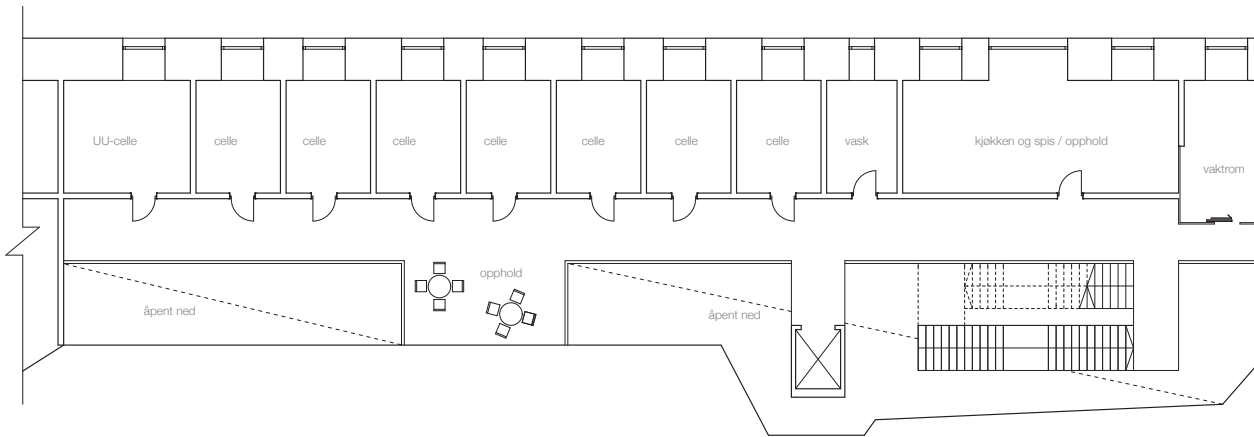
lineært funksjonsdiagram

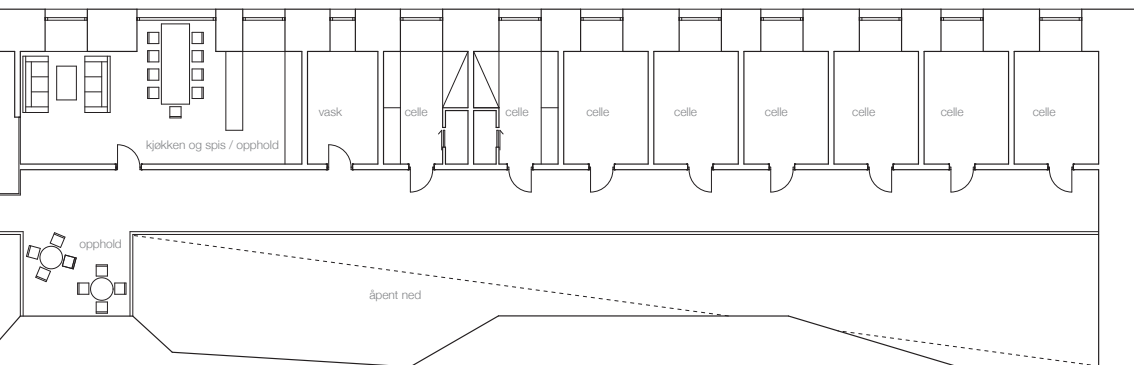
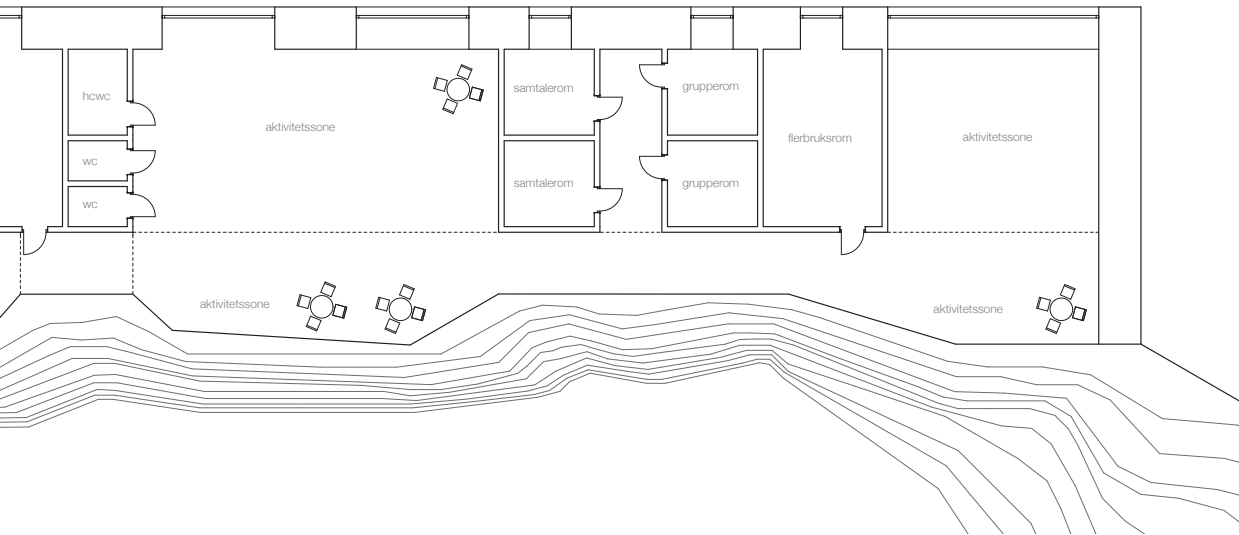
plan boseksjon 1. etasje

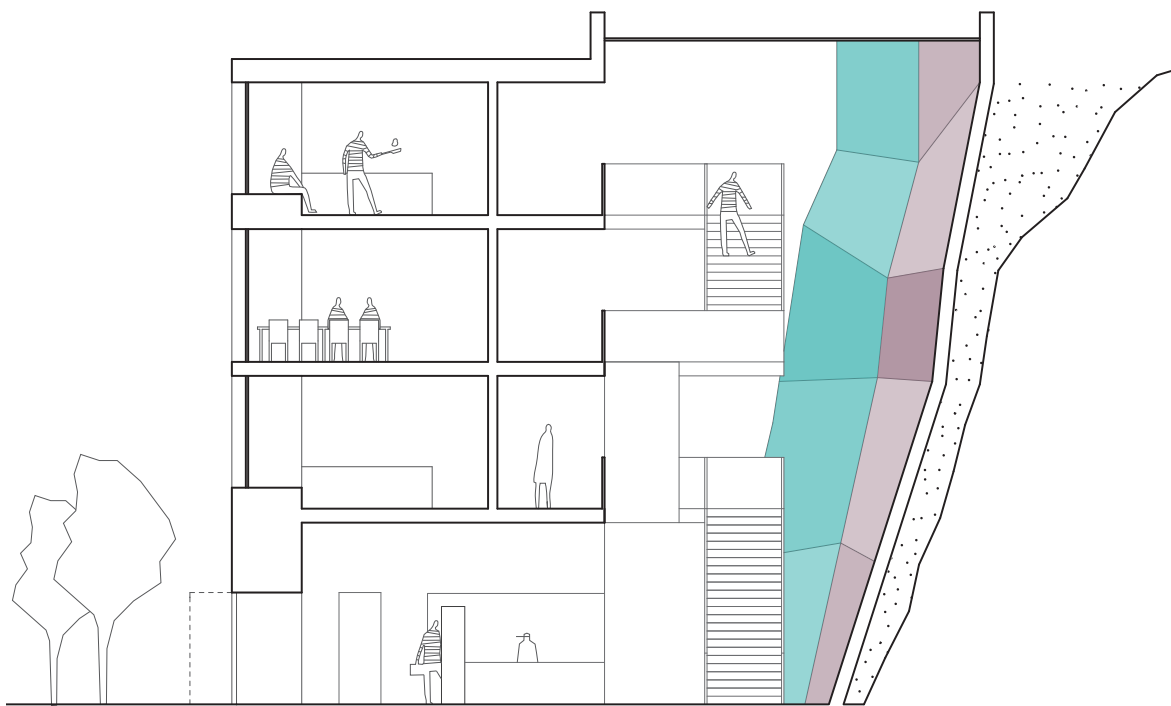
1 m 5 m

plan boseksjon 2.-4. etasje

1 m 5 m

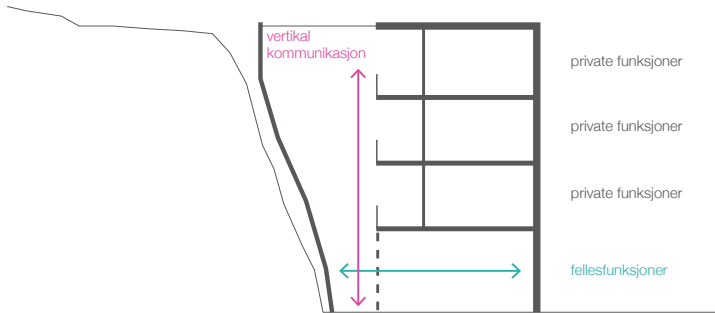
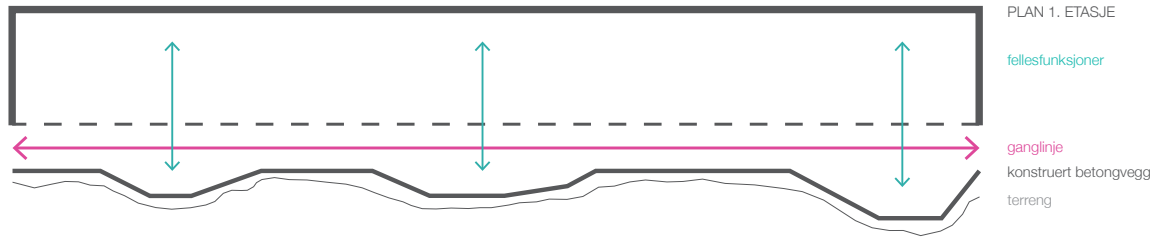

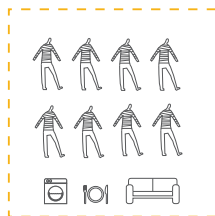
snitt boseksjon

1 m 5 m

PRINSIPP FOR BOSEKSJONER

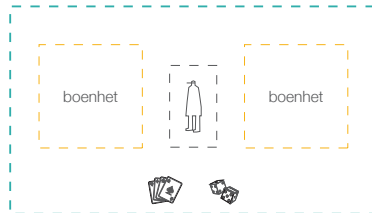

boenhet

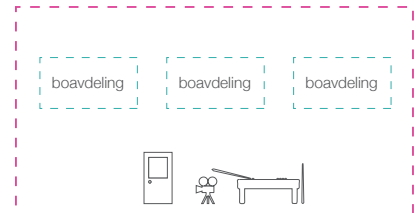
8 innsatte
deler kjøkken, oppholdsrom
og vaskerom

boavdeling

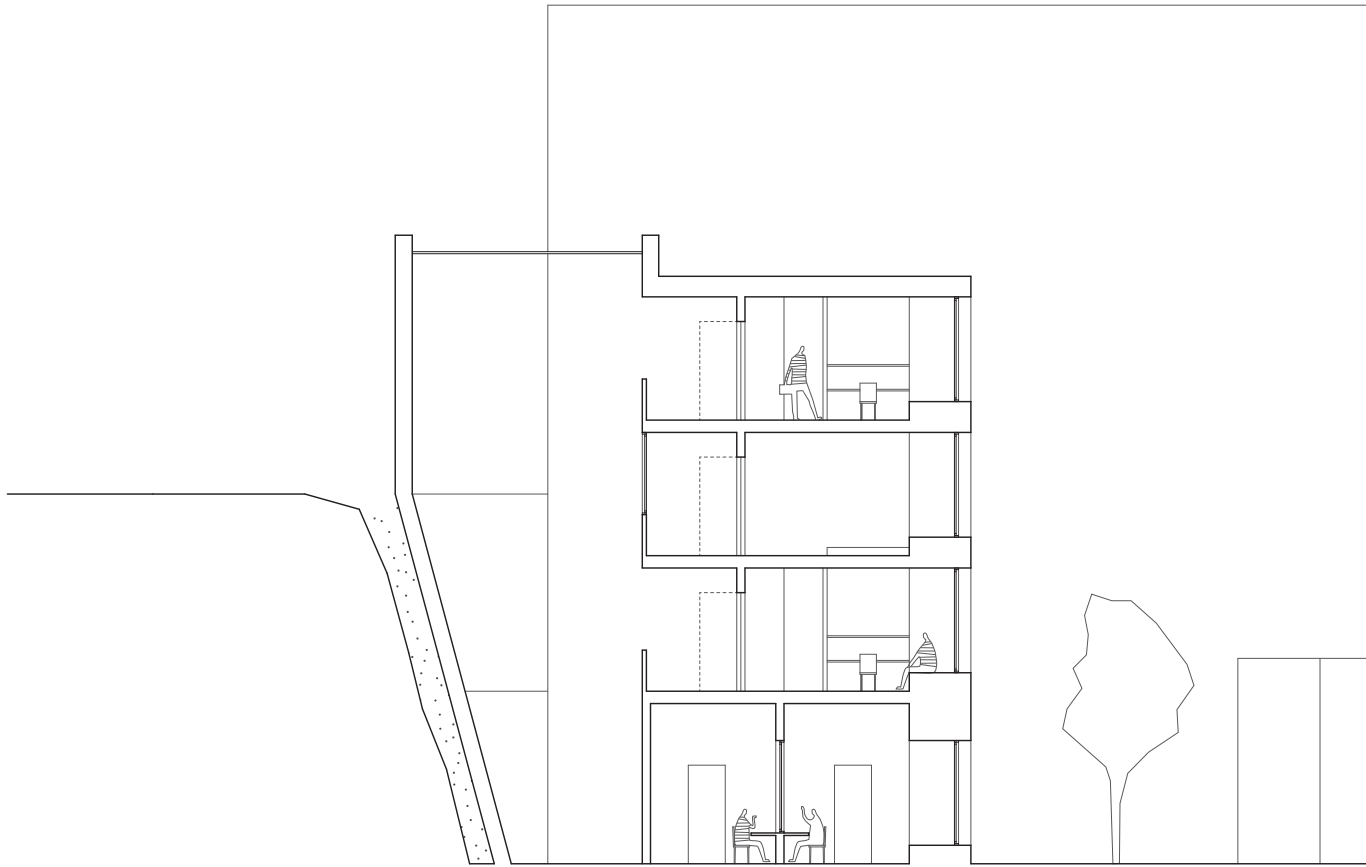

2 boenheter i samme etasje, 16 innsatte
deler vaktrom
sosialt samvær og aktiviteter

boseksjon

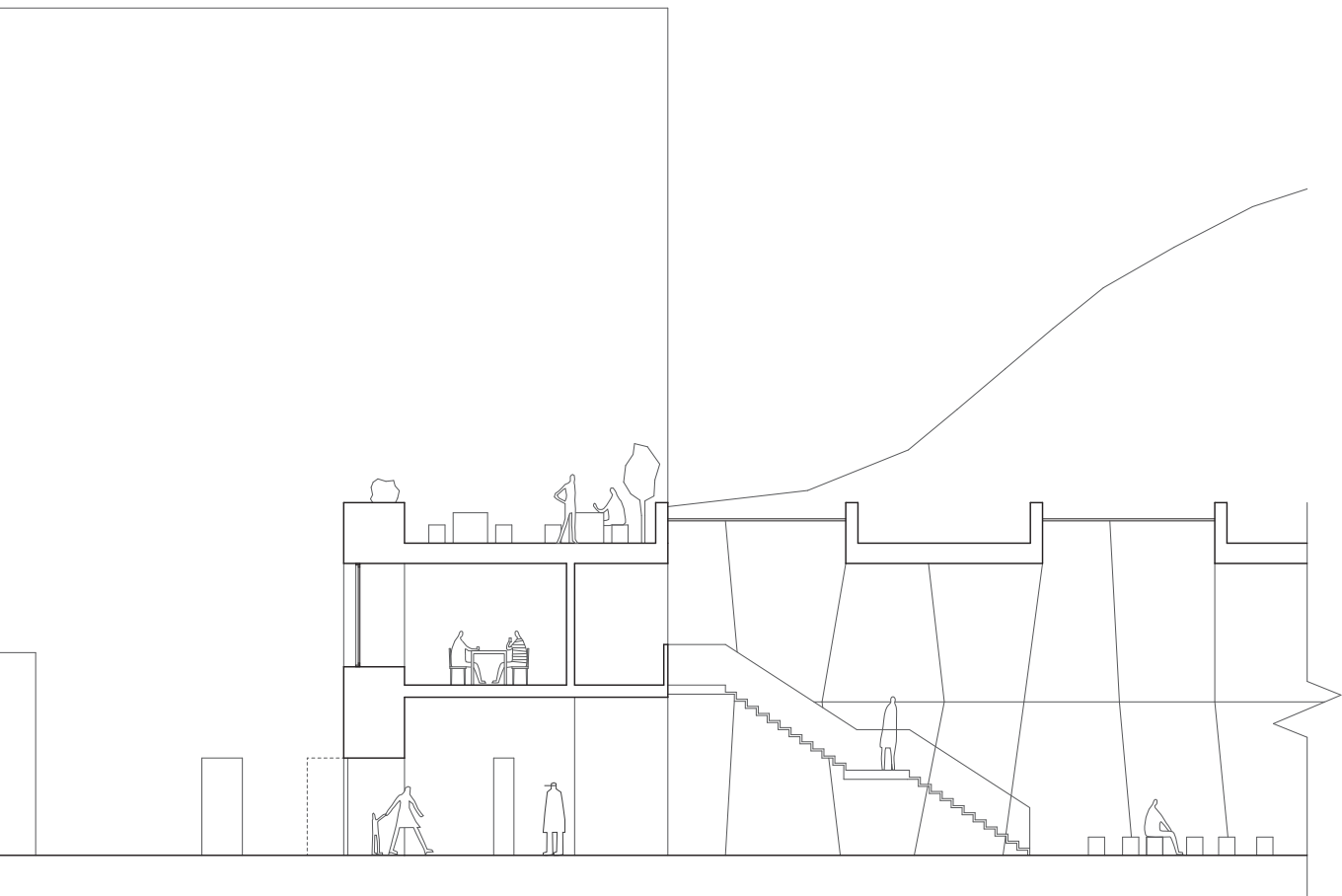
3 boavdelinger over 3 etasjer, 48 innsatte
deler inngangsdør
sosiale arrangementer og aktiviteter

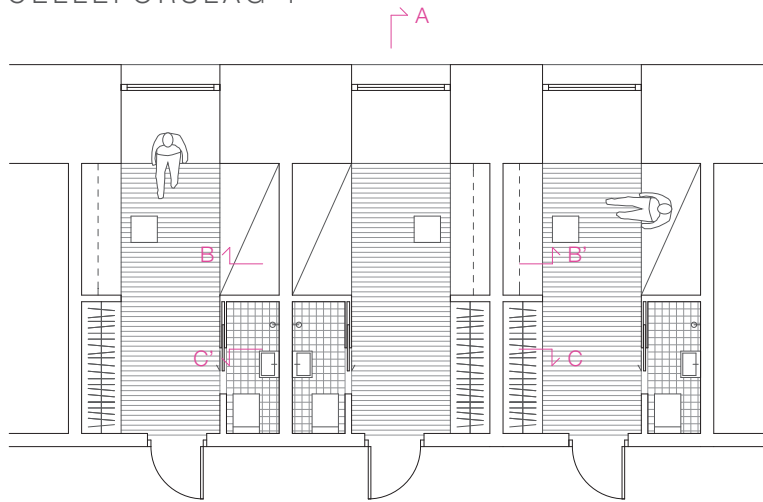
snitt mottaksavdeling og besøksenhet

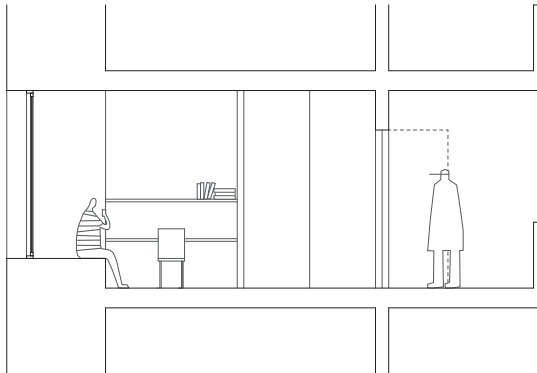

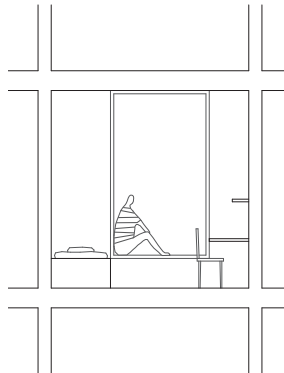
CELLEFORSLAG 1

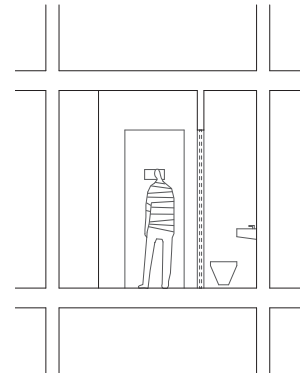
plan celler uten luftbalkong

snitt A-A'

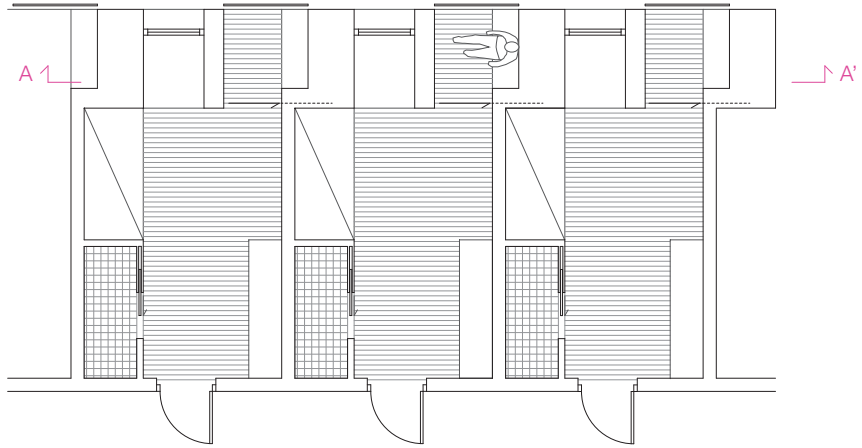

snitt B-B'

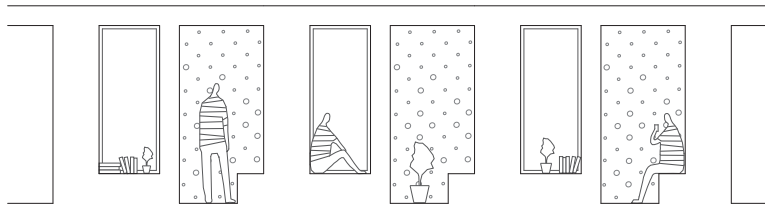

snitt C-C'

CELLEFORSLAG 2

plan celler med luftbalkong

snitt A-A'

MIDTSEMESTER

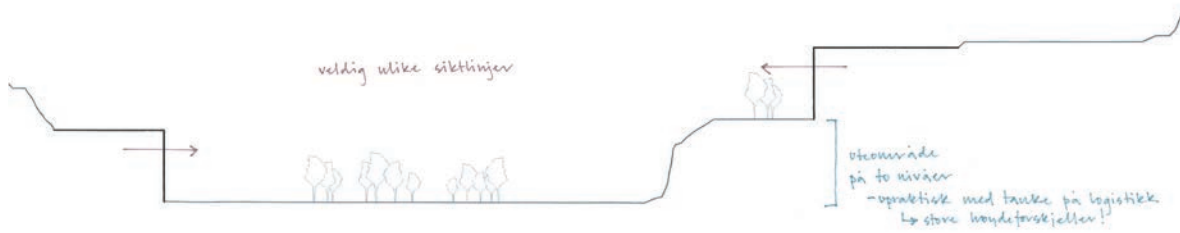
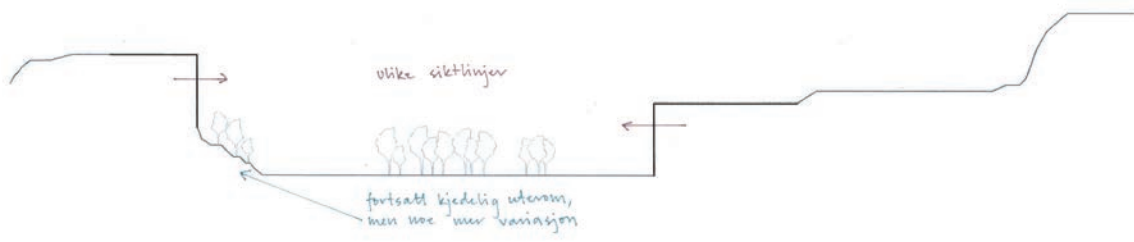
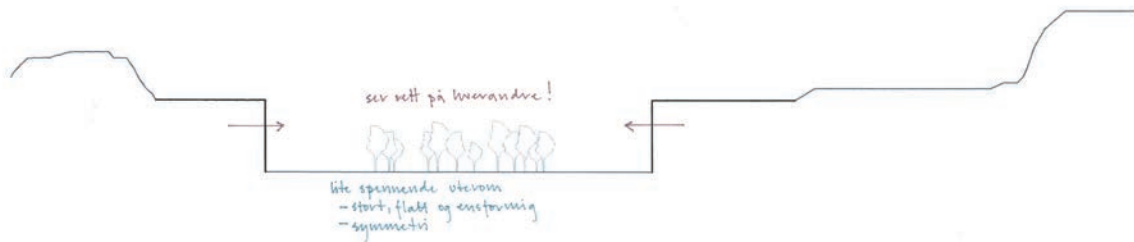
Oppsummering av vår tilbakemelding:

Vi fikk tilbakemelding på at vi hadde kommet langt med prosjektet og at vi hadde mye materiale å vise til. Prosjektet vårt er veldig konseptuelt, både på godt og vondt. Det positive er at det blir et tydelig prosjekt, det negative er at man satser alt på noen kort. Videre fikk vi kommentarer på at det var en interessant nytolkning av fengselstypologien og at vi har valgt en spennende tomt.

Når det gjelder hva vi burde jobbe mer med var det noen ting som utmerket seg spesielt: **det store uterommet, steinveggen og rehabiliteringsaspektet.**

Hvordan oppleves det store uterommet? Hva er kvalitetene ved det? Hvor er naturen? Hvordan vil den tykke steinveggen fremstå i fasadene? Hva er forskjellen på steinveggen i bygget og fjellveggen? Vil ikke disse oppfattes likt? Hva betyr i så fall det? Bør alle cellene være like med tanke på rehabilitering? Hvordan virker det på rehabiliteringen at man ikke kan tilpasse omgivelsene?

I tillegg kom det frem at vi må tydeliggjøre vårt standpunkt og verdiprinsipp når det gjelder fengselsstraff. Hvordan tolker **vi** kriminalomsorgens prinsipper?

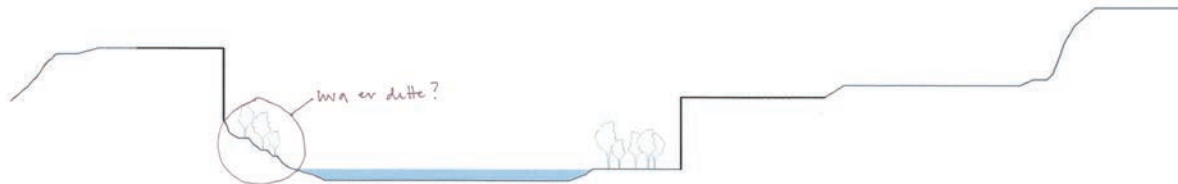
uteområde uten vann

vannet deler opp uteområdet i flere soner - fint!
↳ fortsatt veldig symmetrisk

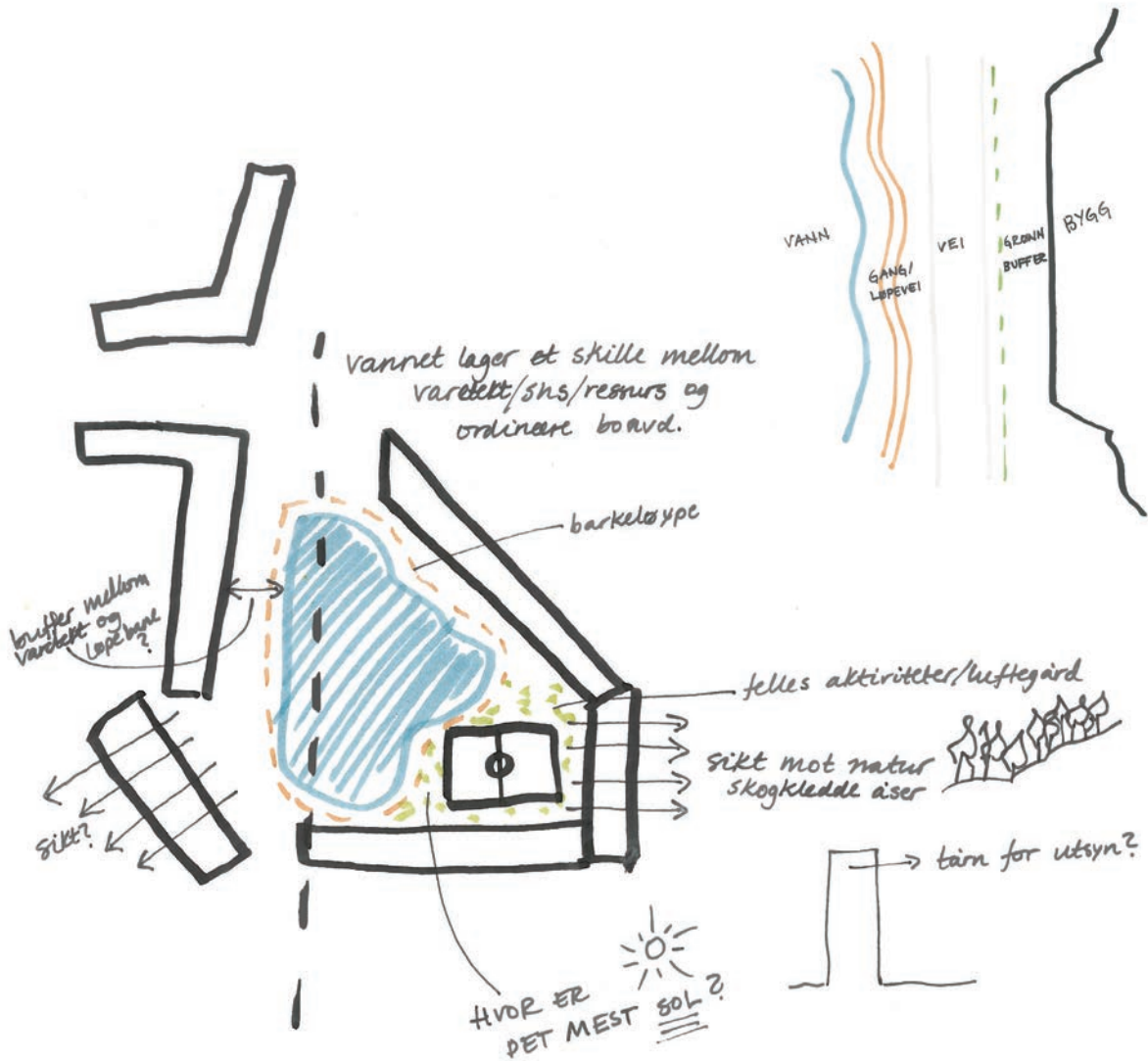
mer variasjon, men upraktisk

hva er dette?

mer variasjon, men upraktisk

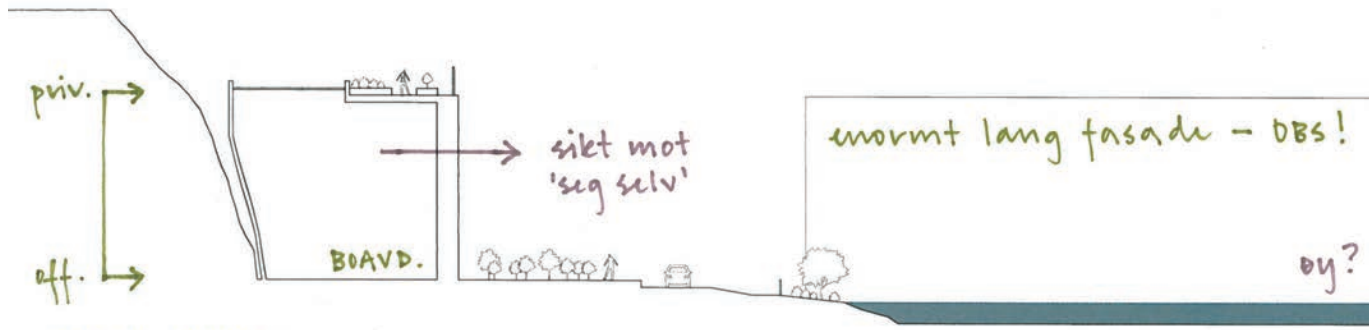
uteområde med vann

planskisse uteområde

grønne soner
på to ulike nivåer

LIK SIT
 ↳ men v
 skille
 uterom
 ↳ board
 vare
 fint v

snitt gjennom uteområdet

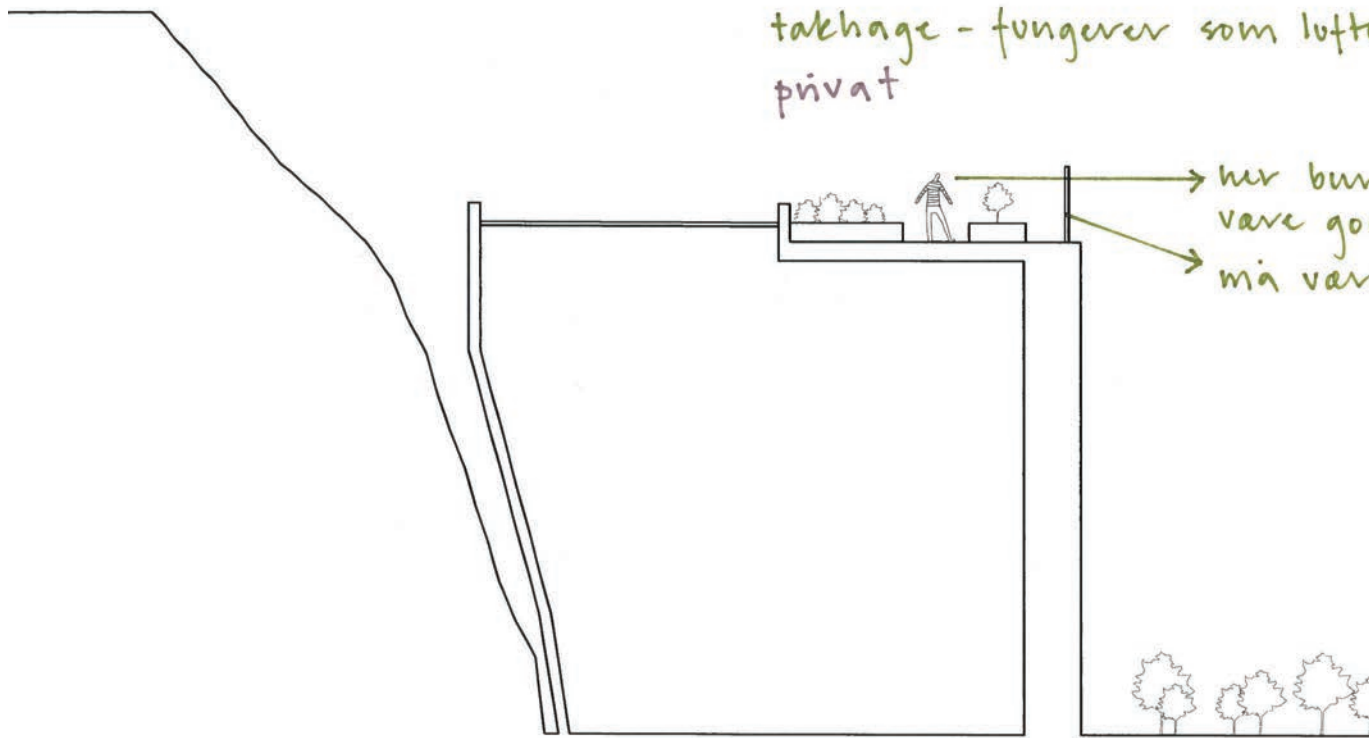
kan grønne tak være fint
å ha utsikt mot?
↳ rekreasjon

↳ stimulerende med utsikt mot vann? 20
vannet vil reflektere lys og speile ting
↳ gjør uterommet mer levende?
vannet kan brukes til aktiviteter
som f.eks. padling

vannet lager et
og deler opp det store
rommet
plantingene trenger ikke
like høye - kanskje
med variasjon?

takhage - fungerer som luft
privat

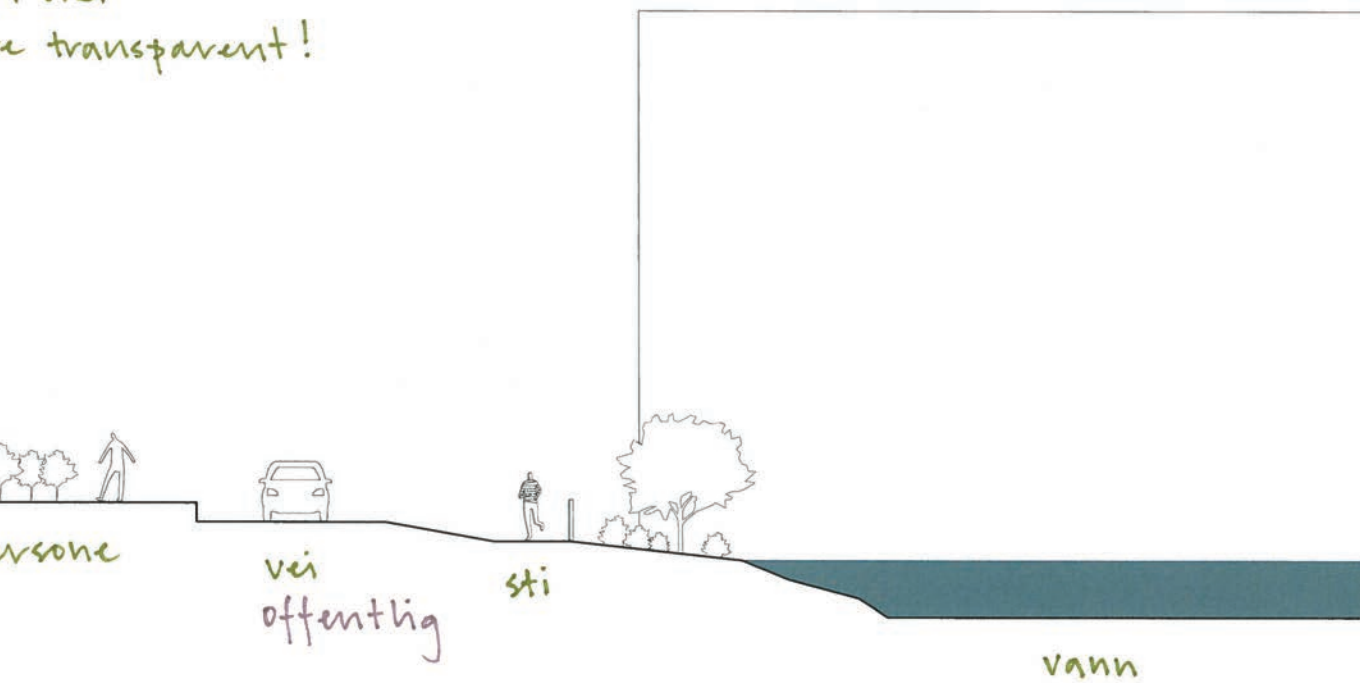
her bur
være go
må var

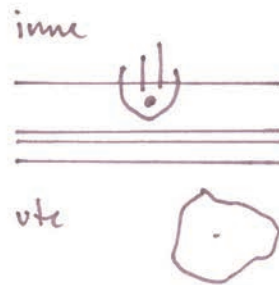
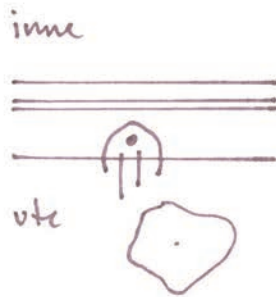
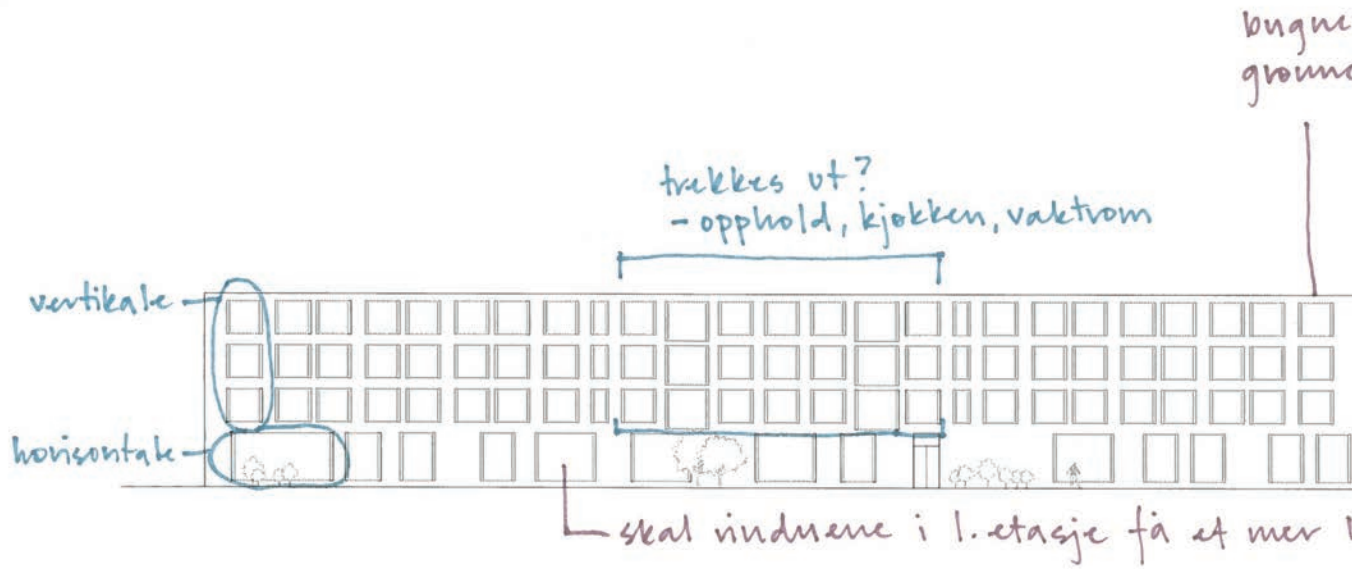
grønn buffer
halprivat

snitt gjennom uteområdet 1:200

lgård

de det
d sikt
e transparent!

plassering av glass i vegg

fasade av boseksjon

nde
e takhager?

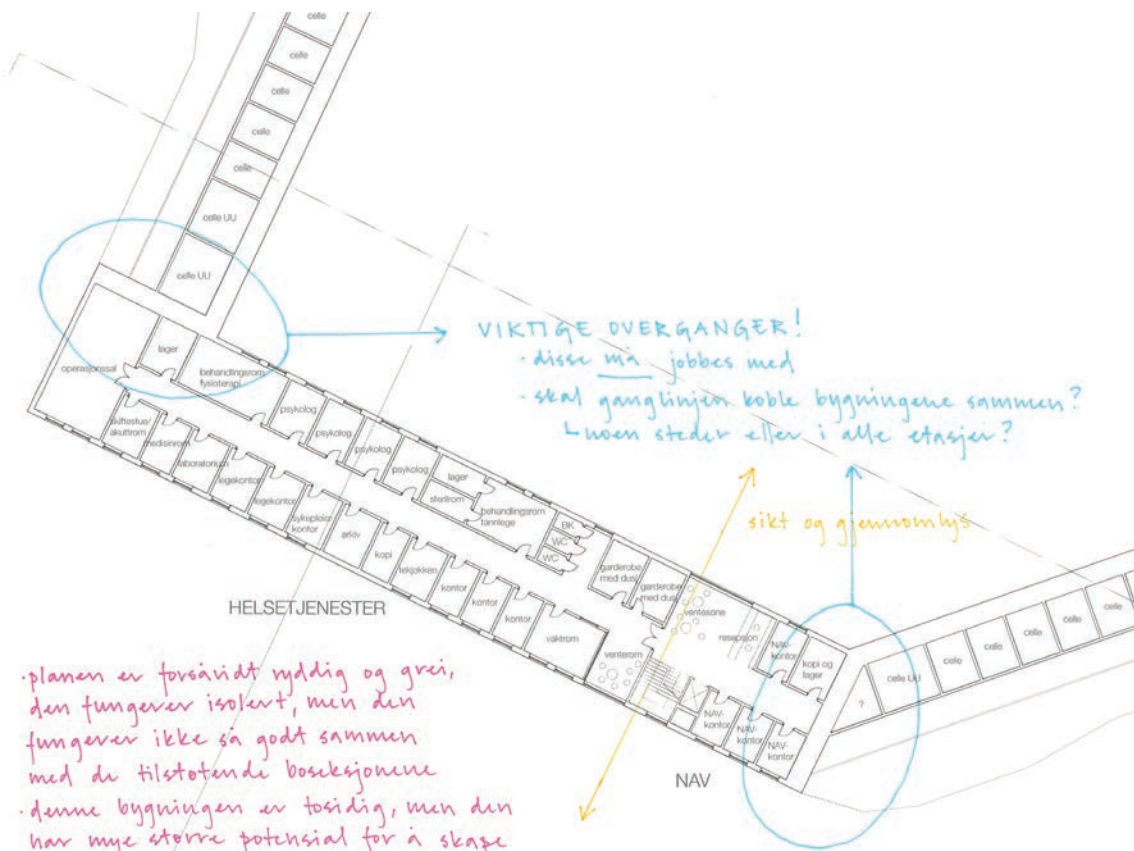
Dette er den første fasaden vi tegner, som er et resultat av hvordan vi planla vindusåpninger og inngangsdører i plan. Vi har nok en gang lært at man må tegne både plan, snitt og fasade parallelt når man prosjekterer!

Fasaden er flat og vi mener den trenger dybde og en klar rytme. Vi ønsker at den offentlige førsteetasjen skal kunne leses som noe annet enn den private celleblokken. I neste forslag vil vi derfor forsøke å trekke tilbake 1. etasje, slik at det oppstår en skyggekant til celleblokken over. For å forsterke dette skillet ønsker vi å jobbe med horisontale vindusbånd i 1. etasje og et vertikalt uttrykk i de øvrige etasjene. Kanskje 1. etasje også er et helt annet materiale?

Hvordan er det på taket i boseksjonene? Kunne det vært luftgårder på taket som bugner over av grønt? Fasaden må leses i sammenheng med terrenget bak, det mangler her. Men kan grønne tak være en fin overgang mellom bygning og terreng?

Det er en lang fasade, og vi ønsker å innføre noen brudd for å dele den opp. I neste forslag vil vi forsøke å trekke ut kjøkken og oppholdsrom fra celleblokken for å se hvordan det påvirker helheten.

Her har vi tatt utgangspunkt i cellene uten luftbalkong, men hvordan vil fasaden se ut med?

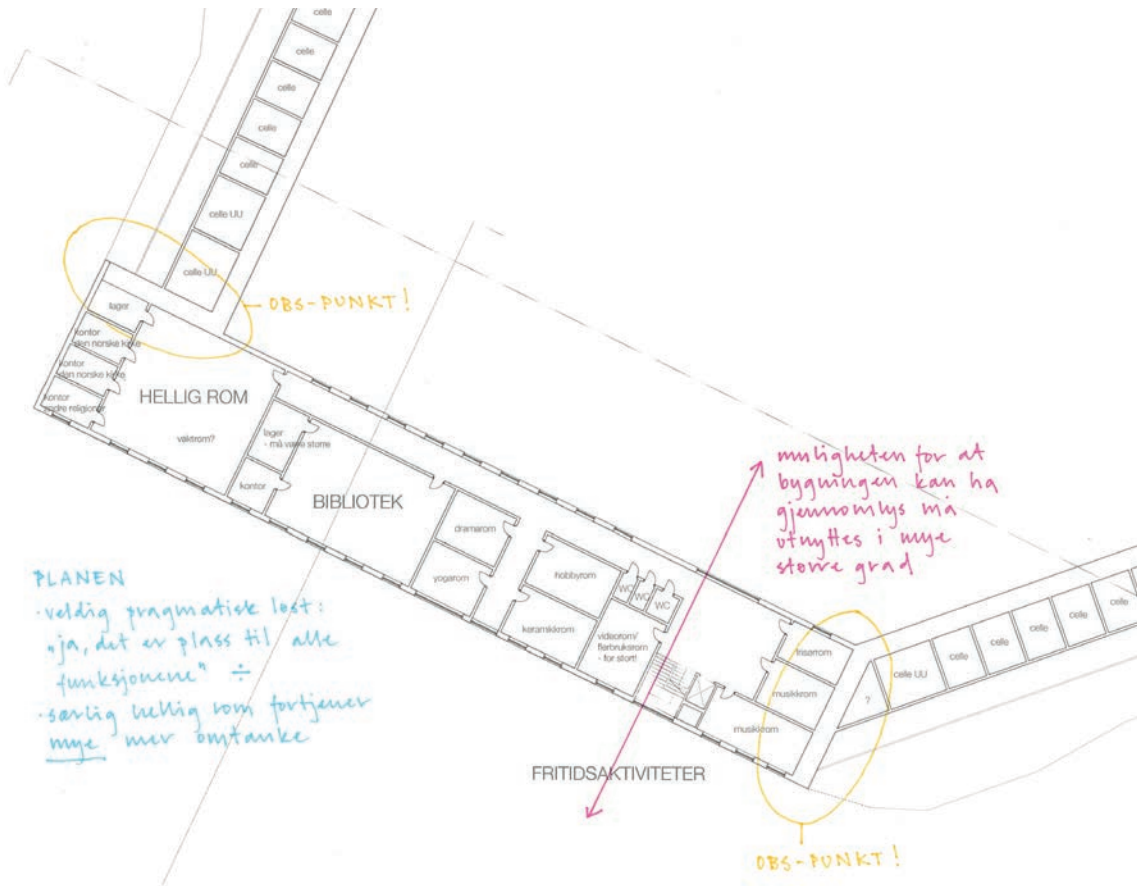

planen er forsvåidtt myddig og grei, den fungerer isolert, men den fungerer ikke så godt sammen med de tilstøtende boseksjonene
 - denne bygningen er tosidig, men den har mye større potensial for å skape fine rom med mye lys og utsikt ut fra fengselsgården

plan av broen 3. etasje

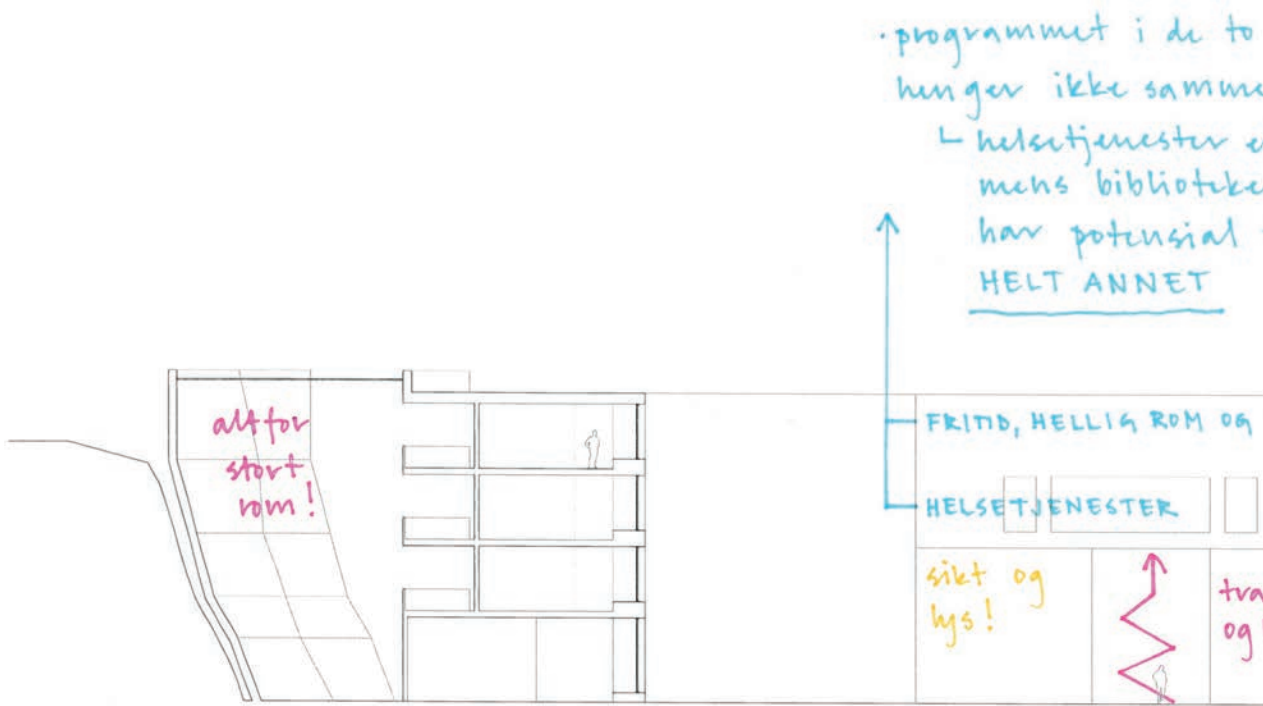

plan av broen 4. etasje

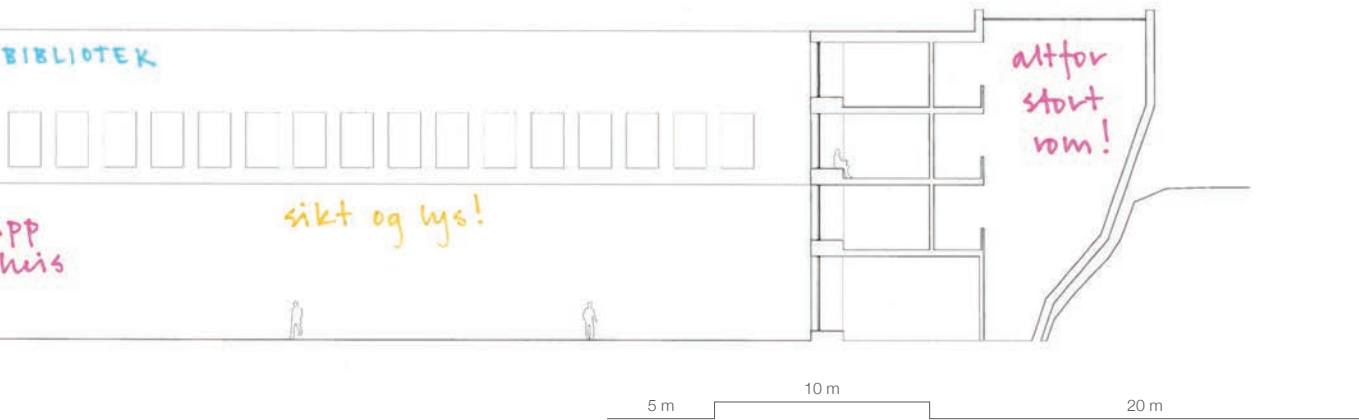

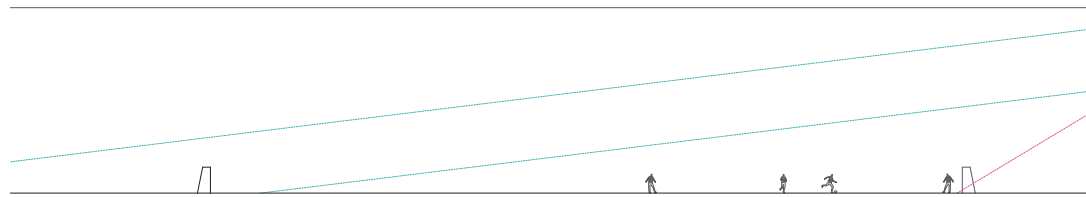
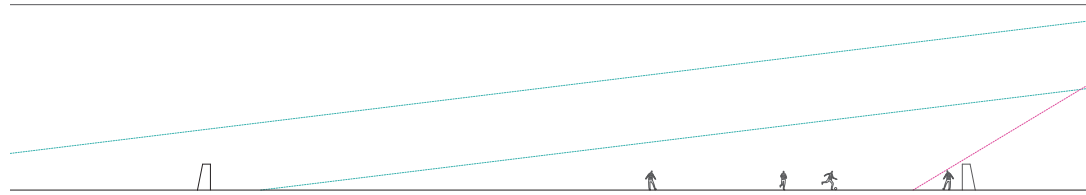
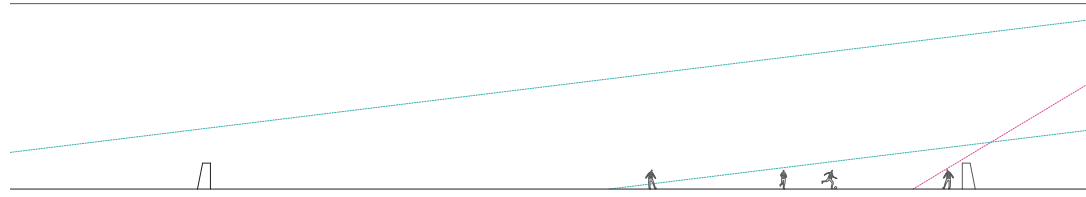

snitt gjennom boseksjonene med broen i oppriss

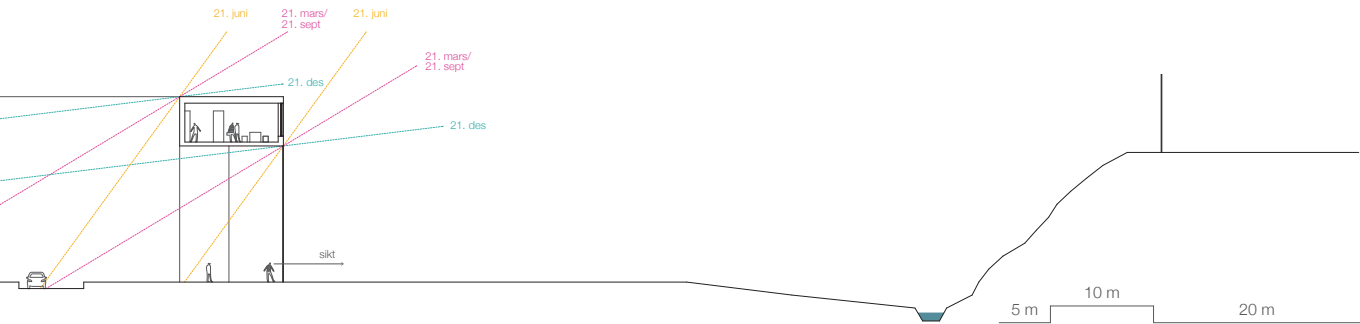
etasjene

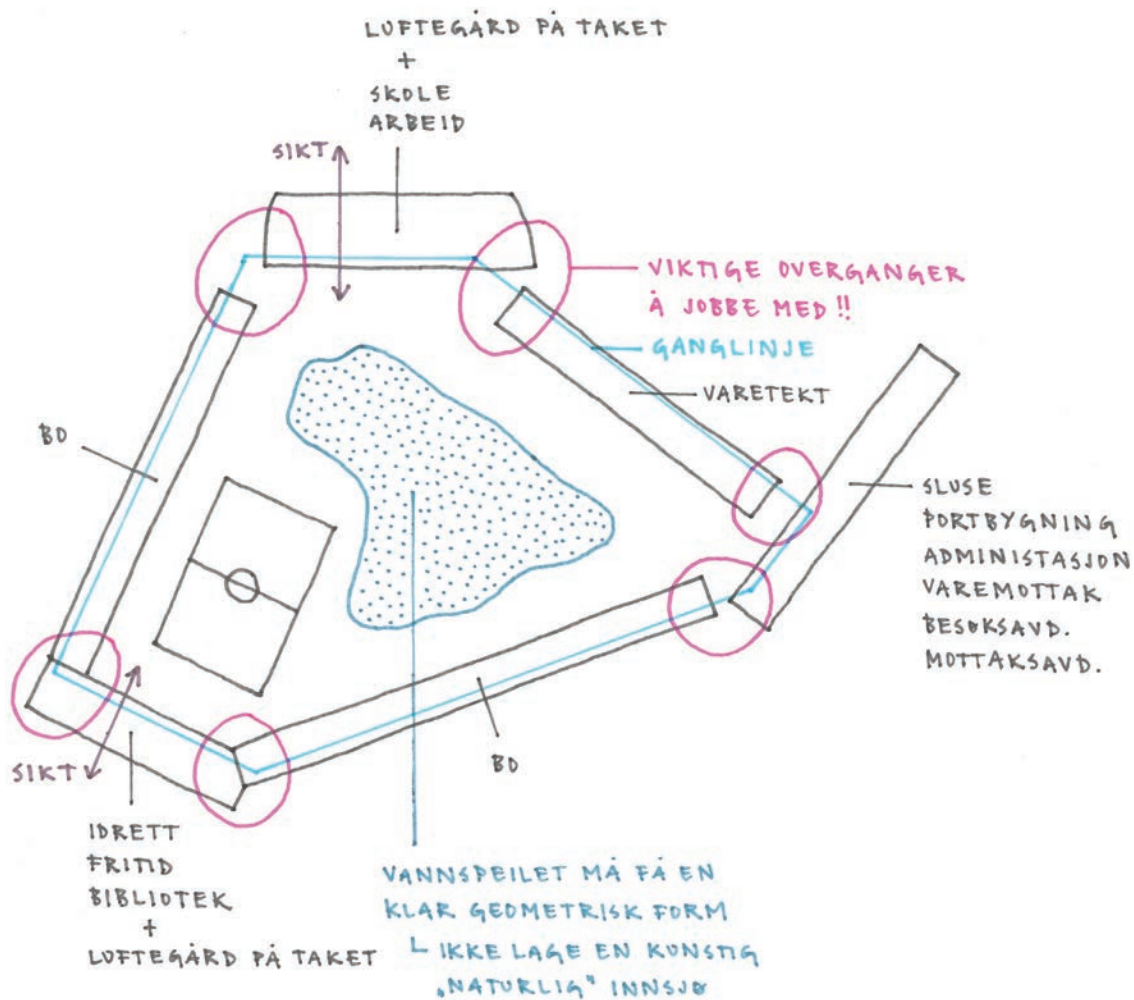
kontorfunksjoner,
og hellig rom
til å være noe

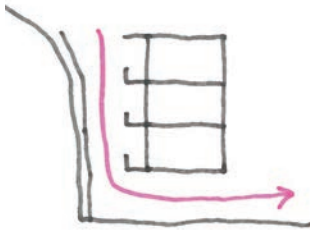

tværsnitt gjennom broen

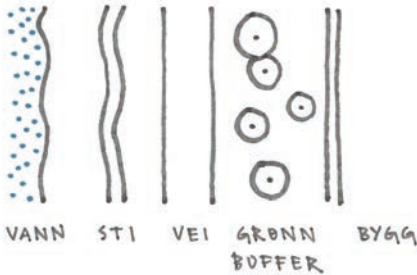

SNITTET

TUNGT VOLUM
SOM SVEVER

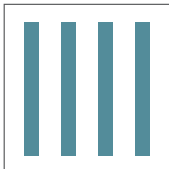
IKKE TEGN ALLE DISSE
SIKTENE!

↳ MER FLYTENDE
OVERGANGER?

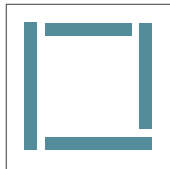
VEILEDNING 13. MARS

- Vi må programmere uteområdet - hvordan skal det brukes?
- Vi må jobbe med å få til en kontinuerlig ganglinje gjennom hele anlegget. I bosesksjonene går ganglinjen på baksiden (mot betongveggen), mens i andre funksjoner går den på fremsiden mot uteområdet, og kanskje også utendørs?
- Vi må også jobbe med overgangene mellom de ulike bygningene - dette er viktige punkter.
- Et grunt vannspeil vil være en kvalitet i det store uteområdet, men det må få en klar (og geometrisk?) form i stedet for at vi etablerer en kunstig "naturlig" innsjø. Nå ser det ut som en ubearbeidet grop.
- Vi må tydeliggjøre snittet i bosesksjonene. Celleetasjene utgjør et tungt volum som svever over en lett og åpen 1. etasje

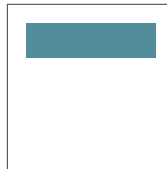
Hvordan skal vannspeilet i uteområdet være?
Hvilken form skal det ha?

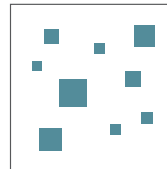
LINEÆRE SONER

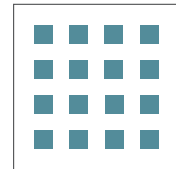
SONE I MIDTEN
÷ skaper samme
situasjon som vi
allerede har, bare at
rommet i midten blir
mindre

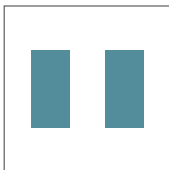
VANN SOM BUFFER
+ skaper avstand til
byggene
+ broer som
inngangsparti

FLERE SMÅ
+ definerer rom
som kan brukes til
ulike aktiviteter

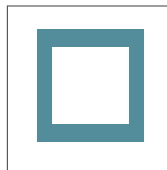
ORDNET
÷ alle rommene er
like
÷ strengt

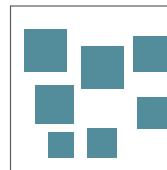
SONE MELLOM

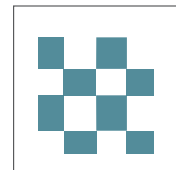
HESTESKO

SLUTTET ROM

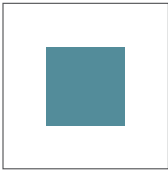

FLERE STØRRE

RUTENETT
+ definerer rom og
ulike soner

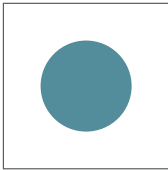
KVADRAT
÷ ensformig
÷ rommene rundt
blir helt like

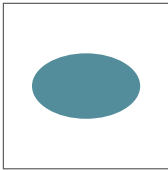
KUNSTIG INNSJØ
÷ unaturlig å lage
en form som skal se
naturlig ut

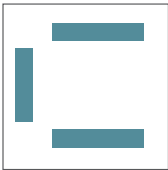
HESTESKO

SIRKEL
+ vandring langs
kanten. ulike
situasjoner gjennom
vandringen?
÷ lite variasjon?

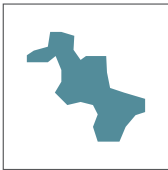
ELLIPSE

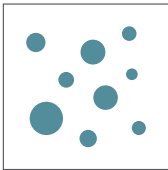
ÅPEN HESTESKO

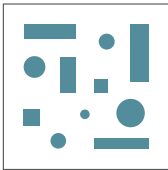
SNARVEIER

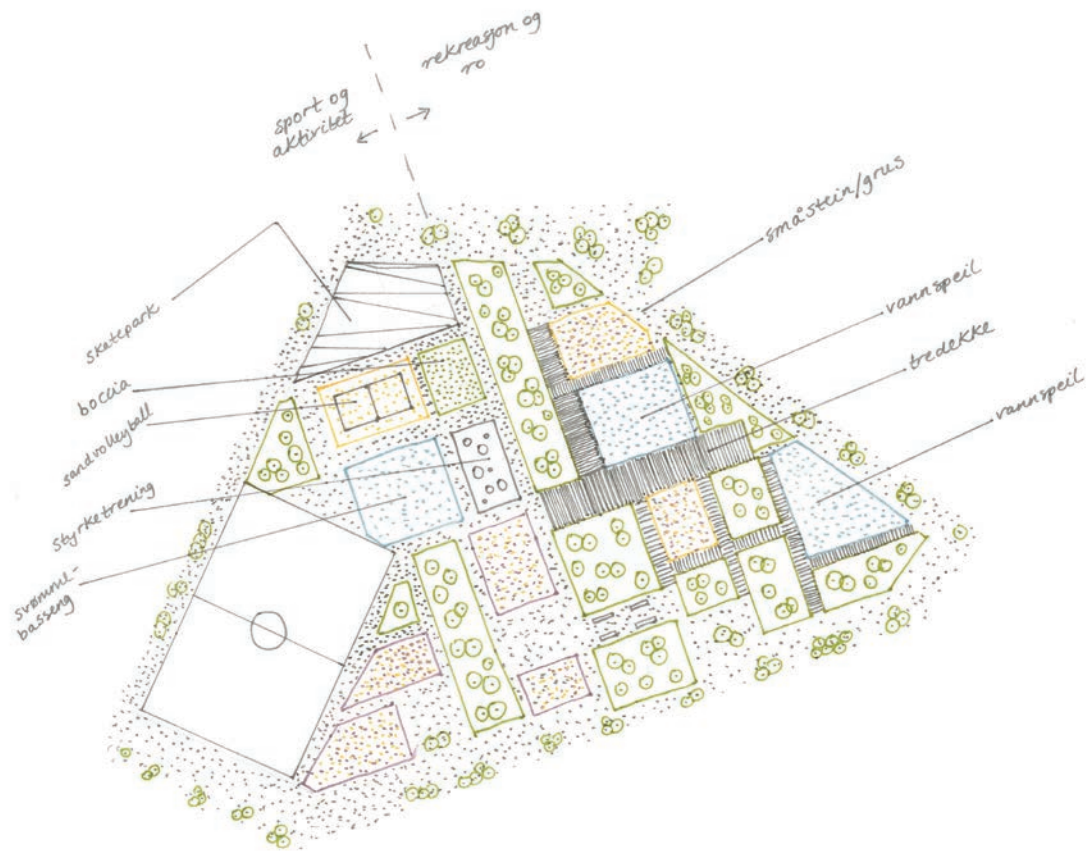
?

MANGE SMÅ
+ hver dam er
knyttet til en
funksjon. ulike
kvaliteter ved hver.
÷ hvordan fungerer
rommene mellom?

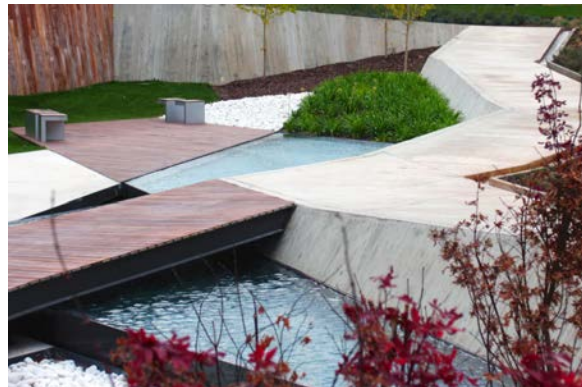
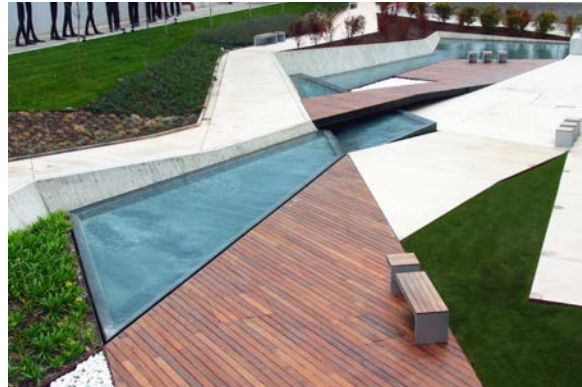

ULIKE FORMER
+ kan skape intime
soner og ulike
situasjoner
+ mye variasjon

planskisse uteområde som lappeteppe

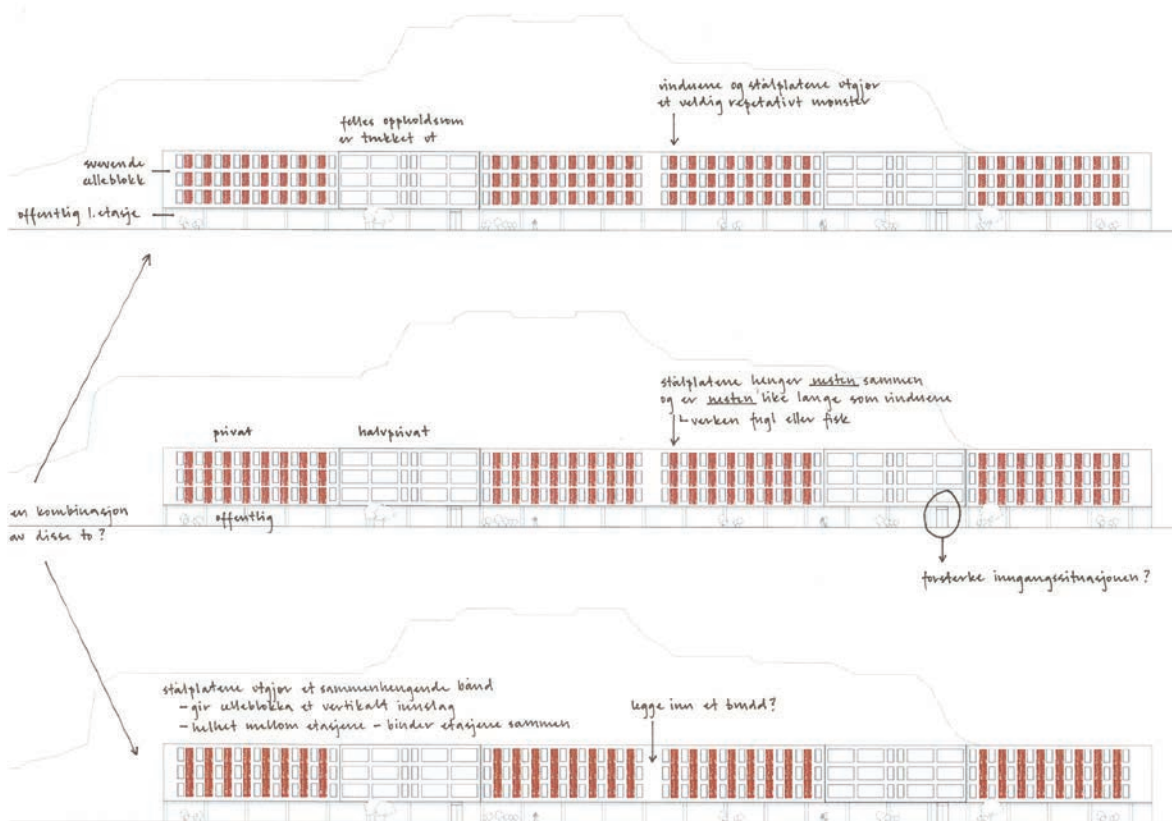

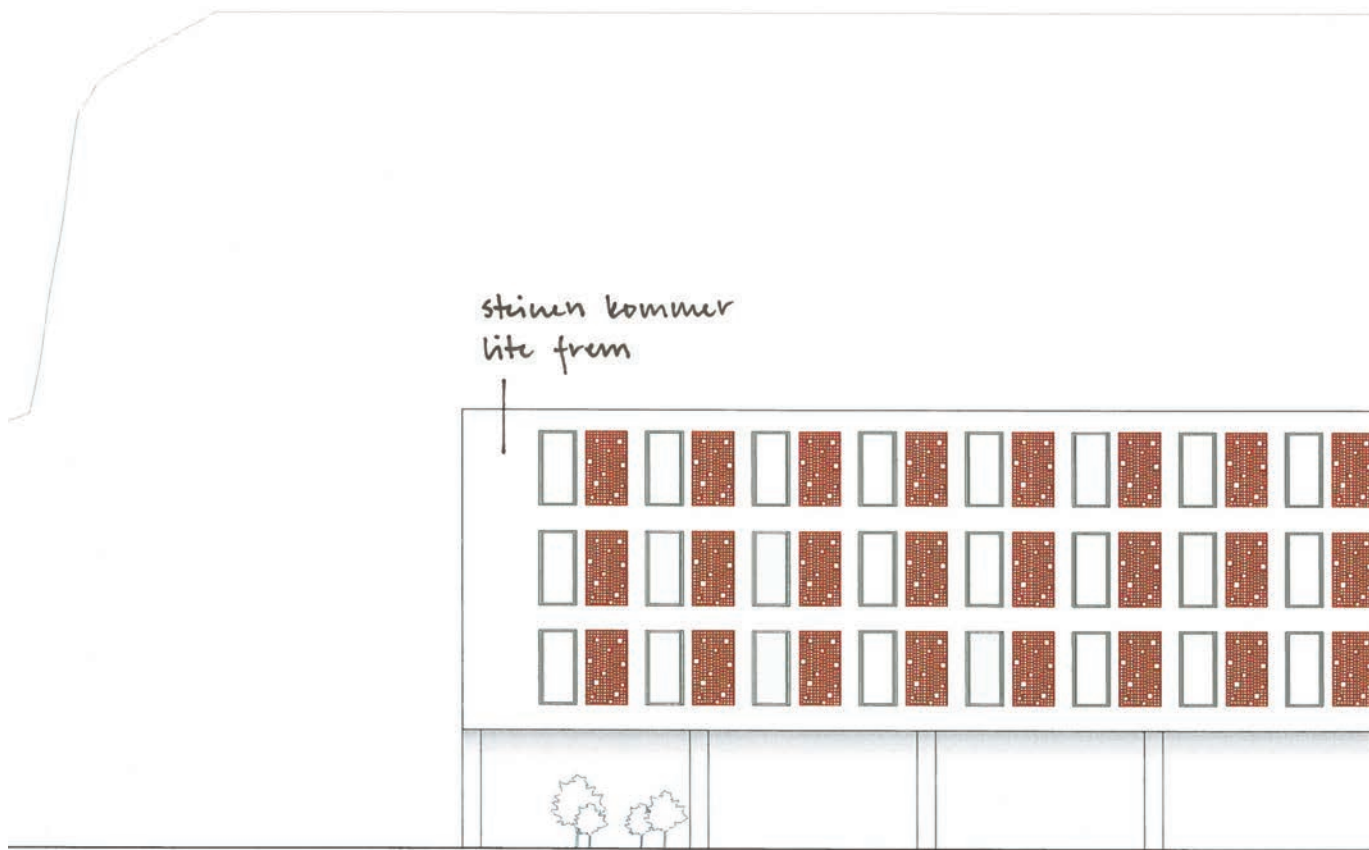

Inspirasjon: The Park - Cigler Marani Architects

Inspirasjon: Jardines del Museo Würth La Rioja

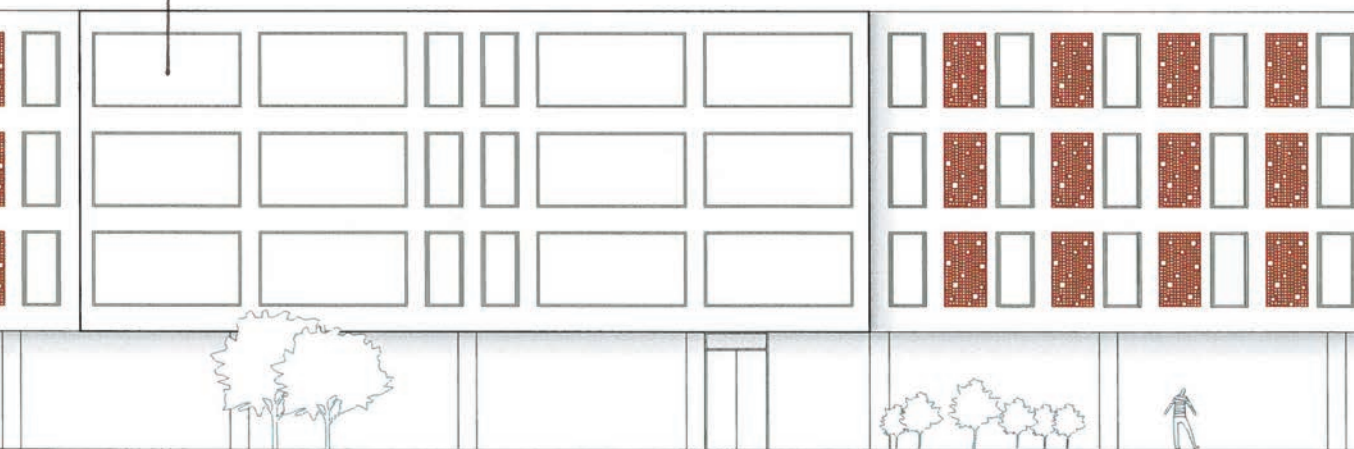

steinen kommer
lite frem

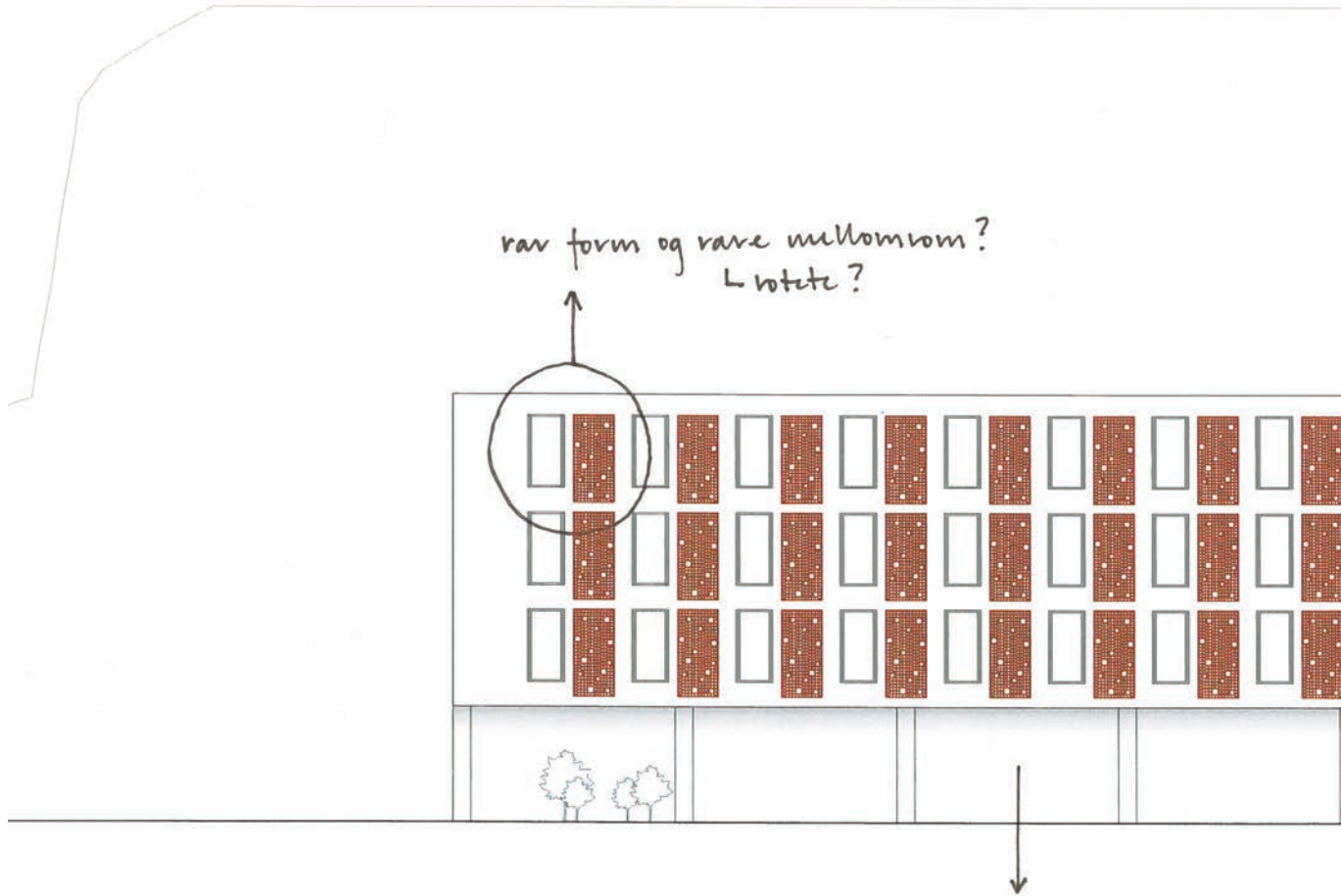
utsnitt av fasadeoppriss av boavdeling - lik høyde på vinduer og perforerte stålplater

indtjene burde
være mindre

| skal det ske noe annet i 1. etasje
under fellesfunksjonene?

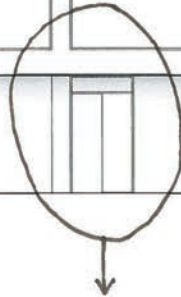
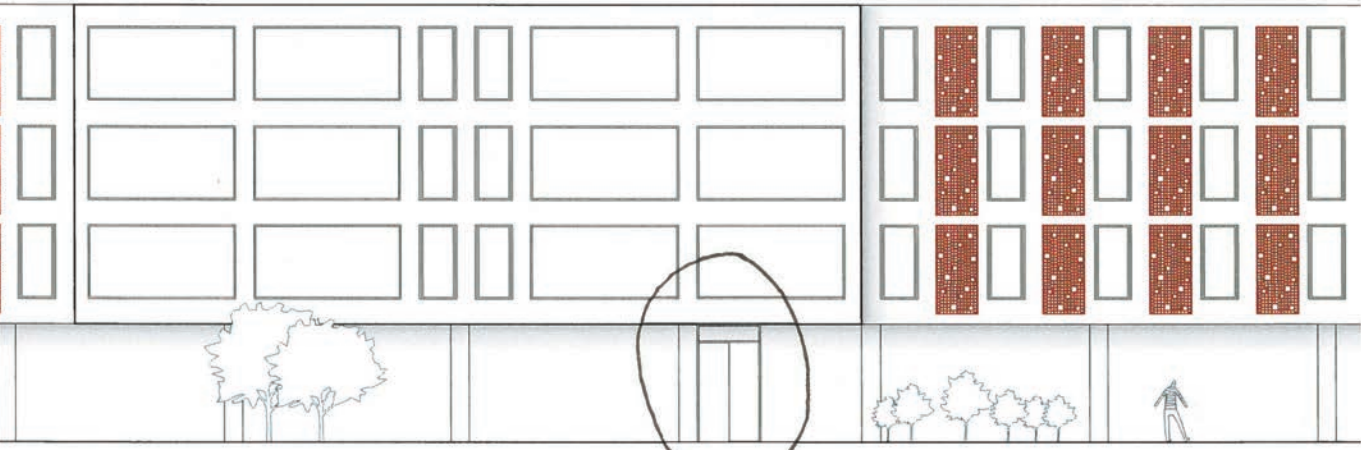

rav form og rare mellomrom?
L rotete?

tanken er en aktiv etasje
som er synlig, men her
fremstår den som rimel

utsnitt av fasadeoppriss av boavdeling - ulik høyde på vinduer og perforerte stålplater

inngangspartiet må fremheves!

je
ig passiv

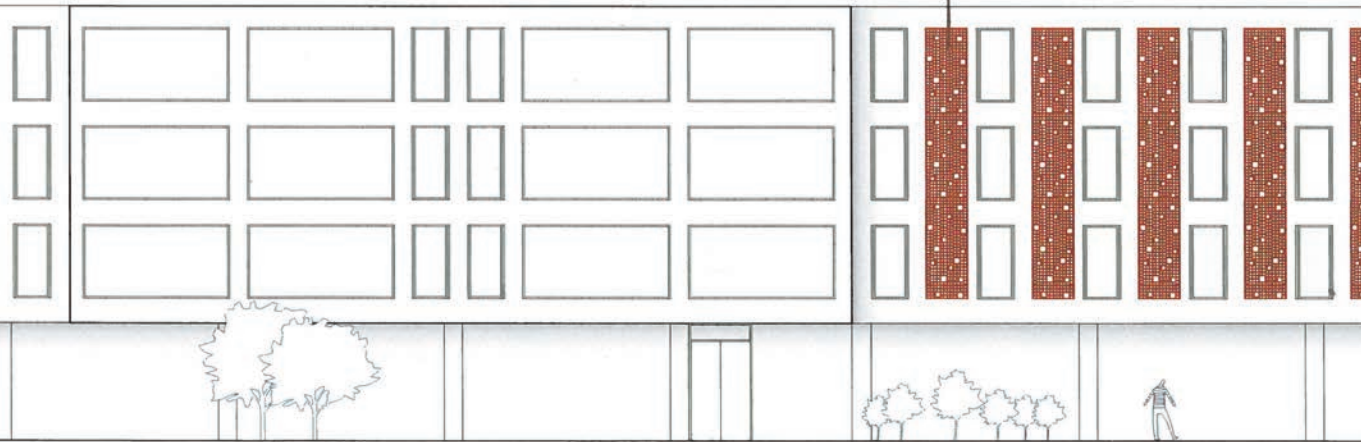

utsnitt av fasadeoppriss av boavdeling - vertikale perforerte stålbånd

jon

kanstje stålplatene
varierer i form, størrelse,
monster og evt. farge?

↑
↳ gi identitet til
de ulike board.

entlig
inn her?

5 m

10 m

STUDIETUR TIL HALDEN FENGSEL

· omvisning av Lasse Andresen, fengselsinspektør

Om fengselet

Halden fengsel tilhører region øst og har høyt sikkerhetsnivå (lukket). Det ligger på Torpum i Halden kommune, omlag seks kilometer i luftlinje fra Halden sentrum. Anlegget har en skjermet beliggenhet i et skogholt omkranset av jordbrukslandskap uten nabobebyggelse i nærmeste omkrets. Fengselet, som er Norges mest moderne, stod ferdig i 2010, og har en kapasitet på 250 soningsplasser og 290 ansatte. De innsatte i Halden fengsel er menn og soner dommer for narkotika, drap, tyveri, voldtekt, ran og legemsbeskadigelse. Halvparten av de innsatte er av utenlandsk opprinnelse og representerer 39 ulike nasjonaliteter.

Halden fengsel er basert på tanken om progresjonssonering, noe som innebærer at de innsatte begynner soningen med strenge sikkerhetstiltak, med gradvis «friere» tøyler i løpet av soningstiden. Tanken er at man først skal sone på mottaksavdelingen før man overføres

til boavdelingene, og videre til overgangsboligen utenfor muren. Dette utgjør en fysisk runde i fengselsanlegget. I Halden fengsel er det ikke noe skille mellom varetektsinnsatte og domfelte, det er kun et skille mellom høysikkerhet og ordinær sikkerhet. Hvis du oppfører deg pent og kan omgås lett med andre, og ikke har noen restriksjoner eller forbud knyttet til varetektssoneringen, kan du flyttes til de ordinære boavdelingene der det er mer fellesskap.

Vårt inntrykk

Førsteintrykket av fengselsanlegget er brutalt og avisende. Det er liten tvil om hva slags type bygg man står foran. En seks meter høy betongmur løper i hver sin retning, kun avbrutt av en port for biler og en inngangsdør for gående. Man har ingen anelse om hva som befinner seg innenfor murene når man står utenfor og aldri har vært inne. Når man kommer inn får man derimot et helt annet inntrykk. Området er åpent og anlegget

fremstår som oversiktlig, med flere frittstående bygningsvolumer fordelt rundt et grønt friareal. Tomten var mer kupert enn vi trodde, og naturen skli inn mellom bygningene der høye furutrær, svaberg og lyng omkranser de menneskeskapt omgivelsene. Det grønne og lette står i sterk kontrast til de tunge, solide bygningene av mørk tegl og den massive ringmuren.

De to boavdelingene ligger på et høydedrag nord på tomten, adskilt og skjermet fra resten av bygningsmassen. Hver etasje i boavdelingene er delt inn i fire boenheter med 10 eller 12 celler. I tillegg er det felles kjøkken, oppholdsrom og vaskerom. Vi fikk inntrykk av at de som bor sammen i en enhet trives i hverandres selskap og nyter godt av fellesområdene knyttet til cellene. Det blir gjort et stort kartleggingsarbeid av den enkelte innsatte for å finne en boenhet han vil passe inn i.

Boavdelingene fungerer godt, men med

noen unntak. Fengselsbetjentene var ikke fornøyde med den smale korridorbredden på boavdelingene. En annen ulempe er at vaktrommet tilknyttet fellesarealene i boavdelingene ikke har utsikt til celledørene. Vi synes den utvendige materialbruken i boavdelingene hadde et hardt uttrykk på grunn av stålplatekledningen som preget fasadene. Det var lite som minnet om et hjem sett utenfra. Innvendig var rommene preget av lyse overflater. I noen av korridorene ga et stort vindu i enden med utsikt mot naturen en kvalitet til rommet. Det skapte et naturlig og levende motiv som var stimulerende å se på, og en fin kontrast til de hvite, sterile og monotone korridorene. Det var også veldig lyst og fint i de korridorene som hadde overlys.

Det som er unikt med Halden fengsel er det såkalte aktivitetssenteret. Her har de innsatte flere ulike aktivitetstilbud som skole, verksteder, hobbyrom og butikk. Aktivitetssenteret ligger i et eget bygningsvolum, og de innsatte må derfor

bevege seg utendørs mellom bolig og arbeid/skole. Dette er i tråd med Kriminalomsorgens normalitetsprinsipp. Vi fikk inntrykk av at de innsatte er svært fornøyde med alle aktivitetene som tilbys. Særlig populært er musikkstudioet Criminal Records, matbutikken Justisen, det hellige rommet og biblioteket. Fengselsbetjentene var imidlertid ikke fornøyde med størrelsen på idrettshallen. Den rommer bare en halv håndballbane, og burde vært dobbelt så stor. De meddelte også mangel på lagringsplass tilknyttet idrettshallen.

En annen unik funksjon i Halden fengsel er besøkshuset, som er et lite hus for innsatte med barn. Her kan familien til den innsatte komme på overnattingsbesøk i 24-48 timer. Tanken er et sted der den innsatte skal få trening i å være en god forelder, der barnas behov står i sentrum. For å få tillatelse til å få besøk her må den innsatte ha gjennomført et «pappakurs». Besøkshuset lå fredelig til, skjermet av mye grønt og adskilt

fra den øvrige bebyggelsen. Det fremstod som en liten enebolig og ga ingen assosiasjoner til et fengsel.

Dagen vi var på omvisning skulle det være personalmøte i fengselet, og alle de innsatte var derfor innelåst på cellene sine. Inntrykket vårt ble derfor preget av at anlegget virket dødt og livløst. De eneste menneskene vi så var fengselsbetjenter. Det opplevdes som en forlatt by og vi måtte forestille oss hvordan dagliglivet egentlig arter seg innenfor murene.

Noe av intensjonen har vært å skape karakterforskjell i de ulike arealene for å gi rikere opplevelser, selv om det er ett samlet anlegg. Dette syntes vi gjenspeilet seg i materialbruken og til en viss grad i interiøret, men det er først og fremst uteområdene som gir anlegget romlige kvaliteter, både ute og inne.

STUDIETUR VESTOPPLAND FENGSEL AVD. GJØVIK

· omvisning av Knut Rødningsby, avdelingsleder

Om fengselet

Vestoppland fengsel tilhører region nordøst og tar varetekt og domfelte hovedsakelig fra Oppland, Hedmark, Akershus og Oslo. Fengselet består av to avdelinger, avdeling Gjøvik med høyt sikkerhetsnivå og avdeling Valdres med lavt sikkerhetsnivå. Vi besøkte avdelingen på Gjøvik. Avdeling Gjøvik ble bygget i 1860-1862 og er en av Gjøviks eldste bygninger. Fengselet er tegnet av tyske arkitekter som var engasjert for å tegne fengsler over store deler av landet. Det har gjennom alle år fungert som fengselsbygg.

Avdelingen har høyt sikkerhetsnivå med 20 ansatte og plass til 24 innsatte. Innsattgruppen består av mannlige varetektsinnsatte, samt domfelte med relativt korte dommer som ikke er egnet for soning i avdelinger med lavt sikkerhetsnivå. Innsatte med narkotikadommer utgjør den største delen av innsattgruppen.

Vårt inntrykk

Gjøvik fengsel er en del av byen. Det ligger sentralt på en høyde like nord for 1860-årenes

sentrum av Gjøvik og er omgitt av boliger, næring og en barnehage.

Førsteintrykket gir ingen umiddelbare assosiasjoner til et fengsel. Et flott gammelt teglsteinsbygg, på størrelse med boligbebyggelsen rundt, møter forbipasserende som kommer fra sentrum. Ingen høy ringmur i betong, men et hvitt stakittgjerde omgir tomten. Bakfor dette strekker det seg imidlertid et høyt nettinggjerde med piggråd på toppen, og sammen med gitter i alle vinduer, vitner det om hva slags type bygg det er snakk om.

Vis a vis barnehagen er inngangen til fengselet. En port i gitter tilknyttet en hvit trevilla. Dette er det eneste bygget på anlegget i tillegg til teglsteinsbygningen, som utgjør selve fengselet. Trevillaen var opprinnelig stall og vedskjul, og ble senere gjort om til bolig for ansatte og siden bolig for inspektøren. I dag fungerer det som møtelokaler, og det er her vi får vårt første møte med fengselet på innsiden.

Innslusing gjennom høye betongmurer med registrering av legitimasjon og eiendeler føles langt borte, mens vi sitter i den hvite trevillaen med barnehagen tvers over veien. Gjøvik fengsel bærer preg av å være et lite fengsel, også når det gjelder sikkerhetsklarering. Selv om vi må legge fra oss mobiltelefoner og andre eiendeler i det hvite huset, og kun tar med oss notatbok og penn før vi skal inn i selve fengselsbygget, føles det mer som at vi skal få omvisning på en skole enn i et fengsel. Vi blir fulgt over gårdsplassen og låst inn i teglsteinsbygget. Med unntak av en metalldetektor litt videre innover i bygget, oppleves inngangssituasjonen svært forskjellig fra de større fengslene vi har besøkt. Borte er betjentene bak glassvegger, flyplass-scannere og alle sjikt man skal igjennom.

Fengselet har gjennomgått renoveringsarbeider og fremstår ikke så gammelt og slitt som medieomtalen av 1860-fengselene gir inntrykk av. De ansatte sier de generelt er fornøyde med fengselets bygningsmessige tilstand, nye tekniske føringer og overflatearbeider gjør at fengselet

fungerer fint selv om det er gammelt. Det ligger mye historie i veggene, og selv om bygget oppleves som labyrintisk å bevege seg i for oss som opplever det for første gang, har det sin sjarm. Det litt uoversiktlige preget kan skyldes de jevnlig ombygningene som er blitt gjort innvendig.

Én del som imidlertid fremstår i stor grad som opprinnelig er celleavdelingen, både når det gjelder eksteriør og interiør. Planløsningen med galleri og celler langs begge langsider over to etasjer og en trapp midt i rommet er bevart. I tillegg er mange originale bygningselementer intakt, som bjelker, knekter og trapp. Vi opplevde celleavdelingen som et pusterom etter de trange og små rommene vi hadde gått i gjennom tidligere. Med god takhøyde og et mer åpent preg skilte deg seg fra resten av interiøret. De gamle bygningselementene som er bevart noen steder ga det dessuten et særpreg. Cellene fremstod derimot ikke som like gode rom. Selv om de hadde godt med dagslys, var de trange og små uten eget rom for toalett.

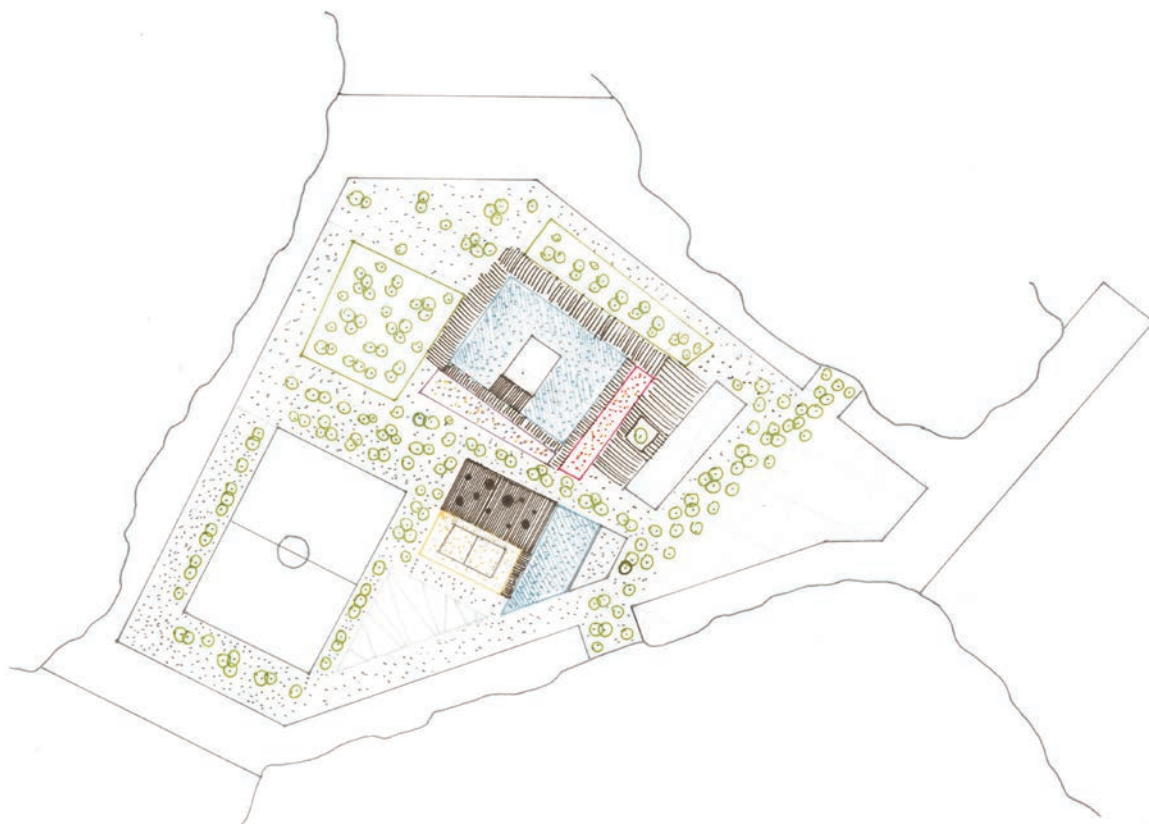
Skole- og aktivitetsavdelingen, som knyttet seg til cellavdelingens andre etasje var også liten og trang. Selv om de innsatte her nyter godt av flere tilbud, som bibliotek, it-undervisning, allmenn undervisning og formgivning, ble vi fortalt av de ansatte at de gjerne skulle hatt mye større plass til disse funksjonene.

Til tross for liten plass, ble det snakket mye om fordelene ved et lite fengsel. De innsatte blir godt kjent med betjentene og får mye oppfølging. En lærer fremhevet trygghetsfølelsen som særlig viktig. Hun mente den var lettere å oppnå i et lite og intimt miljø.

Færre aktivitetstilbud og mindre variasjon i omgivelsene ser vi på som ulempene ved et fengsel som Gjøvik. Man beveger seg aldri ut av bygningsmassen for å komme til ulike funksjoner, alt er plassert i samme bygg. Med et så kompakt og lite anlegg, blir det liten variasjon i rom og omgivelser, og heller ikke de samme tilbudene hva gjelder fritidsaktiviteter, undervisning og arbeidsvirksomhet.

I motsetning til i Halden fengsel, er det lite kontakt med natur og grønt. De to mindre luftegårdene som er tilknyttet celleavdelingen er gjerdet inn av høye betongvegger, med grus på bakken. Man har ingen sikt ut av luftegården, kun opp mot himmelen. Men det at den ene av disse luftegårdene i stor grad kunne benyttes når man selv ønsket, var svært verdsatt blant de innsatte. En nyere og større luftegård er utarbeidet i senere tid. Denne er kun i bruk til bestemte tider av døgnet. Her er det ingen betong som omkranser uterommet, men et høyt nettinggjerde som vegger og tak. Fra visse vinkler så gjerdet nesten transparent ut og man fikk inntrykk av at det ikke var der i det hele tatt. Dette bidro til sikt og en litt mer åpen følelse, men heller ikke i denne luftegården var det noe grønt, kun grus.

I Gjøvik så vi helt klart fordelene som ligger i et lite fengselsanlegg. Trygt, intimt og med et godt fellesskap mellom innsatte og ansatte. Er det umulig å oppnå noen av de samme kvalitetene i et større fengselsanlegg?

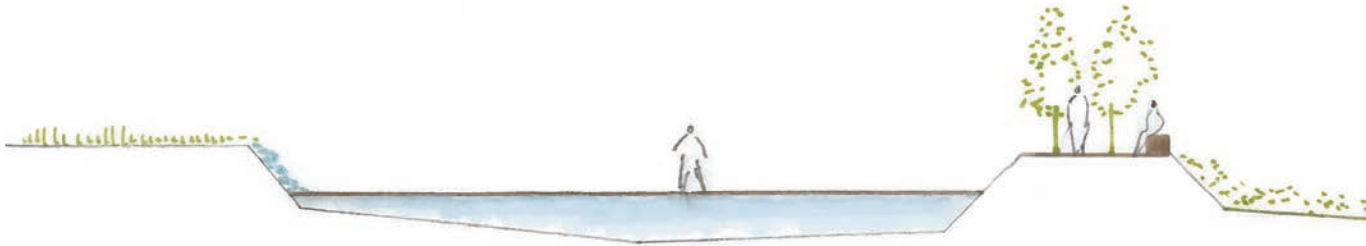
planskisse uteområde

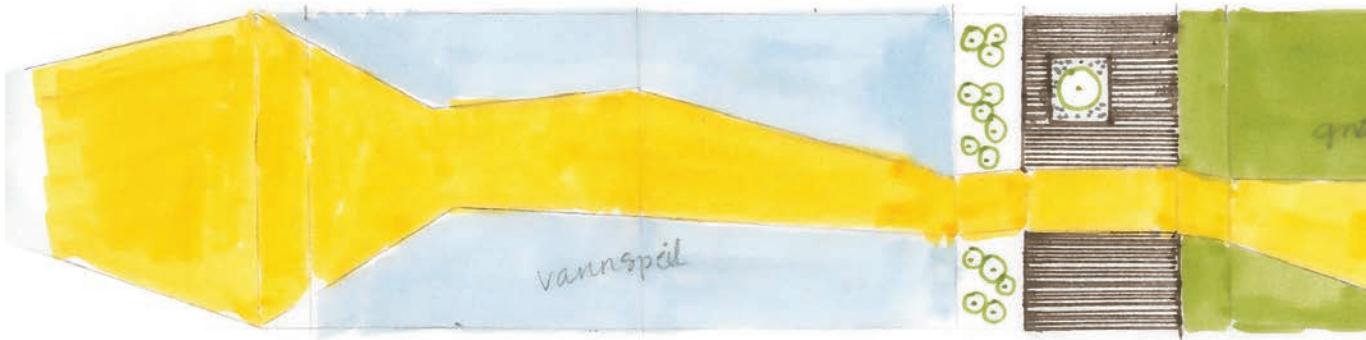

planskisse uteområde

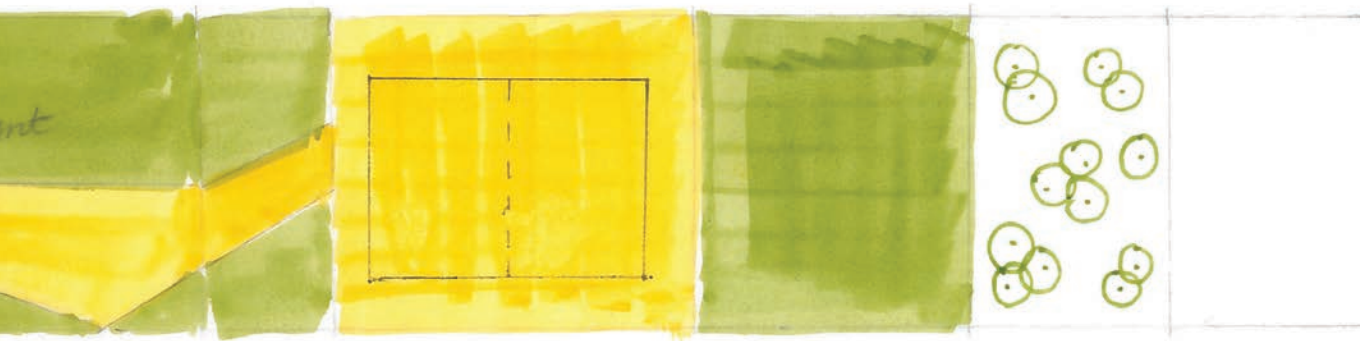

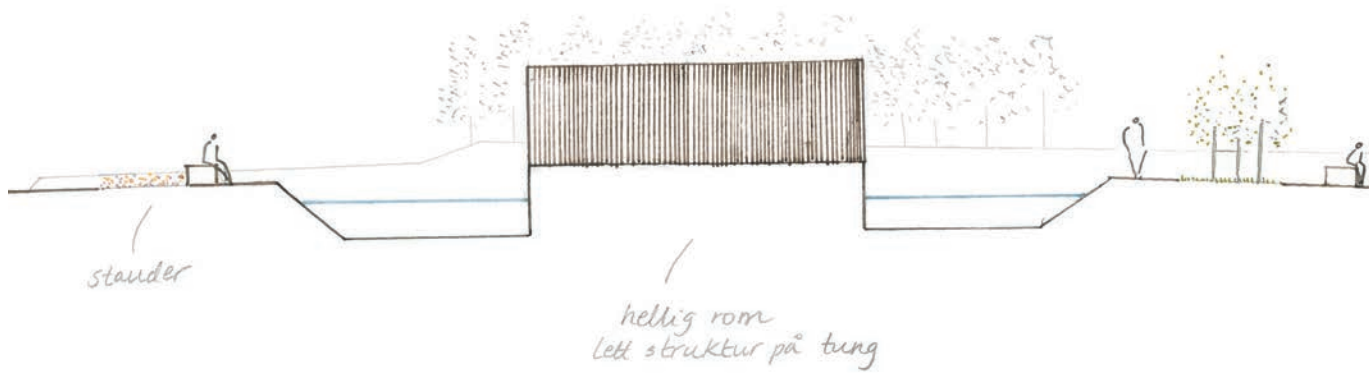

snittskisse av uteområdet med geometrisk natur
 · betongveggen inne er en geometrisk abstraksjon av terrengformasjonene,
 men kan uteområdet være en forlengelse av disse linjene i snitt?

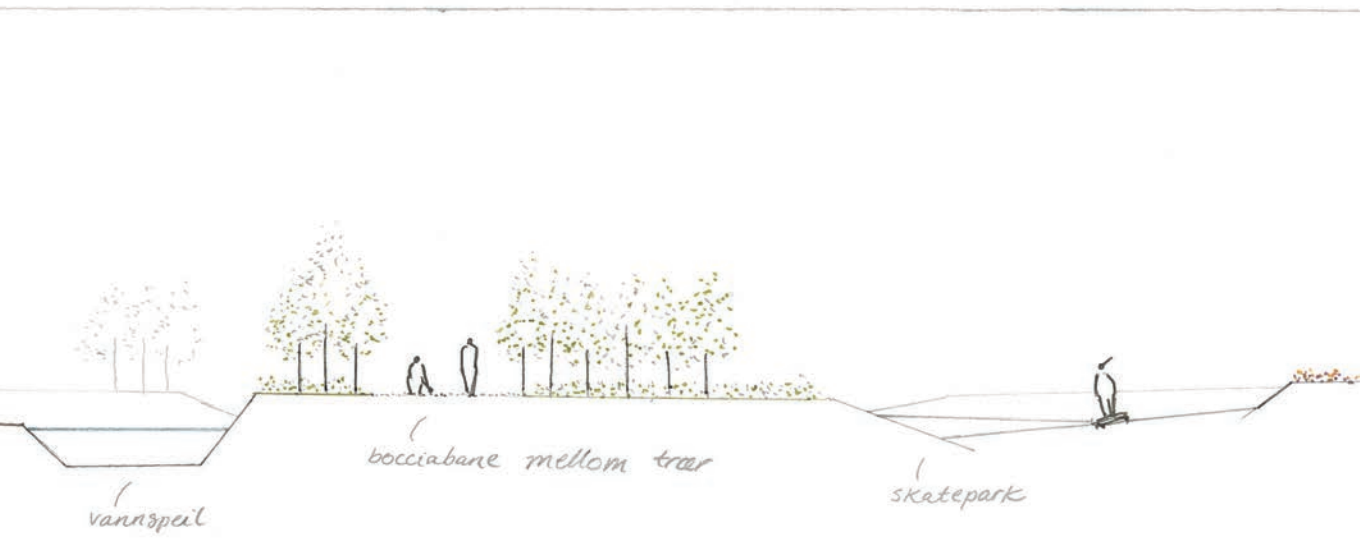
planskisse av uteområdet med geometrisk natur
 · fargen på betongveggen inne kan komme ned på gulvet ved
 inngangssituasjonen og bli med ut for å synliggjøre inngangene i bosesjonene

snitt av uteområdet

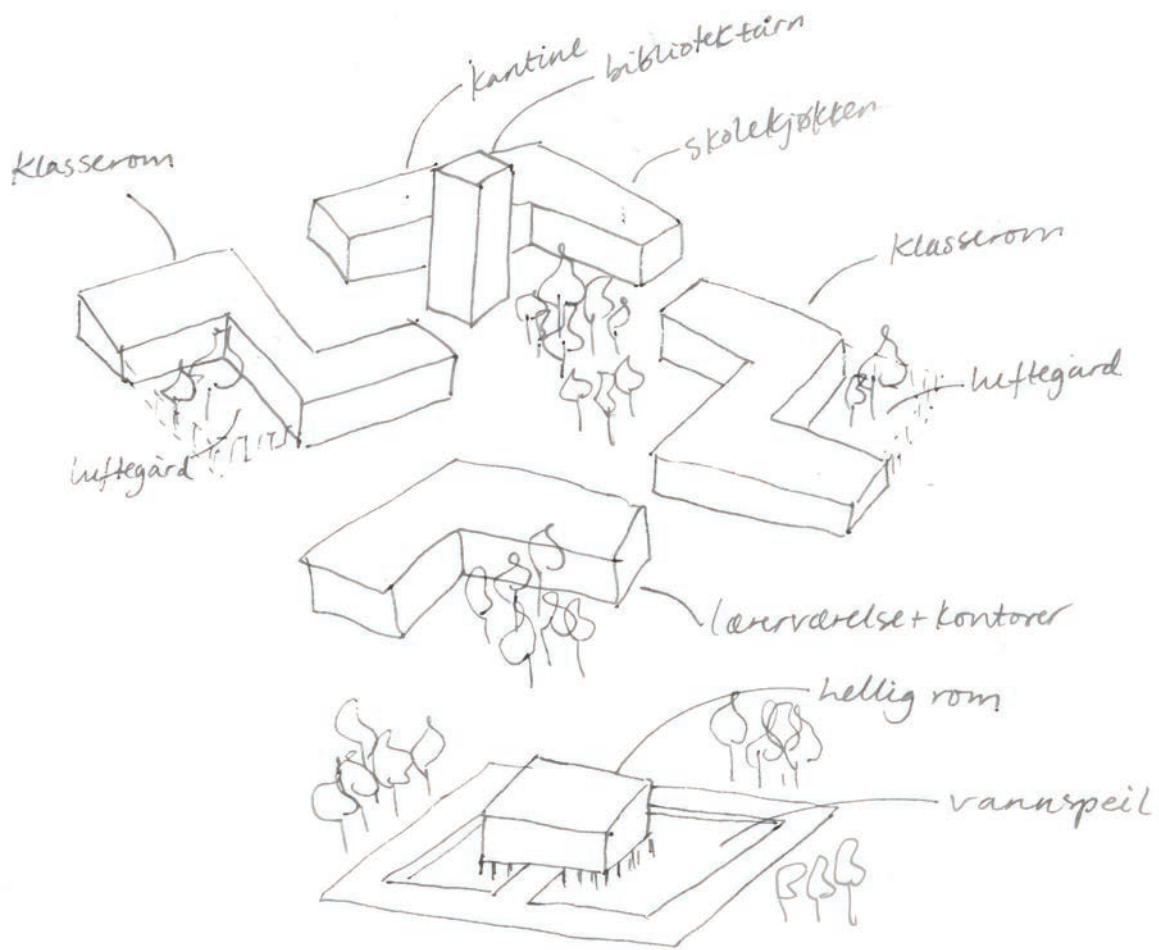
vannspeil

bocciabane mellom trær

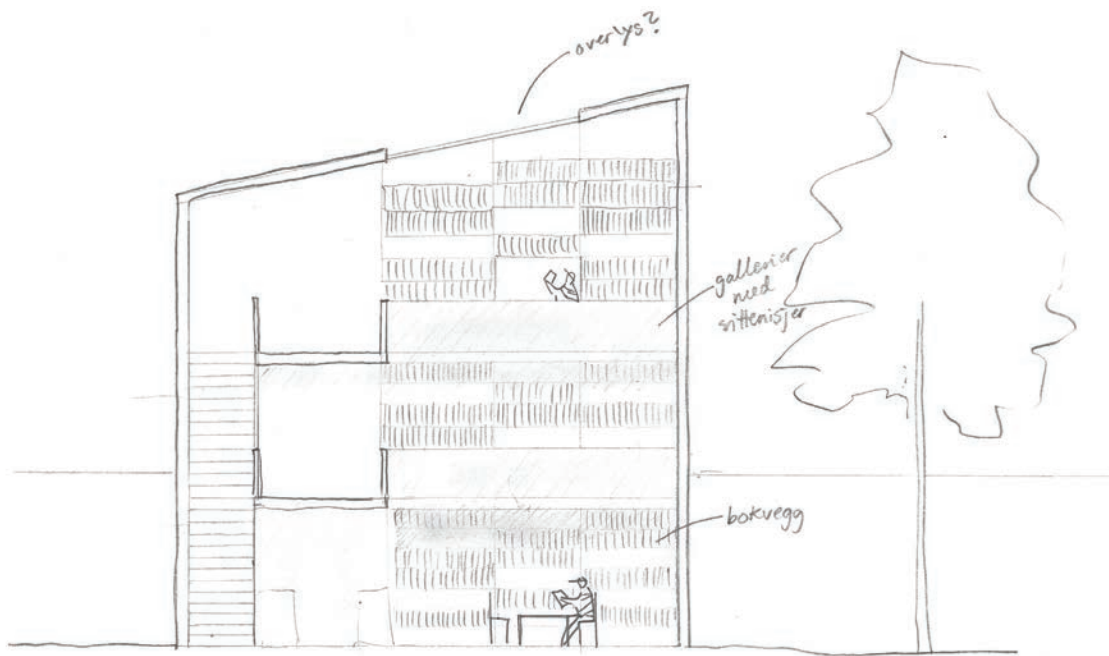
skatepark

5 m

10 m

skisse av skoletun

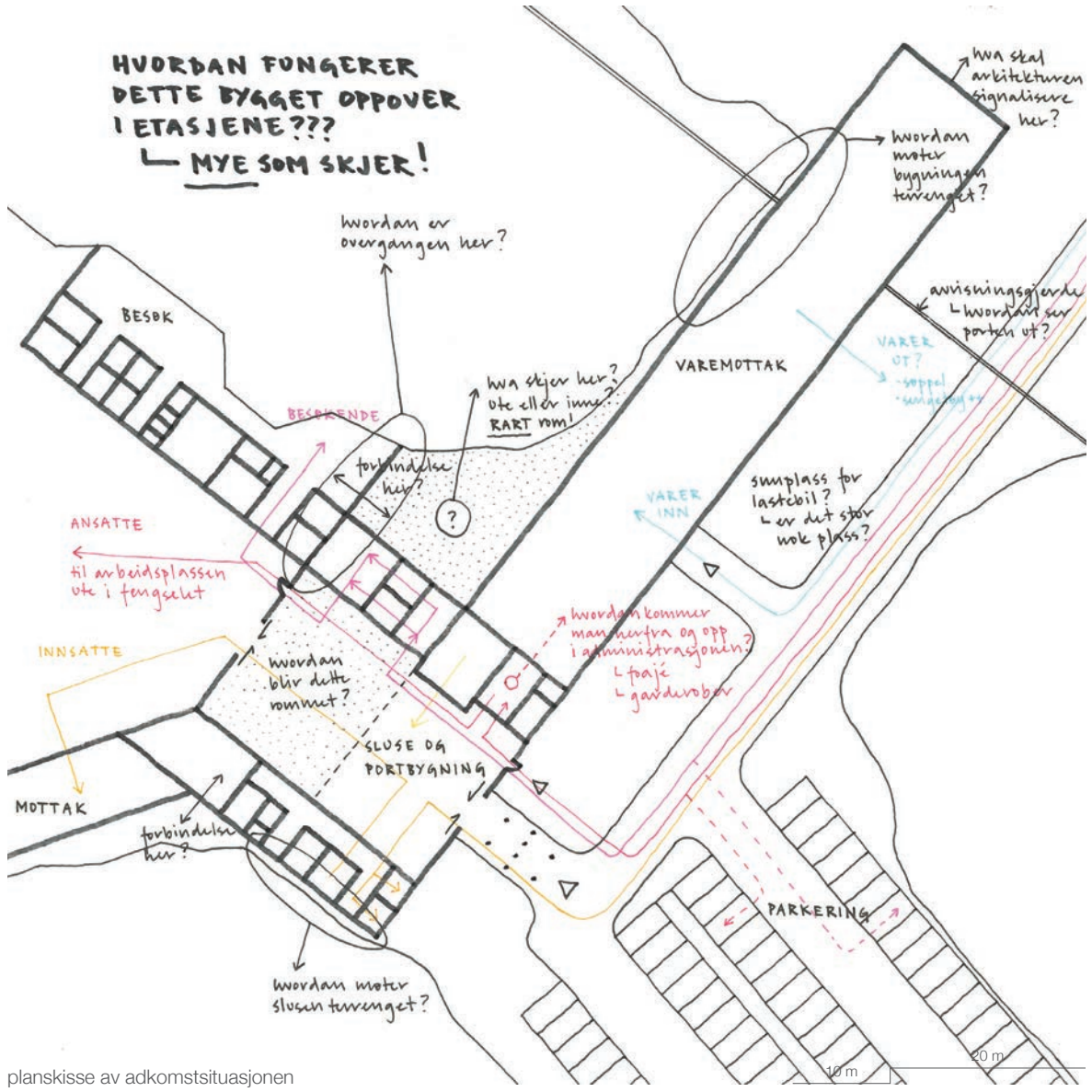

snitt av bibliotek

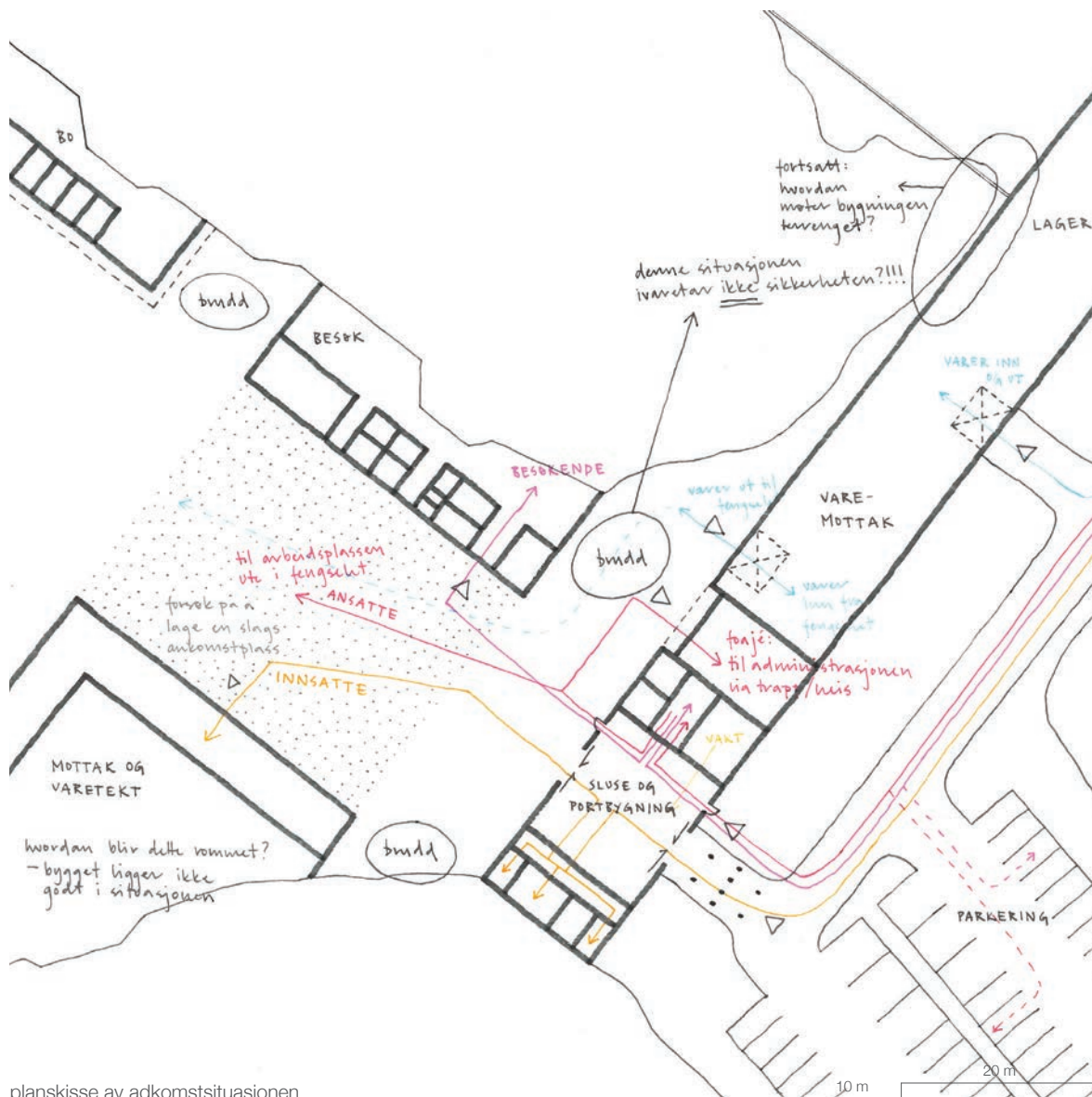

**HVORDAN FUNGERER
DETTE BYGGET OPPOVER
I ETASJENE???**

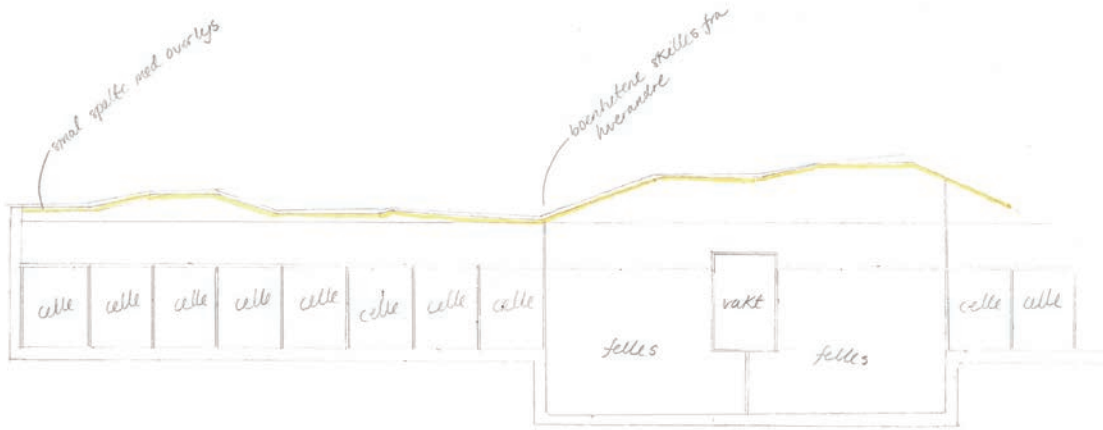
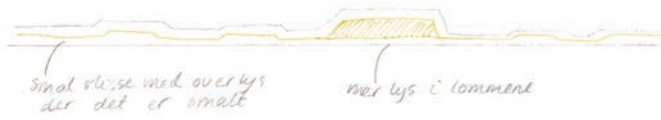
↳ MYE SOM SKJER!

planskisse av adomstomsituasjonen

planskisse av adkomstsituasjonen

plan baseksjon 1:200

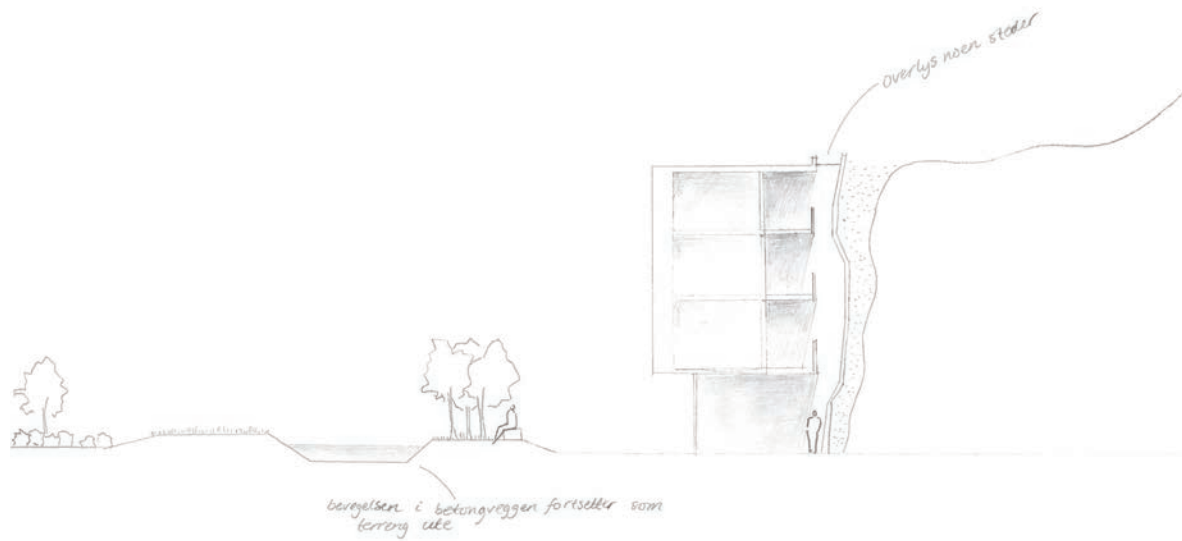
overlys-variasjoner:

- ↳ overlystet kan variere mellom hver beenheter (horisontalt)
- ↳ fargen på betongveggen kan variere i fargetone mellom hver beenheter (vertikalt)
  - ↳ markere nedover? ↳ eller variere i materialitet?

plan av baseksjon og tanker om overlyset

snitt av boseksjon

INNGANGSSITUASJONEN

Vi har lest at flere innsatte beskriver soningsoppholdet som en opplevelse utenfor tid og sted (Arkitektur N 05/2010). Hvordan kan arkitekturen legge opp til at de innsatte får større bevissthet rundt tid og sted?

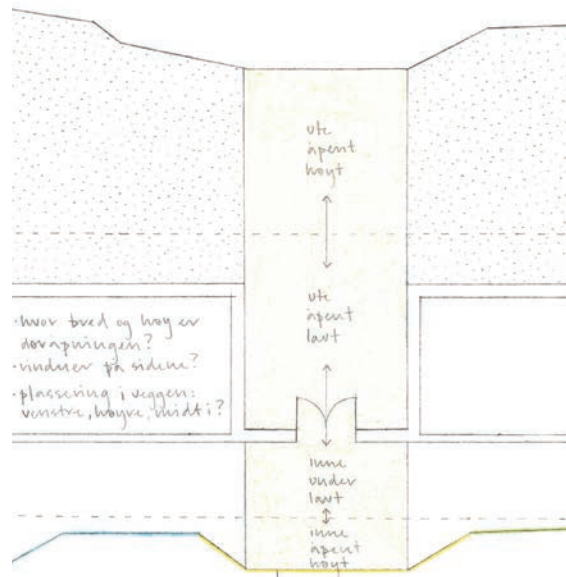
Vi ønsker at de innsatte skal ha opplevelsen av å ha en daglig rytme og et forhold til tiden som går. I bygningsmassen har vi derfor valgt å legge opp til at de innsatte skal bevege seg utendørs mellom der de bor og der de går på skole eller jobber, slik det også er i livet utenfor murene. I denne sammenhengen tenker vi at inngangssituasjonen i boavdelingene er en viktig overgang som kan understreke opplevelsen av å ha en daglig rytme.

Man forlater boavdelingen på starten av dagen for å gå på skole eller jobb, og man kommer tilbake etter endt arbeidsdag. Her har vi tenkt en romlig sekvens:

Forlate: fra et høyt åpent rom inne – under noe lavt inne – under noe lavt ute – ut i et stort åpent landskapsrom.

Komme tilbake: fra et stort åpent landskapsrom ute – under noe lavt ute – under noe lavt inne – et høyt åpent rom inne.

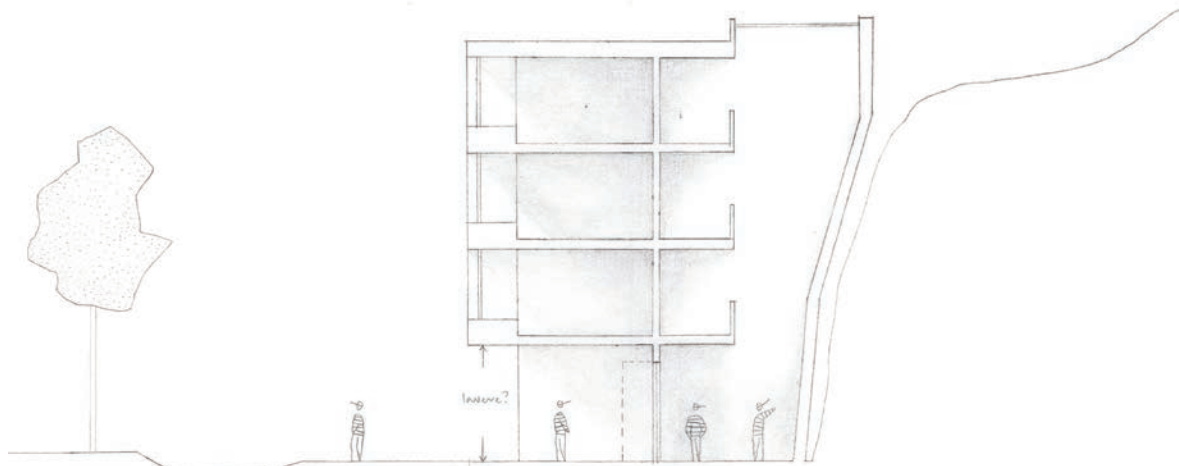
Vi tenker også at fargen på betongveggen mot terrenget inne kan komme ned på gulvet og bli med ut for å markere og tydeliggjøre inngangssituasjonen ytterligere. Alle inngangssituasjonene til boseksjonene kan ha forskjellige farger eller materialer, slik at hver inngang får sin egen identitet.

fargen på betongveggen ved inngangen går ned på gulvet for å markere og tydeliggjøre inngangssituasjonen i boavdelingen - et bånd som går ut
- øke bevisstheten rundt det å gå inn og ut
- identitetskapende?

plan av inngangssituasjon i boseksjon 1 m 5 m

OVERGANGEN
MELLOM UTE OG INNE

ute
åpent
høyt

ute
under
lavt

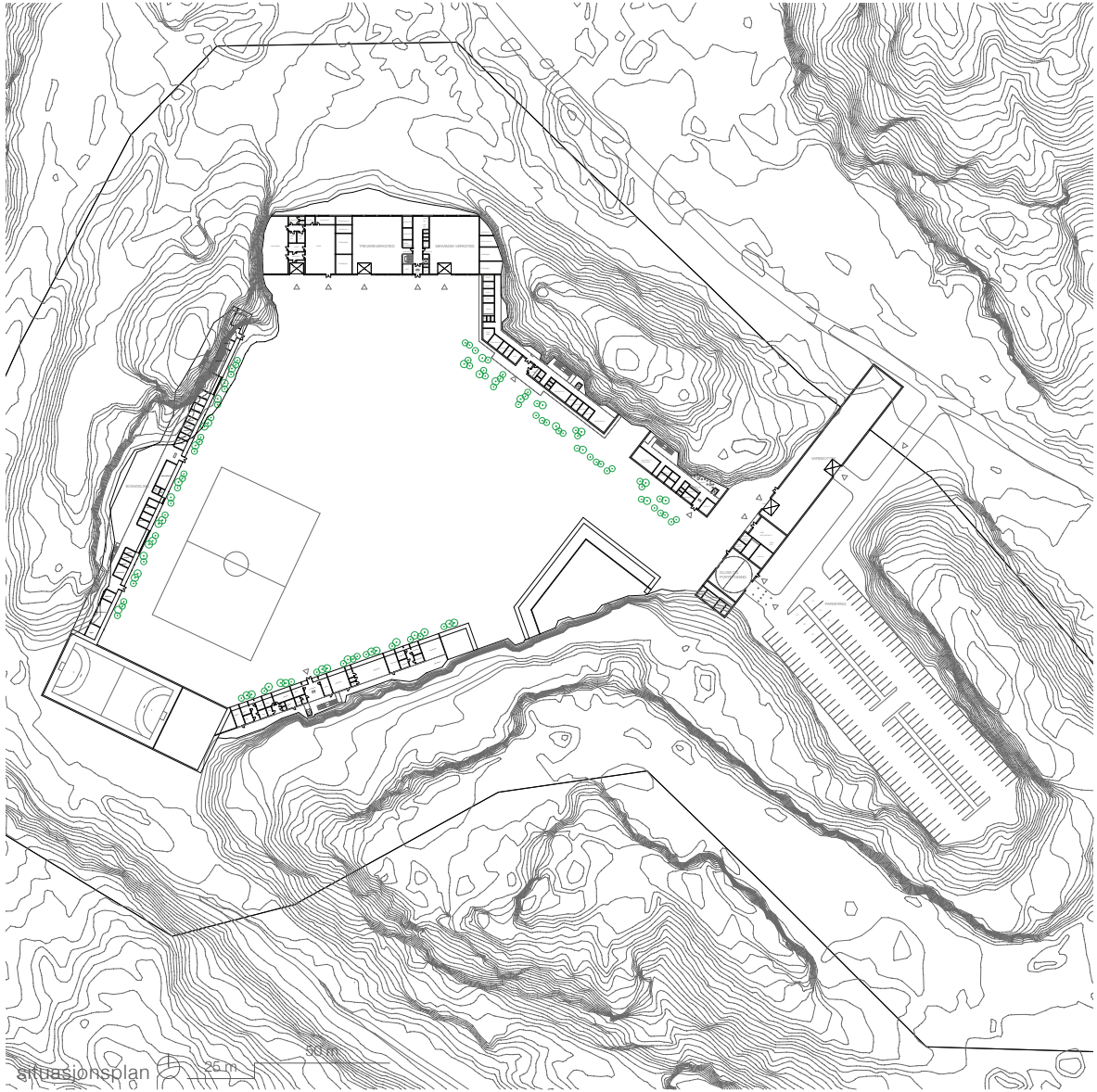
inne
under
lavt

inne
åpent
høyt

snitt av inngangssituasjon i boeksjon

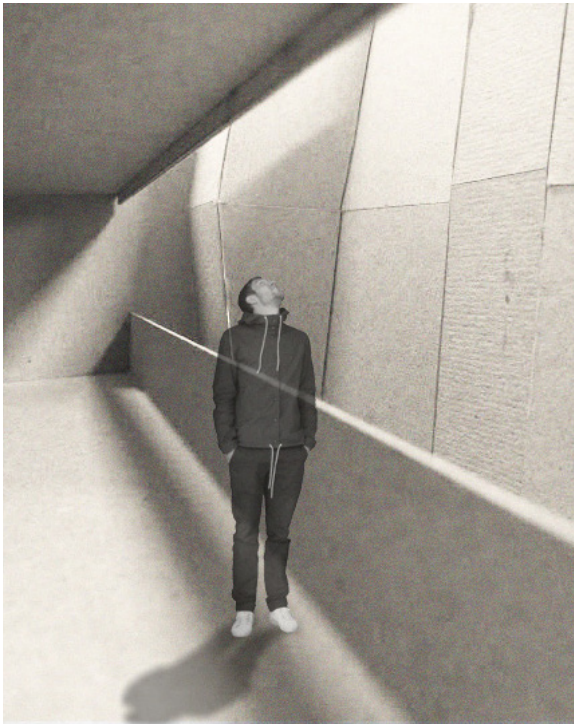

DET STORE ROMMET

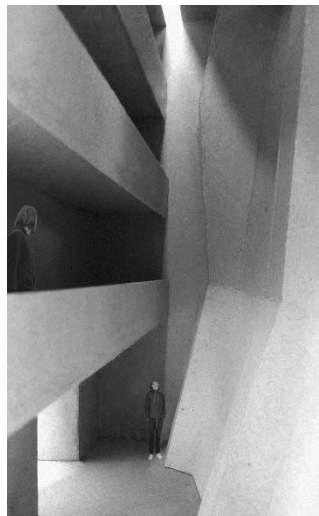
Vi ville undersøke det store rommet i boseksjonene videre, og lagde derfor en snittmodell i en større skala enn sist. I 1:50-modellen vi lagde, ønsket vi spesielt å utforske lysvirkninger og fargebruk. En større skala ga dessuten muligheter for å komme nærmere inn på ulike situasjoner, som f.eks. på messaninene i celleetasjene. Lyset som traff gulvflaten på messaninene ga en romlig kvalitet, og forbandt disse mer med det store rommet. Ved å forskyve messaninene ørlite inn oppover for hver etasje, oppstod det en lysvirkning på rekkverkene vi syntes var en fin detalj.

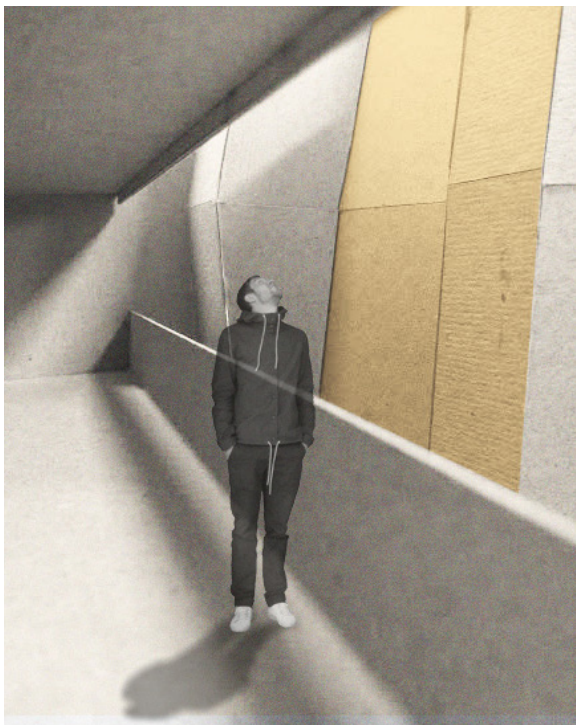

Vi undersøkte flere typer av overlys ned til det store rommet og på betongveggen. Hver variant ga ulike kvaliteter til rommet, og endret rommets særpreg. Med et stort overlys som strakk seg mellom messaninene og betongveggen oppnådde man som tidligere nevnt en fin lysvirkning inn på messaninene. Andre varianter av overlys satte betongveggen og bevegelsen i denne mer i fokus. Ved å slippe inn lys i "striper" på tvers av taket, oppstod det et lysspill på betongveggen som forsterket veggens dynamiske karakter. Selvom messaninene i dette tilfellet ble mer mørklagt, syntes vi lysvirkningen på betongveggen ga rommet som helhet et spennende preg. En smal stripe med lys, parallell med langsiden av bygget, skapte ikke det samme dynamiske lysspillet, men fremhevet rommets høyde og vertikale karakter. Vi tror at ulike typer av overlys ikke bare vil gi det store rommet en variasjon, men også bidra til at hver boenhet får en egen identitet.

Igjen forsøkte vi å fargesette betongveggen. Det var nyttig å kunne sammenligne modellbildene som hadde fargede vegger med modellbildene uten fargesetting. Da var det lettere å se om fargene ga rommet en kvalitet eller ikke. I en inngangssituasjon på bakkeplan syntes vi fargen som strakk seg fra vegg og videre ned på gulvet ga en spennende virkning. Den ledet deg inn i det store rommet, og var med på understreke kontrasten av å gå under noe lavt og mørkt og inn i et høyt og lyst rom. Vi syntes imidlertid takhøyden i inngangspartiet kunne vært enda lavere, for å oppnå en enda større virkning mellom lavt og høyt.

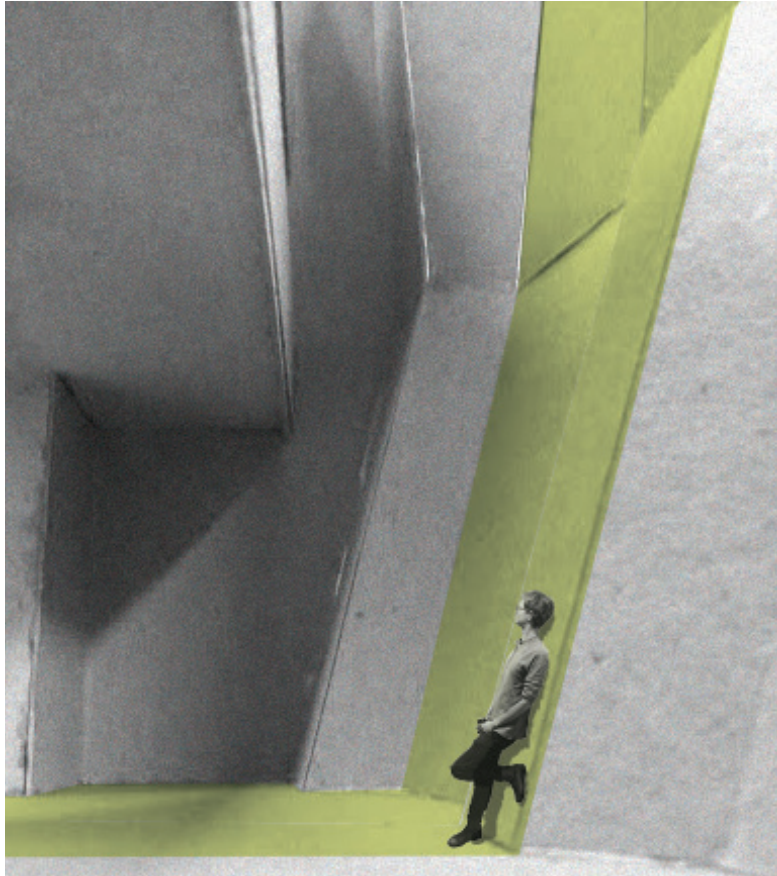

Vi undersøkte med forskjellige farger og hvor mye av betongveggen som skulle være malt. Når hele veggen var malt, syntes vi de lyseste og mest dempede fargene fungerte best. De mettede og kraftfulle fargene ble fort veldig dominerende på store flater. Smalere striper med kraftige farger vertikalt på veggen skapte derimot en diskret effekt, som samtidig ga rommet liv og identitet. Når endeveggen ikke hadde farge fikk man et bedre inntrykk av den lange og bevegelige betongveggen som et eget vertikalt element.

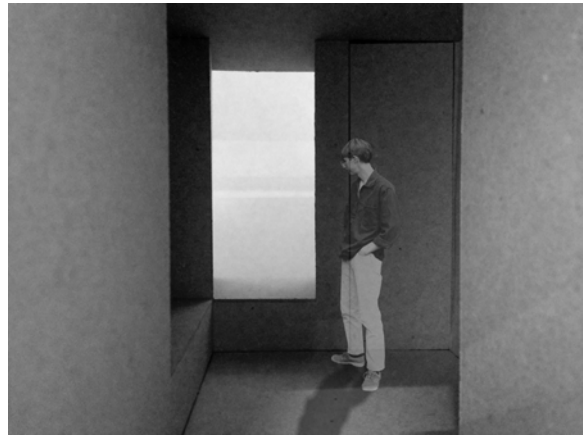

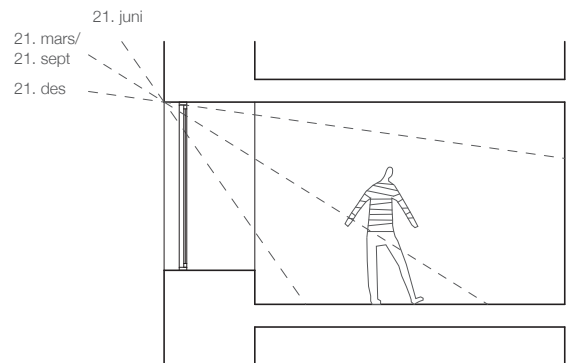
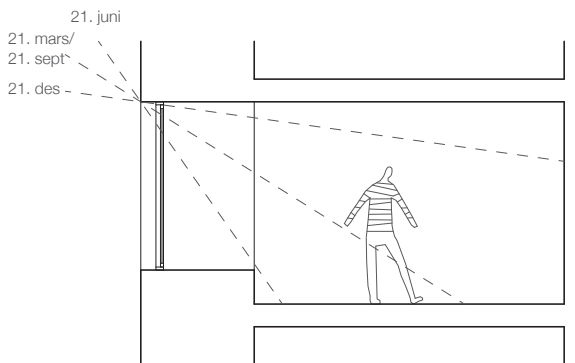
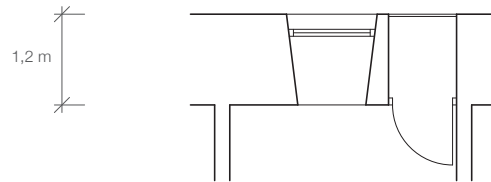
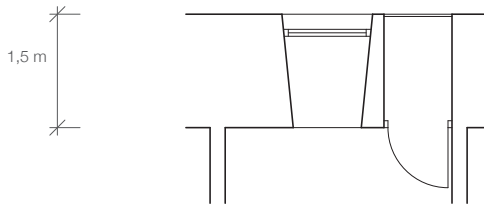
Vi synes lysvirkninger fra dagslyset og fargeinnslag på betongveggen har flere positive sider. I tillegg til å gi hver boenhet identitet og særpreg, vil det gjøre rommet mer levende. Farger endrer karakter med det naturlige lyset, og nyansen i fargen vil dermed endre seg etter tid på døgnet og året, og ved ulike værtyper. Som innsatt i fengsel oppleves ofte soningen som et opphold i en dykkerklokke, utenfor tid og sted. Kanskje variasjonen av fargen og lyset kan være med på å gi økt bevissthet om tiden som går?

Dagslysundersøkelse av cellen med 1,5 m tykk yttervegg

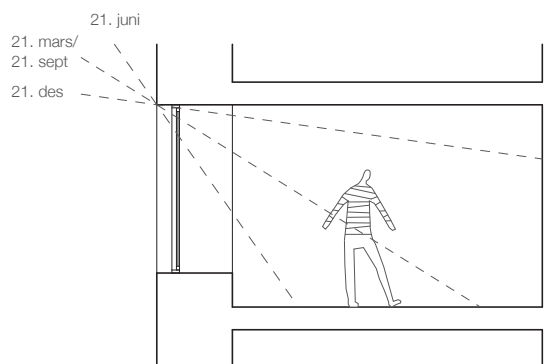
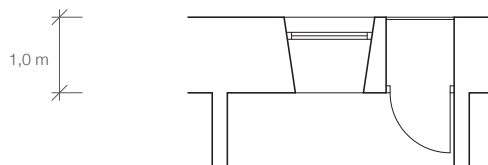

Dagslysundersøkelse av cellen med 1,2 m tykk yttervegg

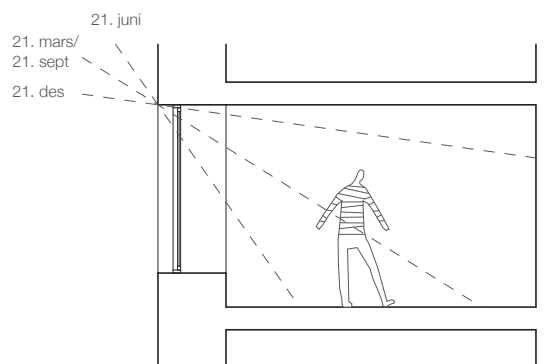
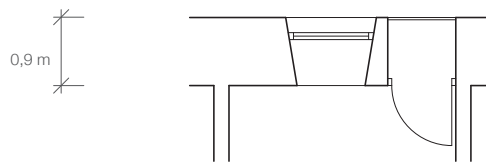

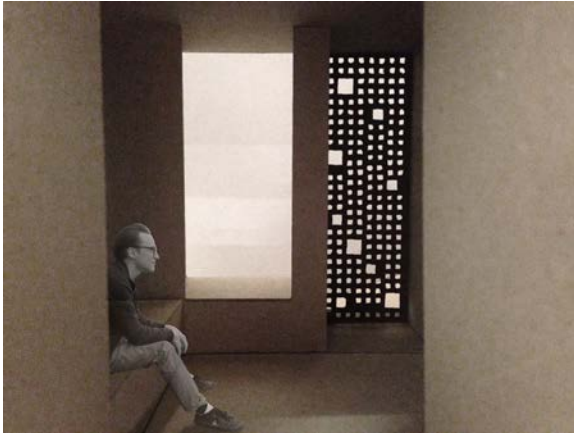

Dagslysundersøkelse av cellen med 1,0 m tykk yttervegg

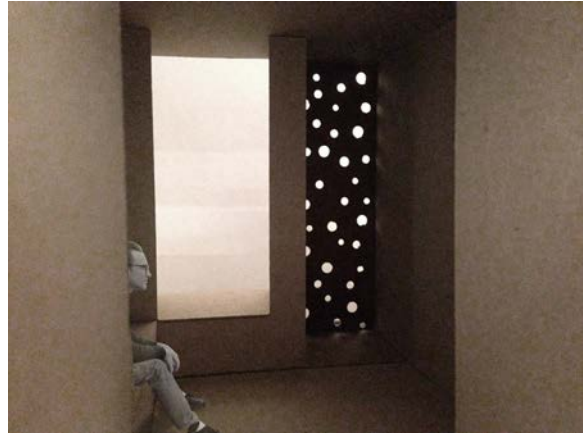

Dagslysundersøkelse av cellen med 0,9 m tykk yttervegg

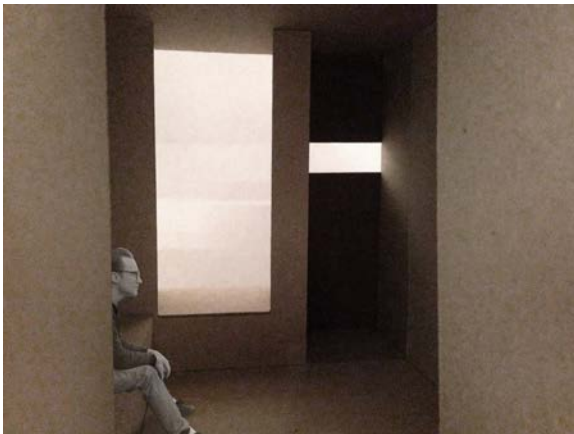

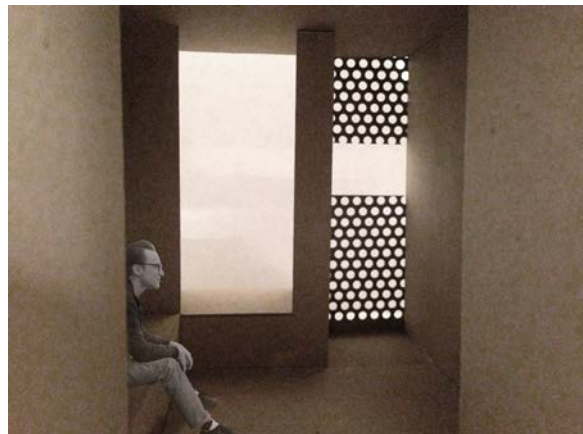
Perforert cortenstål med ordnede firkanter:
Vi liker denne situasjonen fordi det oppstår en tydelig kontrast mellom vindusnisjen og luftebalkongen. Det lille uklimatiserte rommet får en helt egen karakter. Samtidig kan stålplaten være med på å gi en klar rytme i fasadeuttrykket.

Perforert cortenstål med tilfeldige sirkler:
Vi liker også denne situasjonen med et mer tilfeldig uttrykk, men vi synes stålplaten burde vært mer perforert og at det kunne vært større variasjon i hullenes størrelse. Her fremstår luftebalkongen som mørkere og mer lukket enn vi ønsker.

Horisontal spalte i tett cortenstålplate:
Denne situasjonen gir oss kun negative assosiasjoner. Her oppleves luftebalkongen som lukket, mørk og avvisende, og vi tror at følelsen av å være innesperret vil bli forsterket. Det er stikk i strid med det vi ønsker å oppnå med luftebalkongen.

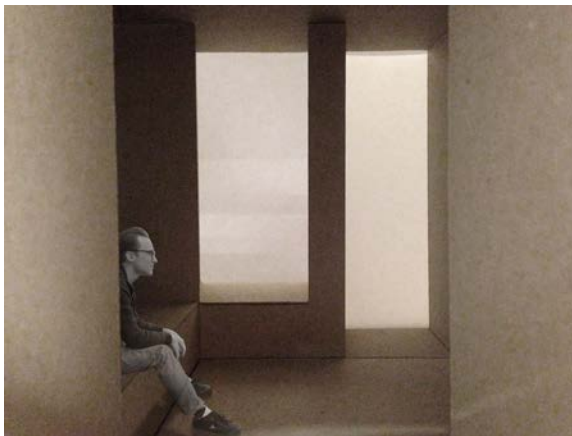

Horisontal spalte i perforert stålplate:
Her inviterer luftebalkongen i mye større grad til opphold enn i bildet til venstre. Vi er tvilsomme til den horisontale spalten fordi den deler opp vertikaliteten i rommet. Samtidig fremhever den en grense for hvor det er stengt og hvor det er åpent.

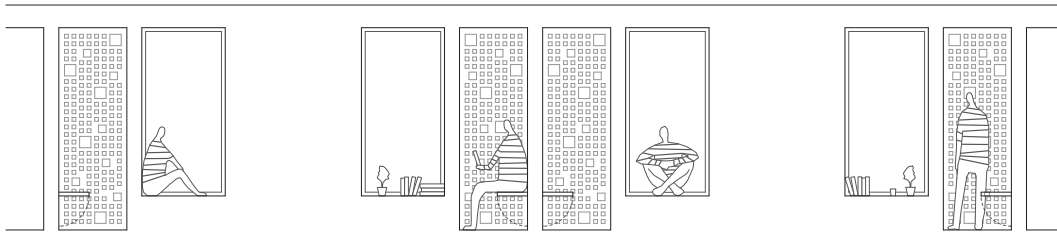
Netting:

Her oppleves luftebalkongen som lett, lys og luftig, og vi synes åpenheten ut gir mye til cellerommet. Men er det for transparent til at luftebalkongen oppleves som helt privat? Og hva gir nettingen til fasadeuttrykket?

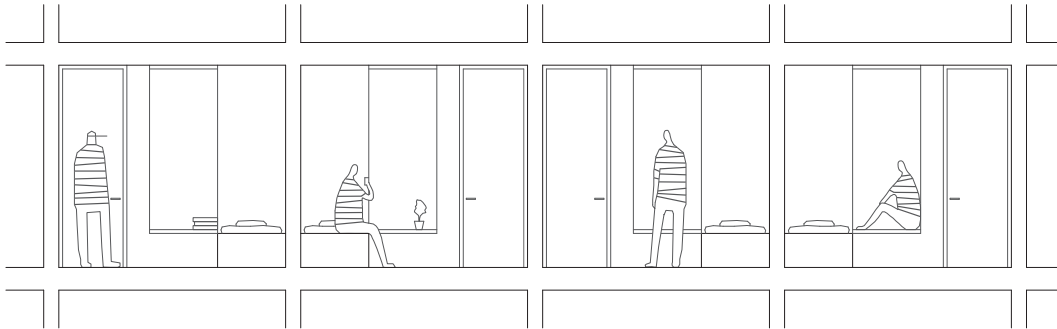

Opakt glass:

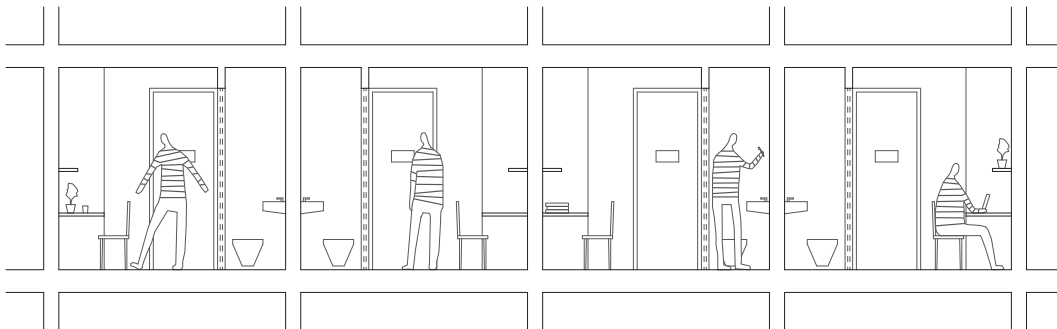
Også her kommer det mye dagslys inn i cellen, men luftebalkongen oppleves som tett og for lik vinduet. Vi ønsker ikke at luftebalkongen og vindusnisjen skal ha samme rolle, og mener derfor at de to situasjonene bør være mer ulike.

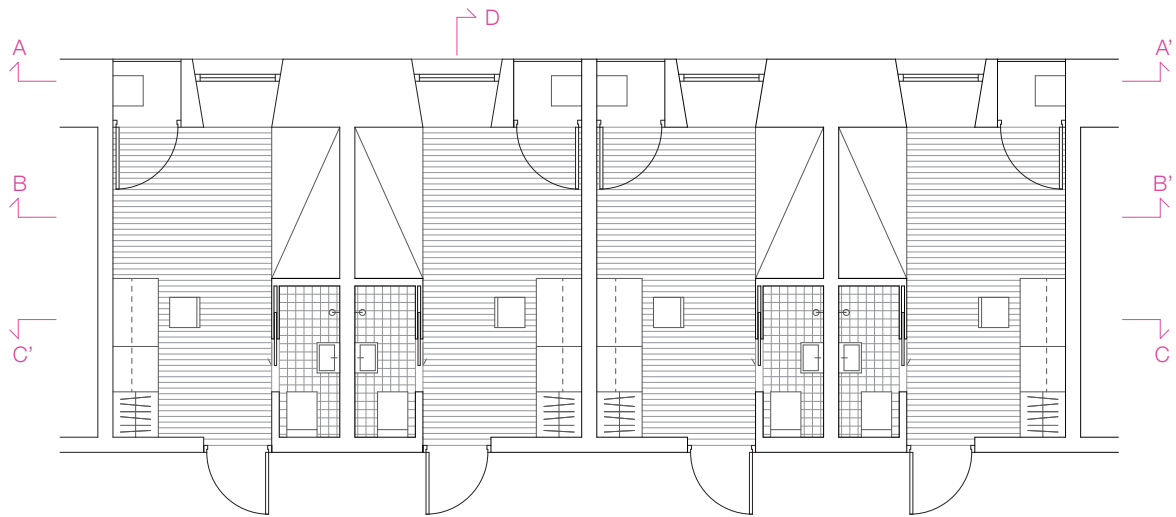
snitt A-A' 1:100

snitt B-B' 1:100

snitt C-C' 1:100

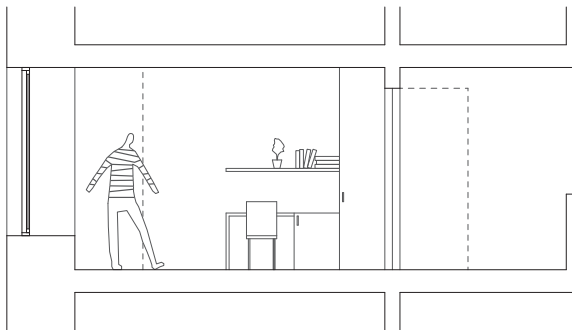

plan 1:100

CELLEN

I dette forslaget har vi forsøkt å lage en løsning der cellene med luftbalkong kan speilvendes om baderommet, slik at alle rørinstallasjoner kan samles. Å speilvende cellene vil påvirke rytmen i fasadeuttrykket i boeksjonene, og vil derfor bli neste steg i undersøkelsen før vi må ta et valg.

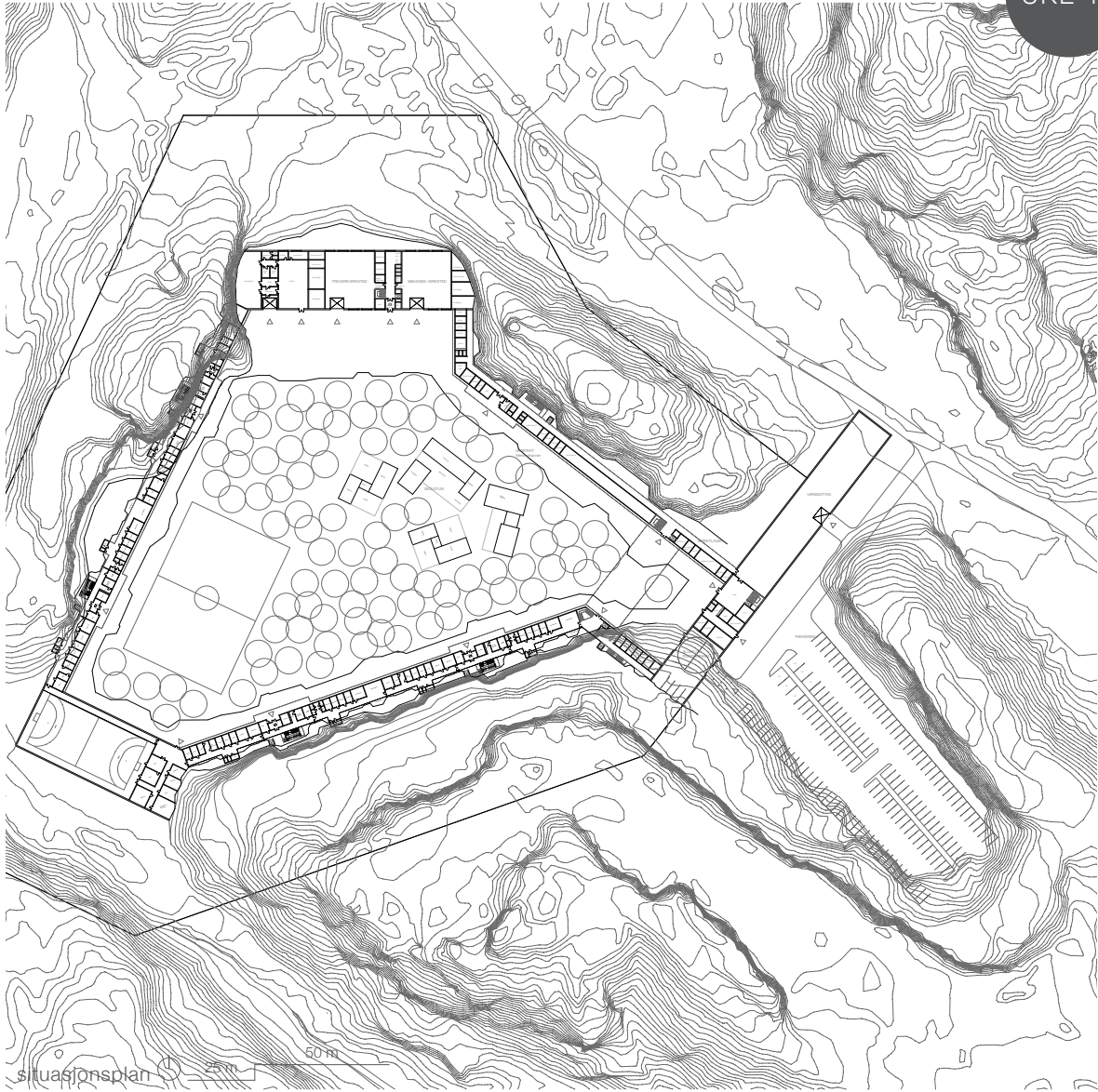

snitt D-D' 1:100

Her har vi også redusert ytterveggenes tykkelse til 0,9 meter, som innebærer at selve luftbalkongen er blitt et mindre rom, men vi mener det er akkurat stort nok for én person til å kunne stå oppreist eller sette seg ned. Opplevelsen av å være på luftbalkongen tror vi er svært avhengig av stålplatens utforming. Hvor mye lys og luft kommer inn? Kan man kjenne på vær og vind? Hvor mye kan man se ut?

situasjonsplan

60 m

Situationsplan

25 m

50 m

Masteroppgave i arkitektur
Fakultet for arkitektur og billedkunst
NTNU
Veileder Ole Jørgen Bryn
Vår 2015

Margrethe Munthe Magnus
Thea Myhrer

